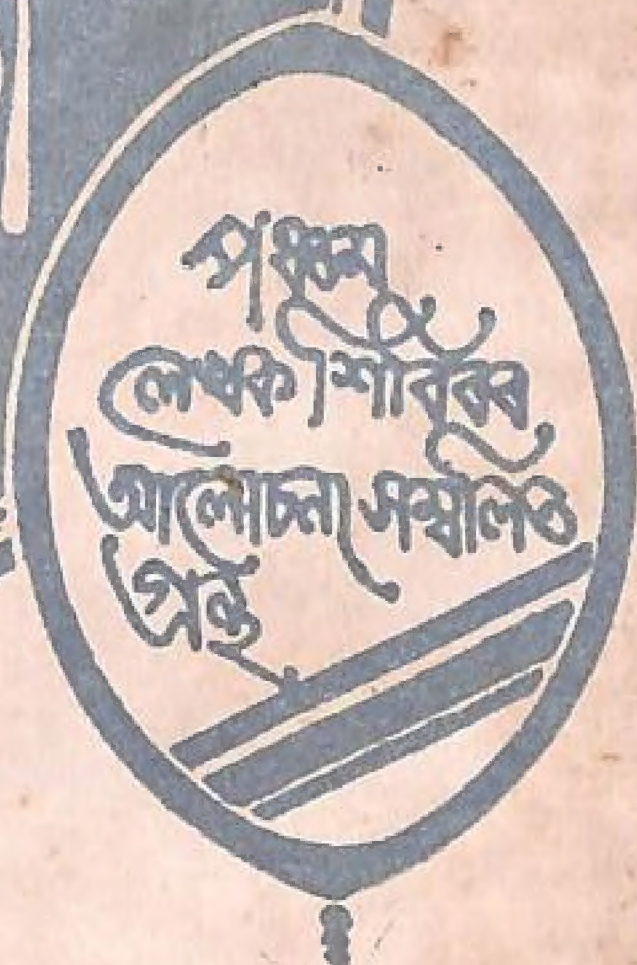
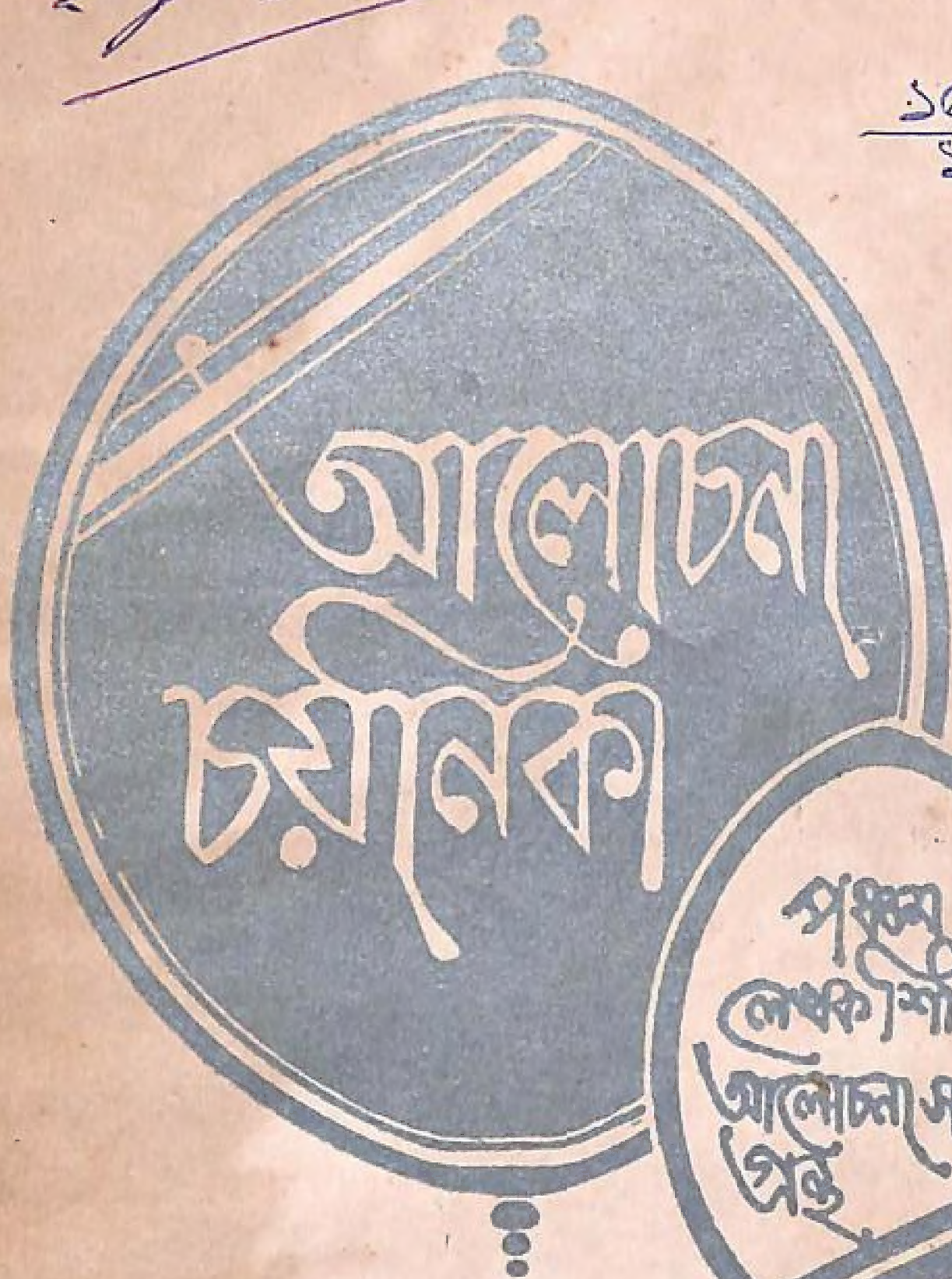

১১২৫

১৪৮৮ (২০)

১৫০ (বিস্ময়)

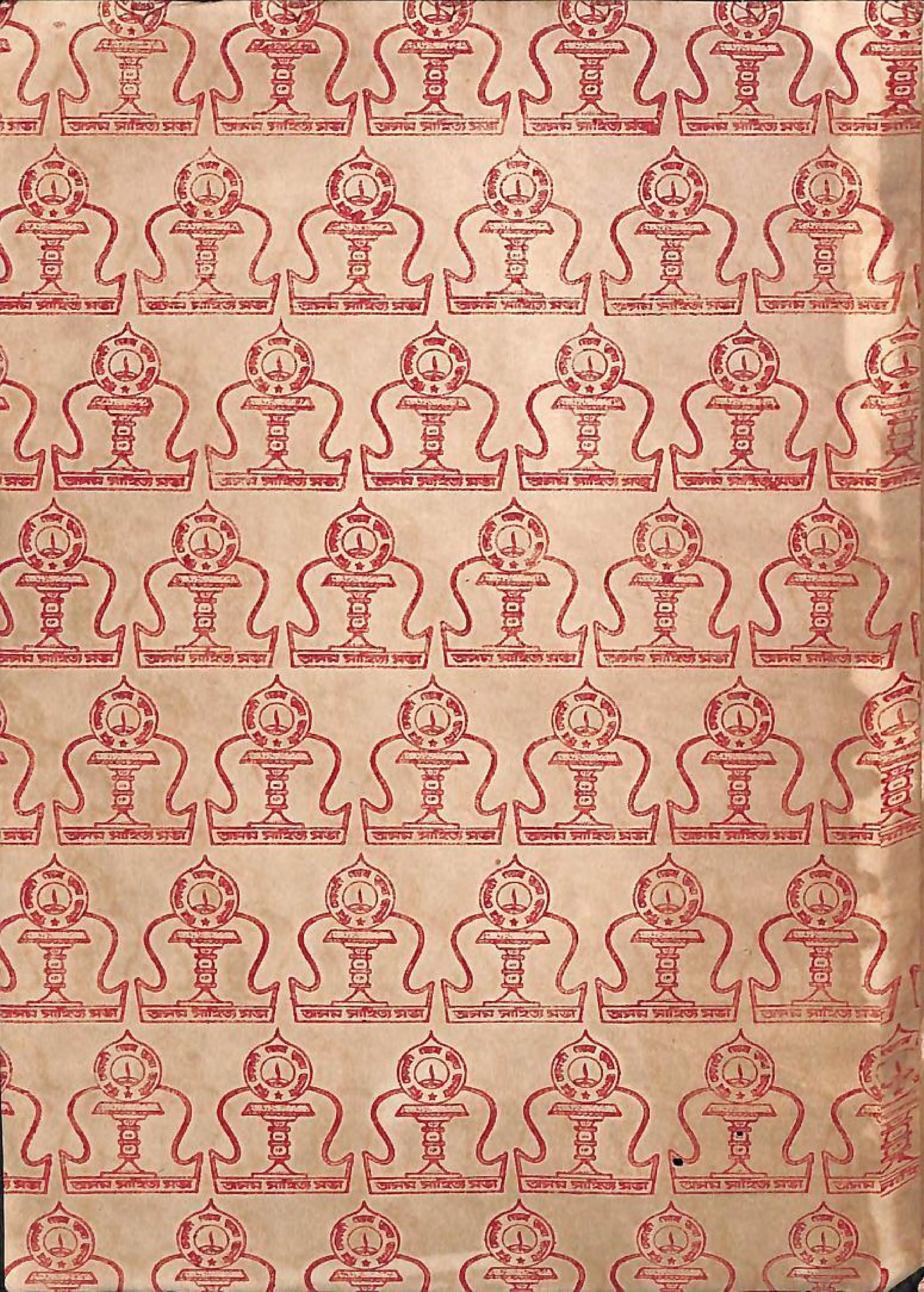
আঃ আঃ আঃ

আঃ চিহ্নি টি

আঃ সঃ - অঃ গঃ

SATT

সাহিত্য সভা

১১২৫
১৫৬

আলোচনা চয়নিকা

পঞ্চম লেখক শিববব আলোচনা-সম্বলিত গ্রন্থ

অসম সাহিত্য সভা

১৯৮১

ALOCHANA CHAYANIKA: A collection of papers and speeches presented and delivered in the Fifth Writers' Camp organised by Asam Sahitya Sabha, edited by Abdus Sattar and published by Nagen Saikia, General Secy. Asam Sahitya Sabha, Chandrakanta Handique Bhawan, Jorhat, 785001. PRICE: Rs. Five only.

© অসম সাহিত্য সভা

প্রকাশক :

নগেন শইকীয়া

প্রধান সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা

চল্লিকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, যোৰহাট-১

প্রকাশকাল : ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৮১

বেটুপাত : শ্ৰীচম্পক বৰবৰা

(অসম চৰকাৰৰদ্বাৰা অনুমোদিত সুলভ মূল্যৰ কাগজত ছপাকৰা হ'ল)

মূল্য : পাঁচ টকা

ছপা : ৰূপম প্ৰিণ্টাৰ্ছ

যোৰহাট-৭৮৫০০১

প্রধান সম্পাদকৰ একাষাৰ

অসম সাহিত্য সভাৰ উদ্যোগত ১৯৭৩ চনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে আয়োজন কৰা হৈছিল 'লেখক-শিৱিৰ'ৰ। তাৰ পিছত যোৱা ৭ বছৰে 'লেখক-শিৱিৰ'ৰ আয়োজন কৰি অহা হৈছে। এই শিৱিৰসমূহে সমগ্ৰে লেখক-লেখিকা সকলক অন্তৰংগ আলাপ-আলোচনাৰ বাবে আৰু ভাৱ-বিনিময়ৰ বাবে সুযোগ দি আহিছে।

প্ৰথম তিনিবছৰৰ 'লেখক-শিৱিৰ'ৰ আলোচনা-সম্বলিত ৩ খন গ্ৰন্থ যথা সময়ত প্ৰকাশিত হৈছিল। পিছৰ যোৱা চাৰি বছৰৰ লেখক-শিৱিৰ সমূহৰ আলোচনাৰলী গ্ৰন্থাকাৰে প্ৰকাশিত হোৱা নাই। এসংগত্ৰমে উল্লেখ কৰিব খুজিছোঁ যে আমি নিজেই সেই সময়ত সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক স্বৰূপে থাকি গ্ৰন্থ-কেইখনি সম্পাদনা কৰিছিলোঁ আৰু প্ৰকাশ কৰিছিলোঁ। পুনৰ ১৯৮০ চনত সভাৰ প্ৰধান সম্পাদকৰ দায়িত্ব লৈ সভাৰ লেখক-শিৱিৰ সমূহৰ আলোচনা সম্বলিত গ্ৰন্থ কেইখন আৰু সভাৰ বছৰেকীয়া অধিবেশনৰ ভাষণাদি সম্বলিত বাৰ্ষিকীসমূহ সম্পাদনা কৰোৱাই প্ৰকাশৰ আঁচনি সভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিত দাঙি ধৰা হয়। সমিতিয়ে এই আঁচনি গ্ৰহণ কৰে।

'আলোচনা-চয়নিকা' শিৱসাগৰত ১৯৭৭ চনত বহা পঞ্চম 'লেখক-শিৱিৰ'ৰ আলোচনা ৰাজি সন্নিবিষ্ট কৰি যুগুতোৱা গ্ৰন্থ। সেইবছৰৰ সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক, সুসাহিত্যিক আৰু ছাত্ৰাৱক তেখেতৰ দিনৰ 'লেখক-শিৱিৰ'ৰ গ্ৰন্থখনি সম্পাদনা কৰি দিবলৈ আমি জনোৱা অনুৰোধৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই

তেখেতে গ্ৰন্থখনি যুগুতাই দিছে। তাৰবাবে শ্ৰদ্ধেয় ছাত্ৰাৰ ডাঙৰীয়াক আমাৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। গ্ৰন্থখনি যুগুতোৱাৰ নিমিত্তে অধ্যাপক শ্ৰীপ্ৰকাশ গোস্বামীয়ে দান কৰা সহযোগিতাৰ বাবে তেখেতৰো শলাগ ললোঁ। গ্ৰন্থখনিৰ বেটুপাতটি আঁকি দিছে উদীয়মান চিত্ৰশিল্পী শ্ৰীচম্পক বৰবৰাই। তাৰ বাবে শ্ৰীবৰবৰাৰ শলাগ ললোঁ।

কপম প্ৰিণ্টাৰ্ছে গ্ৰন্থখনি ছপাই দিয়াৰ বাবে কপম প্ৰিণ্টাৰ্ছকো ধন্যবাদ জনালোঁ।

৩১ জানুৱাৰী ১৯৮১
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন,
যোৰহাট

নগেন শইকীয়া
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

সম্পাদনাৰ কথা

অসম সাহিত্য সভাৰ উদ্যোগত আৰু বংপুৰ সাহিত্য সভাৰ সহযোগিতা আৰু আৰু সৌজন্যত ১৯৭৭ চনৰ ২৪ আৰু ২৫ অক্টোবৰ তাৰিখে দুদিনীয়াকৈ 'অসমৰ পঞ্চম লেখক শিৱিৰ'ৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। এই লেখক শিৱিৰৰ আলোচনা চক্ৰত অংশ গ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰায় চল্লিছগৰাকী প্ৰতিষ্ঠিত লেখক-লেখিকাক নিমন্ত্ৰণ জনোৱা হৈছিল। এই আলোচনা চক্ৰৰ প্ৰথম দিনৰ বিষয় আছিল—“অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন—সমস্যা আৰু মান” আৰু দ্বিতীয় দিনৰ বিষয় আছিল “বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্য পুথিৰ সমস্যা আৰু মান”।

এই লেখক শিৱিৰ উদ্বোধন কৰে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ অধ্যাপক, লোক সাহিত্যৰ গবেষক, “বাংলা নাট্য সাহিত্যৰ ইতিহাস” আৰু “বাংলা মংগল কাব্যৰ ইতিহাস” আদিৰ প্ৰণেতা ড॰ আশুতোষ ভট্টাচাৰ্যই।

সভাত সভাপতিত্ব কৰে ড॰ মহেশ্বৰ নেওগ ডাঙৰীয়াই। সঞ্চালক আছিল ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক ড॰ মহেন্দ্ৰ বৰা।

দ্বিতীয় দিনৰ সভা আৰম্ভ হয় ড॰ মহেশ্বৰ নেওগদেৱৰ সভাপতিত্বত। এই অধিবেশনত লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ সাহিত্যিক শ্ৰীতীৰ্থনাথ শৰ্মা ডাঙৰীয়াই সঞ্চালকৰূপে আলোচনা-চক্ৰ পৰিচালনা কৰে।

এই লেখক শিৱিৰত লিখিত ভাষণ দিয়া আটাইকেইজনৰে ভাষণ ইয়াত জুকিয়াই দিয়া হ'ল। অধ্যাপক আশুতোষ ভট্টাচাৰ্যই অসমীয়া ভাষা নজনা হেতুকে বঙলা ভাষাতে ভাষণ দিয়ে—গতিকে ভাষণখন বঙলা ভাষাতে ছপোৱা হ'ল। অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি চৈয়দ আব্দুল মালিকদেৱে উদ্বোধনী আৰু সামৰণি অনুষ্ঠানত সভাপতিত্ব কৰাৰ কথা আছিল যদিও অনিবাৰ্য কাৰণবশতঃ তেখেত উপস্থিত হ'ব নোৱাৰাত তেখেতৰ শুভেচ্ছা বানী পাঠ কৰা হয়।

ৰংপুৰ সাহিত্য সভাৰ সভাপতি অধ্যাপক ইমৰাণ শ্বাহ আৰু শ্ৰীমুকুল ফুকনকে
প্ৰমুখ্য কৰি অভ্যর্থনা সমিতিৰ বহুতো সভাই নিষ্ঠাৰে সৈতে সাহায্য আগবঢ়াই
লেখক শিৱিৰৰ কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰাত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। গতিকে
সকলোটলৈকে আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আৰু ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।
এই শিৱিৰৰ সকলো কামত মোক ব্যক্তিগত ভাৱে আৰু ৰাজহুৱাকৈ
সকলো সময়তে অসম সাহিত্য সভাৰ সেই সময়ৰ সৎকাৰী সম্পাদক অধ্যাপক
শ্ৰীবসন্ত গোস্বামীয়ে সহায় কৰাত মোৰ আন্তৰিক শুভেচ্ছা আৰু ধন্যবাদ
জনালোঁ।

১৯৮০-৮১ চনৰ অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰ্যনিৰ্বাহকে আমাক এই লেখক
শিৱিৰৰ আলোচনা-চক্ৰৰ কাৰ্য্যাবলী সম্পাদনাৰ ভাৰ দিয়াত আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা
জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

যোৰহাট

৩০।১০।৮০

আব্দুছ ছাত্তাৰ

নিমন্ত্ৰণী চিঠি

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট-৭৮৫০০১

নিবেদন,

অসম সাহিত্য সভাৰ উদ্যোগত অহা ২৪ আৰু ২৫ অক্টোবৰ, ক্ৰমে সোম
আৰু মংগলবাৰে শিৱসাগৰ নগৰত 'অসমৰ পঞ্চম লেখক শিৱিৰ'ৰ আয়োজন
কৰা হৈছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন : সমস্যা আৰু মান আৰু
বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ সমস্যা আৰু মান সম্পৰ্কে আয়োজন কৰা
আলোচনা-চক্ৰত অসমৰ প্ৰায় চল্লিছগৰাকী প্ৰতিষ্ঠিত লেখক-লেখিকাই অংশ
গ্ৰহণ কৰিব। তদুপৰি সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতিসকলক দুয়োদিনৰ
বাবে বিশিষ্ট অতিথিস্বৰূপে নিমন্ত্ৰণ কৰা হৈছে। উদ্বোধনী আৰু সামৰণি
অনুষ্ঠানত সভাপতিত্ব কৰিব অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি চৈয়দ আব্দুল
মালিক ডাঙৰীয়াই।

দুয়োদিনৰ কাৰ্যসূচীত আপোনাৰ/আপোনাসকলৰ উপস্থিতি কামনা কৰিলোঁ।

ইতি—

ভৱদীয়,

আব্দুছ ছাত্তাৰ,

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

কাৰ্য-সূচী

২৪।১০।৭৭ পূৰ্ণা ৮-৩০ পতাকা উত্তোলন ॥ ৮-৪৫ উদ্বোধনী অনুষ্ঠান ॥
উদ্বোধক : ডক্টৰ আশুতোষ ভট্টাচাৰ্য ॥ ১০-০০ আলোচনা-চক্ৰৰ
প্ৰথম অধিবেশন ॥ বিষয় : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন : সমস্যা
আৰু মান ॥ আবেলি-২-০০ আলোচনা ॥ সঞ্চালক : ডক্টৰ মহেন্দ্ৰ
বৰা ॥

২৫।১০।৭৭ পূৰ্ণা ২-০০ আলোচনা-চক্ৰৰ দ্বিতীয় অধিবেশন ॥ বিষয় : বৰ্তমান
কুলীয়া পাঠ্য-পুথিৰ সমস্যা আৰু মান ॥ আবেলি ২-০০ আলোচনা ॥
সঞ্চালক : তীৰ্থনাথ শৰ্মা ॥ ৫-৩০ সামৰণি অনুষ্ঠান ॥

৥ নিমন্ত্ৰিতসকল ॥

ড° মহেশ্বৰ নেওগ, ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা, আব্দুল মালিক
ড° বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, ড° হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা, ড° যোগেশ দাস,
ড° মহেন্দ্ৰ বৰা, শ্ৰীনগেন শইকীয়া, ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা গোস্বামী, শ্ৰীযতীন
গোস্বামী, শ্ৰীমহিম বৰা, ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী,
শ্ৰীপৰাগ চলিহা, শ্ৰীতীৰ্থনাথ শৰ্মা, শ্ৰীনবীনচন্দ্ৰ গোস্বামী, শ্ৰীদণ্ডেশ্বৰ গগৈ,
শ্ৰীলোকনাথ ভঁৰালা, শ্ৰীমহিম তালুকদাৰ, ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী,
শ্ৰীপ্ৰিয়দাস তালুকদাৰ, শ্ৰীলীলা গগৈ, ড° লক্ষ্মীন্দন বৰা, শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী
শ্ৰীধৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা, শ্ৰীপৰীক্ষিত হাজৰিকা, শ্ৰীকমলেশ্বৰ শৰ্মা, শ্ৰীলারণ্য গোহাঁই,
শ্ৰীচিদ্ৰানন্দ শইকীয়া, শ্ৰীসভাবাম দাস, শ্ৰীবীৰেন বৰকটকী, শ্ৰীনাহেন্দ্ৰ পাণ্ডন
শ্ৰীতৰুণচন্দ্ৰ পামেগাম, শ্ৰীবজ্জনীকান্ত দেৱশৰ্মা, শ্ৰীপ্ৰফুল্ল দত্ত, শ্ৰীনাথবাৰু দাস ॥

বিশিষ্ট অতিথিসকল : অসম সাহিত্য সভাৰ মাননীয় প্ৰাক্তন সভাপতিসকল ॥
অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভাপতি ইমৰাণ শ্বাহ ॥

প্ৰধান সম্পাদকৰ আদৰ্শ

শ্ৰদ্ধেয় সভাপতি মহোদয়, সুদূৰ কলিকতাৰ পৰা অহা উদ্বোধক মহোদয়,
বিশিষ্ট প্ৰাক্তন সভাপতি সকল, শিৱিৰৰ সঞ্চালকদ্বয়, লেখক শিৱিৰৰ নিমন্ত্ৰিত
বিশিষ্ট লেখক-লেখিকাসকল, অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভাপতি ডাঙৰীয়া, বংপুৰ
সাহিত্য সভাৰ কৰ্মকৰ্তাসকল আৰু সমবেত সুধীসকল ॥ জয়জয়তে
আপোনাৰসকলে অসম সাহিত্য সভাৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু স্বাগত সন্তোষ
গ্ৰহণ কৰক ॥ আমি আপোনাৰলোকক অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা আয়োজিত
৫ম লেখক শিৱিৰ বংপুৰ সাহিত্য সভাৰ সৌজন্যত দুদিনীয়াকৈ পতাৰ
সিদ্ধান্ত কৰি নিমন্ত্ৰণ কৰি আনিছোঁ ॥ এই লেখক শিৱিৰৰ কাৰণে অসম
সাহিত্য সভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিৰ সিদ্ধান্তক্ৰমে দুটা বিষয় বাহিলোৱা
হৈছে ॥ এই দুয়োদিনৰ আলোচনাত বহুতো যোগ্য ব্যক্তিয়ে অংশ গ্ৰহণ
কৰিব আৰু দুয়োটা বিষয় গুৰুত্ব সহকাৰে বিচাৰ কৰি নিশ্চয় এটা সিদ্ধান্তলৈ
আহিব পাৰিব ॥ প্ৰথম বিষয়টো আলোচনা কৰোঁতে তলত উল্লেখ কৰা
উদ্দেশ্য কেইটা যেন সাধিত হয় ॥ আলোচ্য বিষয় হ'ল — অসমীয়া
সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন—সমস্যা আৰু মান ॥ গতিকে

- ১। লেখক আৰু কিতাপৰ নামৰ তালিকাই যেন অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী নহয় ॥
- ২। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ মাজেদি সাহিত্যৰ পৰিবৰ্তনৰ ধাৰা, আন্দোলন আদি
প্ৰতিফলিত হোৱা উচিত বুলি ভাবোঁ ॥ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ দ্বাৰাই
আমাৰ সাহিত্যৰ বিকাশৰ ধাৰাও প্ৰতিফলিত হৈ উঠে যেন ॥
- ৩। যিজন লেখক যি বিষয়ত অগ্ৰজ তেওঁক যেন প্ৰাধান্য দিয়া হয় ॥
- ৪। বিচাৰৰ ধাৰাত বুৰঞ্জী প্ৰণেতা নিৰপেক্ষ হোৱা বাঞ্ছনীয় বুলি ভাবোঁ ॥
তথ্যপাতি নিৰ্ভুল হোৱাও বাঞ্ছনীয় ॥ কাল নিৰূপণ সঠিক হোৱা উচিত ॥
- ৫। বুৰঞ্জী প্ৰণেতাই যোগ্য জনক নিশ্চয় আদৰ জনাব আৰু সাহিত্যৰ
অৰ্থফলা বিচাৰো হ'ব ॥ লেখকৰ পৰিচয়ৰ কাৰণে লেখকৰ গ্ৰন্থ
পৰিচয় আৰু বিশেষত্ব লিপিবদ্ধ কৰাও উচিত ॥

৬। বৈজ্ঞানিক ভিত্তিত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী ৰচিত হোৱা আমাৰ কামনা। উপযুক্ত ক্ষেত্ৰত উচিত ভাৱে যিজনক ঠাই দিব লাগে তেওঁক দিয়া আৱশ্যক কিন্তু তাকে নকৰিলে নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰ পৰিচয় পোৱা নাযায়।

আজিৰ প্ৰথম আলোচ্য বিষয়ৰ ওপৰত প্ৰশ্নাৱলী যুগুতাই দিয়া হৈছে। সেই সকলোবোৰ আলোচনা-বিলোচনাৰ দ্বাৰা আমি এখন নিৰ্ভৰযোগ্য বিজ্ঞান—সন্মত বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ দিহা পাম বুলি আশা কৰিলোঁ। ড° আশুতোষ ভট্টাচাৰ্যদেৱৰ পৰামৰ্শাৱলীয়ে এই বিষয়ত নিশ্চয় আলোকপাত কৰিব।

দ্বিতীয় বিষয়টো অতি জঞ্জলীয়া। ‘বৰ্তমান ক্ললীয়া পাঠ্য পুথিৰ সমস্যা আৰু মান’ বিষয়টোত দেশ আৰু জাতিৰ শুভাকাংক্ষী সকলে বিশেষ গুৰুত্ব দিব। কাৰণ আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ প্ৰতিভাৰ বিকাশত পাঠ্য পুথিৰ ভূমিকা, পাঠ্য পুথিৰ প্ৰণয়ন, ছপা-বন্ধা, বৰ্ণাঙ্কিত আৰু সৰবৰাহত পাঠ্য পুথি নিগমৰ ভূমিকা আদি দিশ অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই অনুষ্ঠানত পাঠ্য পুথি নিগমৰ মুখ্য সঞ্চালক ডাঙৰীয়াৰ সহযোগিতা নিশ্চয় আশাপ্ৰদ। বিশেষকৈ তেখেতে অংশ গ্ৰহণ কৰাই নহয় লিখিত ভাষণ এটাও আমালৈ আগ বঢ়াইছে।

এই ছয়োদিনৰ আলোচনাত আপোনালোকৰ সক্ৰিয় সহযোগেৰে বিষয় দুটিৰ সন্দৰ্ভত আমি একোটা সিদ্ধান্তত উপনীত হ’ব পাৰিম বুলি অনুভৱ কৰিব পাৰিছোঁ। এই লেখক শিৰিবলৈ আমি ভালেমান বিশিষ্ট ব্যক্তিক আমন্ত্ৰণ কৰি আনিছোঁ। তেখেতসকলে আমাৰ আমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰি ইয়াত উপস্থিত হৈছেহি। সেই সকলো লেখকক অনুষ্ঠানৰ আৰম্ভণিতে আমি কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ। তদুপৰি এই পঞ্চম লেখক শিৰিৰ আমন্ত্ৰণ কৰি অনুষ্ঠিত কৰিছে ৰংপুৰ সাহিত্য সভাই। সেয়ে ৰংপুৰ সাহিত্য সভাৰ সভাপতি, সম্পাদক প্ৰমুখ্যে সদৌটিলৈ আমি কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

শিৱসাগৰ

২৪।১০।৭৭

আব্দুছ ছাত্তাৰ
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

প্ৰথম অধিবেশন

বিষয় : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ সমস্যা আৰু মান ॥

অংশগ্ৰহনকাৰী সকললৈ আগতীয়াকৈ দিয়া প্ৰশ্নাৱলী

- ১। অসমীয়া প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্যৰ সম্পূৰ্ণ পৰিচয় আমাৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখনে দিব পাৰে বুলি ভাৱেনে? যদি নাভাৱে, এই অভাৱ দূৰ কৰিবলৈ কেনে ধৰণৰ পদ্ধতি এটি লোৱা উচিত বুলি ভাৱে?
- ২। এতিয়ালৈকে ওলোৱা অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখনৰ ভিতৰত কোনখনৰ বা কোনকেইখনক আপুনি নিৰ্ভৰযোগ্য বুলি ভাৱে? বাকী কেইখনক নিৰ্ভৰযোগ্য বুলি নভৱাব কাৰণ কি?
- ৩। আমাৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখনৰ সীমিত পৰিসৰৰ উপৰিও বিষয় বিশ্লেষণ আৰু কাল নিকপাত কেনে ধৰণৰ দোষ-ত্রুটি থকা বুলি ভাৱে?
- ৪। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণেতাৰ এটা বিশেষ দৃষ্টিভংগী থকা উচিত নেকি? যদি থাকিব লাগে, কেনেধৰণৰ দৃষ্টিভংগী থকা উচিত? প্ৰণেতাৰ দৃষ্টিভংগীৰ পৃথকতাই বিষয়ক বিকৃত কৰিব বুলি শংকা কৰেনে কি?
- ৫। প্ৰকাশিত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ দ্বাৰা সাহিত্যৰ ধাৰাৰ স্পষ্ট ধাৰণা কৰিব পাৰিনে?
- ৬। আমাৰ বুৰঞ্জী কেইখনত নতুন পুৰণি অনেক গ্ৰন্থ আৰু লেখক বাদ পৰি যোৱাৰ দৃষ্টান্ত যদি আছে, অনুগ্ৰহ কৰি দাঙি ধৰিবনে? এনেভাৱে বাদ দিয়াৰ ফলত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী অসম্পূৰ্ণ হৈ নৰবনে?
- ৭। এখন নিৰ্ভৰযোগ্য আৰু বিজ্ঞান সন্মত বুৰঞ্জী প্ৰণয়নত পাব পৰা সমস্যা সম্পৰ্কে আপোনাৰ মত দাঙি ধৰিবনে?

- ৮। এই সমস্যা সমূহ আঁতৰোৱাৰ কি উপায় থকা বুলি ভাবে?
- ৯। এনে এখন বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ বাবে ব্যক্তিগত প্ৰচেষ্টাত নিৰ্ভৰ কৰা উচিত নে সামূহিক প্ৰচেষ্টাত নিৰ্ভৰ কৰা উচিত?
- ১০। এই সম্পৰ্কে আপোনাৰ আৰু যদি বক্তব্য আছে অনুগ্ৰহ কৰি উত্থাপন কৰিবনে?

উদ্বোধকৰ ভাষণ : 'অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস ৰচনা'

ডক্টৰ শ্ৰীআশুতোষ ভট্টাচাৰ্য

কোনো সাহিত্যৰ সম্পূৰ্ণ ইতিহাস ৰচনা অত্যন্ত দুৰূহ কাজ। ব্যক্তিগত-ভাবেই হোক কিংবা সমষ্টিগতভাবেই হোক, কোনো ভাবেই এই কাম সম্পূৰ্ণ এবং সাৰ্থক হ'ব পাৰে নাকি কতগুলো গুৰুতৰ বাধা আছে। তাৰ প্ৰধান বাধা আমাদেৰ দেশৰ প্ৰত্যেক ৰাজ্যৰই সাহিত্যৰ ইতিহাস প্ৰায় এক হাজাৰ বছৰৰ ইতিহাস। এই হাজাৰ বছৰৰ ভিতৰ দিয়ে ঐতিহাসিক ও সামাজিক জীৱনৰ ঘটনাৰ বিবৰ্তনৰ সংগে সাহিত্যৰ ইতিহাস ওতঃপ্ৰোতভাবে জড়িত। সুতৰাং যিনি পূৰ্ণাংগ সাহিত্যৰ ইতিহাস ৰচনা কৰাৰ কাৰ্যে অগ্ৰসৰ হয়ে যাবেন, তাকে জাতিৰ এই সুদীৰ্ঘ কালৰ ৰাজনৈতিক ও সামাজিক এবং সাংস্কৃতিক জীৱনৰ উত্থান-পতনৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে সম্পূৰ্ণ সচেতন থাকতে হবে। আসামেৰ মত ৰাজ্য এই ইতিহাস আৱণ্ণমণ্ডিত। কাৰণ, আসাম ভাৰতৰ একেবাৰে প্ৰত্যন্তবৰ্তী প্ৰদেশ। এখানে ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষাৰ সংগে ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলে প্ৰচলিত বিভিন্ন জাতিৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ উপকৰণে এই প্ৰদেশ বিচিত্ৰ হয়ে উঠেছে। আসামেৰ অভ্যন্তৰে ইতিহাসেৰ বিভিন্ন যুগে চাৰিদিগৰ থেকে বিভিন্ন মানবজাতিৰ অনুপ্ৰবেশ এবং তাৰেৰ সাংস্কৃতিক উপকৰণেৰ সংমিশ্ৰণ হয়েছে। এই বিভিন্ন জাতিৰ মানস-প্ৰকৃতিৰ ভিত্তি-ভূমিতে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰবণতাৰ উদ্ভব হইয়াছে। সুতৰাং আজ ৰাজ্যৰ জন-জীৱনে প্ৰত্যক্ষভাবে আমৰা যা লক্ষ্য কৰি তাৰ অন্তৰালে এই জাতিৰ বহু গোপন ইতিহাসেৰ অনাবিষ্কৃত উপকৰণ প্ৰচ্ছন্ন হয়ে আছে। সেই প্ৰবণতা অনুযায়ী এই ৰাজ্যৰ সাহিত্য সৃষ্টি হয়েছে বলে তাৰ সাহিত্যৰ ইতিহাসই হোক কিংবা তাৰ বিশ্লেষণই হোক তা বাইৰে থেকে কিছুই সাৰ্থক ভাবে কৰে ওঠা সম্ভব হতে পাৰে না। যতটুকু কৰা হয় তা অনুমান মাত্ৰ। সুতৰাং সাহিত্যৰ ইতিহাস যিনি ৰচনা কৰবেন তাঁৰ এক হিসাবে জাতিতত্ত্ব (ethnology) এবং নৃতত্ত্ব বিষয়েও অন্ততঃ সাধাৰণ

জ্ঞান থাকা আবশ্যক। বিশেষত আসামের মত রাজ্যে এই জ্ঞানের অভাব থাকলে সাহিত্যের ইতিহাস রচনায় হস্তক্ষেপ করাই অর্থহীন বলে মনে হবে।

এই বিষয়ে অসমীয়া সাহিত্যের ইতিহাস লেখকদিগের যে দায়িত্ব আছে, বাংলা সাহিত্যের ইতিহাস লেখকদেরই সেই দায়িত্ব নেই। কারণ, আসাম রাজ্য যত বিচিত্র ধর্মী এবং গোষ্ঠীর মানব-সমাজ দিয়ে গঠিত, বাংলাদেশ তেমন নয়। যদিও এ কথাও সত্য যে বাংলাদেশও বিভিন্ন প্রকৃতি ও জাতির মানব-গোষ্ঠীর সমন্বয়ে গঠিত হয়েছে, তথাপি এ কথাও স্বীকার করতে হবে যে বাংলাদেশ আসামের মত সীমান্তবর্তী দেশ নয়, বাংলাদেশের মধ্যে দীর্ঘকাল যাবৎ একটি সামাজিক সংহতি গড়ে ওঠবার যে অবকাশ সৃষ্টি হয়ে তার মধ্যে ভাষাগত এক সামগ্রিক ঐক্য সৃষ্টি হয়েছে, আসামে তা হতে পারে নি। আসাম রাজ্যের বিভিন্ন অঞ্চলে বিভিন্ন মানবগোষ্ঠী এখনও নিজস্ব সাংস্কৃতিক বৈশিষ্ট্য রক্ষা করে ক্ষুদ্র ক্ষুদ্র গোষ্ঠীতে বিভক্ত হয়ে বাস করে। কিন্তু বাংলাদেশে আসামের তুলনায় সংস্কৃতিগত একটি দৃঢ়তর অখণ্ড ঐক্য আছে। সেইজন্য বাংলা সাহিত্যের ইতিহাস রচয়িতাদের এই বিষয়ে ততখানি দায়িত্ব নেই। আমাদের দেশে যারা সাহিত্যের অনুশীলন করে থাকেন কেবল তাঁরাই সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করেন। কিন্তু সাহিত্য সমাজ-নির্ভর, সমাজ কোনো অচেতন জড়-পদার্থ নয়, তার চলিয়ুত্তা আছে, তার ক্রমবিবর্তন আছে, তার মধ্যে প্রতিনিয়ত নূতন নূতন উপকরণ গ্রহীত এবং পুরাতন উপকরণ পরিত্যক্ত হচ্ছে। সেইভাবেই সমাজ এবং তার আশ্রিত মনুষ্য চরিত্রের ক্রম পরিবর্তন হয়ে চলেছে। সাহিত্যের একটা যুগের অবসানে যে আর একটা নূতন যুগের উদ্ভব হয়, তার কারণ কি? একটা যুগেই দীর্ঘকাল ধরে স্থায়ী হয় না কেন? এই সকল প্রশ্নের জবাব দিতে হলে জাতির সামাজিক পটভূমিকার বিবর্তনের ধারা অনুসরণ করবার প্রয়োজন হয়। আমাদের দেশের সাহিত্যের ইতিহাস রচয়িতারা তা কদাচ করেন না, কারণ তা করবার মত জ্ঞান তাদের নেই। সেইজন্য তাদের রচিত ইতিহাস পুস্তকের তালিকা মাত্র হয়ে দাঁড়ায়, যে বিবর্তিত ভাব-জগৎ থেকে এই পুস্তকগুলোর জন্ম তাদের কোনো পরিচয়ই তার মধ্যে পাওয়া যায় না।

আমাদের দেশের অনাধুনিক সাহিত্য মাত্রই ধর্মোপনিষদ। এ দেশে বিভিন্ন ধর্মচেতনার ভিত্তির উপর সাহিত্য বিচিত্র হয়ে উঠেছে। ইউরোপীয় জাতি সমূহের সাহিত্যের এই সমস্যা নেই। সেখানে মানুষের সমস্যা এক এবং অভিন্ন। অর্থাৎ ক্ষুধা, তৃষ্ণা, ও অন্যান্য জৈব-ভাড়া ব্যতীত মানুষের কোনো জীবন নেই। কিন্তু ভারতীয় জীবনে ধর্ম কেবল মাত্র কথার কথাই নয়, তা জীবনকে নিয়ন্ত্রিত করে। অথচ সেই ধর্ম যে সারা ভারতবর্ষময় এমন কি, এক এক রাজ্যেও এক, তাও নয়। যদি তাও হতো তা হলেও সমগ্র ভারতবাসীর জীবন-ধারা এক ভাবে চলত তা বুঝতে পারা যেত। আসামের মত একটি রাজ্যেই শাক্ত, শৈব, বৈষ্ণব, তান্ত্রিক, বৌদ্ধ, আদিবাসী কত প্রকারে ধর্ম যে প্রচলিত আছে এবং তাদের দ্বারা যে, কতভাবে জাতির জীবন নিয়ন্ত্রিত হচ্ছে, তা জানতেও পারা যায় না। প্রত্যেকটি সম্প্রদায়েরই ধর্মোপলব্ধিতার জীবনের নিয়ামক, তা সেইভাবেই জাতির সাহিত্যে প্রতিফলিত হয়ে থাকে। সেইভাবেই জাতির সাহিত্যে বিভিন্ন বিভাগ ও বৈশিষ্ট্য সৃষ্টি হয়। সাহিত্যের ইতিহাসের লেখক প্রত্যেকটি গোষ্ঠীর ধর্ম-জীবনের নিগূঢ় ইংগিতটুকু যদি উপলব্ধি করতে না পারেন, তবে তিনি তার গ্রন্থ রচনা করতে পারেন না। কারণ সাহিত্য কেবল মাত্র জীবনের উপরিস্তরের বিষয় নয়, তাই কালানুক্রমিক গ্রন্থ রচনার কথা উল্লেখ করলেই সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করা হয় না। প্রত্যেকটি গ্রন্থের পিছনে যে মনোবৃত্তি কাজ করে তাকে স্বাতন্ত্র্য দিয়েছে, তার উপলব্ধি ব্যতীত সাহিত্যের ইতিহাস রচনা সার্থক হতে পারে না।

যিনি আমাদের দেশে সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করেন, তিনি নিজে একজন সামাজিক ব্যক্তি হিসাবে নিজেরও ধর্মীয় কিংবা বুদ্ধি-বিবেচনাগত সংস্কার আছে। তিনি তা বিসর্জন দিতে পারেন না, তার ফলে সাহিত্যের ইতিহাস আলোচনার অনেক ক্ষেত্রেই সমতা রক্ষা পায় না। অর্থাৎ যিনি শাক্ত, তিনি শাক্ত সাহিত্যকে যতখানি পল্লবিত এবং অকারণ অতিরঞ্জিত করে লিখতে পারবেন এবং লিখবেন, তিনি বৈষ্ণব সাহিত্য সম্বন্ধে তা করবেন না কিংবা ইচ্ছা থাকলেও করতে পারবেন না। কারণ, তার প্রবণতা তার

মধ্যে নেই। অথচ সাহিত্যের এমন ইতিহাস রচয়িতাও আমাদের দেশে দুর্লভ যিনি নিজের সংস্কার-বুদ্ধিকে সম্পূর্ণ সংযত রেখে সর্ববিষয়ে সম্পূর্ণ পক্ষপাত শূন্য একান্ত বাস্তব নির্ভর (objective) আলোচনা করতে পারবেন। সেইজন্য সাহিত্যের ইতিহাসের নামে আমাদের দেশে যে সকল গ্রন্থ রচিত হয়েছে, তাদের অধিকাংশই পক্ষপাতমূলক এবং অবৈজ্ঞানিক রচনা। নিজের যে ধর্মবিশ্বাসে প্রতিষ্ঠিত তার বিষয় বিস্তৃত করে অতিরিক্ত প্রাধান্য দিয়ে রচনা করবার প্রবণতা আমাদের দেশের সাহিত্যের ইতিহাস লেখকদিগের একটি প্রধান ভ্রুটি। এই ধর্মীয় পক্ষপাতিত্ব ব্যতীতও আমাদের দেশের সাহিত্যের ইতিহাস লেখকদিগের মধ্যে আরাও একটি প্রবণতা দেখা যায়, তা নিজস্ব অঞ্চলের প্রতি বিশেষ প্রীতি (parochial)। সাহিত্যের কোনো লেখক যদি সাহিত্যের ইতিহাস লেখকের অঞ্চলে আবির্ভূত হয়ে থাকেন, তবে তাঁর সাহিত্য প্রতিভার উপর অনাবশ্যক গুরুত্ব আরোপ করা হয় এবং সেই লেখক যদি সাহিত্যের ইতিহাস লেখকের কোনো নিকটবর্তী কিংবা দূরবর্তী পূর্বপুরুষও হন, তবেও এই বিষয়ে আলোচনা গুরুত্ব লাভ করে। এই মনোবৃত্তির ফলে বাংলা সাহিত্যের ইতিহাস রচনাও অনেক ক্ষেত্রেই পক্ষপাতদোষ-গ্রস্ত হয়ে প্রকৃত সাহিত্যের ইতিহাস রচনার উদ্দেশ্যে ব্যর্থ করে দিয়েছে।

সমস্ত ব্যক্তিগত সংস্কারমুক্ত না হতে পারলে সাহিত্যের ইতিহাস রচনার যোগ্যতা অর্জন করা যায় না। ধর্মীয় সংস্কার, আঞ্চলিক সংস্কার, কোনো রকম বন্ধমূল ধারণা (obsession) থেকে সম্পূর্ণ মুক্ত হতে না পারলে এই কাজে হাত দেওয়া সমীচীন হয় না।

অনেক সময় দেখা যায়, সাহিত্যের ধারা সমাজের ধর্মীয় চিন্তার ধারায় অবিমিশ্র ভাবে অগ্রসর হয় না। বিভিন্ন ধর্মচিন্তা কোনো কোনো যুগের সাহিত্য চিন্তাধারার সংগে একত্র মিশে যায়। এমনই ভাবে বৈষ্ণব ভাব ধারার সংগে শাক্ত ভাবধারার, হিন্দু ভাবধারার সংগে বৌদ্ধ ভাবধারার এমন কি হিন্দু ভাবধারার সংগে মুসলমান ভাবধারারও সংমিশ্রন হয়েছে এবং জাতির সাহিত্য সেই অনুযায়ী রচিত হয়েছে। এই সংমিশ্রন এবং তার

মধ্যে প্রত্যেকটি উপাদানের পরিমাণও যথার্থ উপলব্ধি করবার শক্তি থাকা আবশ্যক। নতুবা সাহিত্যের ইতিহাস রচনা কদাচ নির্ভরযোগ্য হতে পারে না। তারপর প্রত্যেক জাতিরই একটি মৌলিক ধর্ম আছে। সেই মৌলিক ধর্মের রূপ এবং শক্তি যথার্থ উপলব্ধির উপর সাহিত্যের ইতিহাস রচনার সার্থকতা নির্ভর করে। দৃষ্টান্ত স্বরূপ বলা যায়, বাঙালীর মৌলিক ধর্ম যে শাক্ত ধর্ম, তার উপর ইতিহাসের বিভিন্ন যুগে বিভিন্ন ধর্মের প্রভাব বিস্তার লাভ করেছে, ক্রমে তা লুপ্ত হয়ে যেতে পারে নি। আসামেও বিভিন্ন যুগে বিভিন্ন ধর্মের অভ্যুত্থান এবং পতন ঘটেছে। কিন্তু তথাপি বুঝতে ভুল হয় না যে তারও মৌলিক ধর্ম, শাক্ত ধর্ম, অবশ্য তার মধ্যে তান্ত্রিকধর্মের প্রভাবও অত্যন্ত প্রত্যক্ষ। সেই ভিত্তির উপর নির্ভর করেই বৃহত্তর আসামের সামাজিক এবং সাংস্কৃতিক জীবন গড়ে উঠেছে এবং সেই অনুযায়ীই তার সাহিত্য যুগ থেকে যুগোত্তীর্ণ হয়েছে। কিন্তু তার উপর দিয়েও বৈষ্ণব ধর্মের প্রবল বহা বয়ে গেছে। কিন্তু তাতেও জাতির যা মৌলিক ধর্ম, তাকে স্থানচ্যুত করতে পারে নি। এই সকল ঐতিহাসিক ঘটনার বিবর্তনের মধ্যে দিয়ে আসামের সাংস্কৃতিক জীবন যেমন জটিল হয়েছে, তার সাহিত্যও তেমনই জটিল হয়ে উঠেছে। তার উপলব্ধির মধ্য দিয়ে সাহিত্যের সার্থক ইতিহাস রচিত হয়। ইতিহাস, ভূগোল, পুরাতত্ত্ব, নৃতত্ত্ব এই সকল বিভিন্নমুখী বিষয় সম্পর্কে জ্ঞানের সংগে সংগে আর একটি দুর্লভ বিষয়ের যোগাযোগ না হলে সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করা যায় না। সেই দুর্লভ বিষয়টি সংযত সাহিত্যিক রসবোধ। সাহিত্য-রসোপলব্ধির যথার্থ ক্ষমতা না থাকলে কারো সাহিত্যের ইতিহাস রচনায় হস্তক্ষেপ করা সংগত হয় না। কারণ, সাহিত্যের ইতিহাস মূলতঃ সাহিত্যিক রচনা হওয়া আবশ্যক, অর্থাৎ তা কেবলমাত্র পুস্তক কিংবা পুস্তক রচনা-কালের তালিকা নয়, তার মধ্যে সাহিত্যের বিচার থাকাও আবশ্যক। সাহিত্য রসবিচারের অধিকার সকলের থাকে না, যাদের থাকেনা, তাদের পক্ষে সাহিত্যের ইতিহাস রচনা বিভ্রমের মাত্র। কিন্তু অধিকাংশ ইতিহাস রচয়িতাই তা বুঝেন না এবং অনেক সময় দেখা যায়, যাদের মৌলিক সাহিত্য সৃষ্টির প্রতিভা আছে, তাঁরা কদাচ সাহিত্যের ইতিহাস রচনায় হস্তক্ষেপ করেন না এবং যাদের

সে রকম কোনো প্রতিভা নেই, অথচ সাহিত্য বিষয়ে নানা কারণে উৎসাহ আছে তাঁরাই সাহিত্যের ইতিহাস রচনায় আত্মনিয়োগ করেন।

আমাদের দেশে আরও একটি কারণে অনেকে সাহিত্যের ইতিহাস রচনায় হস্তক্ষেপ করেন। তা হচ্ছে বিশ্ববিদ্যালয়ের পাঠ্য তালিকার অন্তর্ভুক্ত করে তা থেকে বৈষয়িক লাভের উদ্দেশ্য। প্রধানতঃ সেই উদ্দেশ্যই অধ্যাপকগণ এই কাজে হস্তক্ষেপ করে থাকেন, তাতে তা কেবলমাত্র ছাত্রদিগের পরীক্ষায় উত্তীর্ণ হবার সোপানরূপে ব্যবহৃত হয়, ছাত্রসমাজের বাইরে তাদের বিশেষ কোনো আবেদন নাই। অথচ সাহিত্যের ইতিহাসের উদ্দেশ্য কেবলমাত্র পরীক্ষা বৈতরণী পার করে দেওয়াই নয়, বরং সাহিত্যানুরাগী ব্যক্তিদের তা দিয়ে সাহিত্যের নূতন নূতন বিষয়ের প্রতি আকর্ষণ করা। বিশ্ববিদ্যালয়ের অধ্যাপকদের সাহিত্যের ইতিহাস রচনার উদ্দেশ্য যে কোনো ভাবেই হোক ছাত্রদিগকে পরীক্ষার কার্যে তা দিয়ে সাহায্য করা, আর কিছু নয়। সুতরাং পরীক্ষায় যে সব বিষয়ের উপর প্রশ্ন করা সম্ভব হবে, কেবলমাত্র সেই সব বিষয়ের উপরই তাঁরা জোর দিয়ে থাকেন, তাঁদের রচনায় অনেক ক্ষুদ্র এবং তাঁদের পক্ষে অনাবশ্যক আপাতদৃষ্টিতে গুরুত্বহীন বিষয় পরিত্যক্ত হয়। কিন্তু সাধারণ পাঠকের নিকট আবশ্যক এবং অনাবশ্যক প্রত্যেকটি বিষয়ই গুরুত্বপূর্ণ, তাই প্রত্যেকটি বিষয়ই তার যথাযোগ্য স্থান এবং মর্যাদা দিয়ে তাতে উল্লেখ করবার প্রয়োজন হয়। সুতরাং বিশ্ববিদ্যালয়-পাঠ্য সাহিত্যের ইতিহাসে সাধারণ পাঠকের প্রয়োজনীয়তা সিক্ত হতে পারে না। বিশেষতঃ অধ্যাপকদের রচনার মধ্যে রনের চাইতে জ্ঞানের কথাই বেশী থাকে। শুধু জ্ঞানের বিষয় যদি যথাযথভাবে রসসিক্ত না হয়, তা হলে তা দিয়ে সাহিত্যের কোনো উদ্দেশ্য সিক্ত হতে পারে না। জ্ঞানের বিষয় সাহিত্যের রসে জারিত হলে তবে তা যেমন সাহিত্য হয়, তেমনই সাহিত্যের সার্থক ইতিহাস হবার পক্ষেও তা আবশ্যক হয়।

বিষয়ের বহুমুখী বৈচিত্র্যের জন্য একই ব্যক্তি কোনো জাতির আনুপূর্বিক সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করতে পারেন না। অনেকে মনে করেন, একই ব্যক্তি দ্বারা সে চেষ্টা সার্থক না হলেও বিভিন্ন বিষয়ে অভিজ্ঞ এক

সন্মিলিত পণ্ডিত গোষ্ঠীর সমবেত প্রচেষ্টায় তা সার্থক হতে পারে। তার অর্থ এই যে সাহিত্যের ইতিহাস রচনার জন্য একটি পণ্ডিত-সমিতি গঠন করে তাতে নানা বিষয়ে অভিজ্ঞ ব্যক্তিকে একত্র করতে হবে। তারপর তাঁরা সমবেতভাবে এই কার্যে হস্তক্ষেপ করে কাজ সম্পূর্ণ করবেন। অর্থাৎ সাহিত্যের ইতিহাস রচয়িতাদের নিয়ে যে একটি গোষ্ঠী বা মণ্ডলী রচিত হবে তাতে সাহিত্যিক, বৈজ্ঞানিক, ঐতিহাসিক, নৃতাত্ত্বিক, সমাজ-তাত্ত্বিক, বৈজ্ঞানিক প্রভৃতি বিভিন্ন শ্রেণীর ব্যক্তি থাকবেন। কিন্তু এ কথা সকলেই স্বীকার করবেন যে, তাতেও কাজটি সুষ্ঠু ভাবে পরিচালিত হতে পারবে না। কারণ, আমাদের দেশের পণ্ডিত সম্প্রদায় পাণ্ডিত্যের দিক থেকে যত বড়ই হোক না কেন, দেশীয় ভাষায় রচনায় অধিকাংশই পরান্বিত, তাঁরা যা কিছু লিখেন ইংরেজিতেই লেখেন, দেশীয় ভাষায় রচনায় তাঁরা সম্পূর্ণ অনভ্যস্ত। সুতরাং তাঁরা তাদের জ্ঞানের কথা ইংরেজি ভাষায় প্রকাশ করতে পারবেন, কিন্তু কদাচ নিজের মাতৃভাষায় তা পারবেন না, অবশ্য তার ব্যতিক্রমও আছে, তবে তা নিতান্ত নগণ্য। সুতরাং তাঁরা সাহিত্যের ইতিহাস রচনা-সমিতির শোভাবর্ধন করতে পারেন, কিন্তু প্রকৃত রচনার কার্যে কোনো সহায়তা করতে পারেন না। অতএব তাদের থাকা না থাকা সমান। এমন কি সাহিত্যের অধ্যাপকদের নিয়েও যদি একটি এমন সমিতি গঠিত হয়, তা হলেও দেখা যাবে যে অনেক বিষয় সম্পর্কেই তাঁদের মতের মিল নেই। একজনের মত অনেক সময় আর একজন আদৌ সমর্থন করেন না। যেমন একদল পণ্ডিত বলেন, 'খ্রীষ্ট-কীর্তন' গ্রন্থখানি খ্রীষ্টীয় চতুর্দশ শতাব্দীর রচনা, তাঁরা এই বিষয়ে নানা যুক্তি দেখিয়ে থাকেন, আর একদল পণ্ডিত বলেন যে তা খ্রীষ্টীয় সপ্তদশ শতাব্দীর রচনা, মধ্যে তিন শতাব্দীর ব্যবধান। সুতরাং এই শ্রেণীর পণ্ডিতদের একটি সমিতির অন্তর্ভুক্ত করে নিয়ে এক সংগে কোনো কাজ করা সম্ভব হয় না। এই প্রকার সমবেত চেষ্টায় সাহিত্যের ইতিহাস রচনা বাতীতও যে অগাধ ক্ষেত্রেও কিছু কিছু গ্রন্থ রচিত হয়েছে, তাদের মধ্যে পরস্পর বিরোধী বহু উক্তি এবং মতবাদ স্থান পেয়েছে। কারণ, যাঁরা পাণ্ডিত্যের উচ্চাসনে আরোহন করেছেন, তাঁরা তাঁদের নিজস্ব মতবাদকে অপ্রাস্ত্য বলে মনে করেন এবং কোনো কারণেই তা তাঁরা পরিবর্তন করবার পক্ষপাতী নন।

কিন্তু তথাপি আমি মনে করি যে সাহিত্যের ইতিহাস রচনা করা একেবারেই অসম্ভব নয় । তবে কি ভাবে তা হতে পারে? আমি মনে করি, তা হচ্ছে এই যে যার যে বিষয়ে প্রবণতা আছে, তিনি সেই বিষয়টিতে পূর্ণাঙ্গ আলোচনা করে কেবল মাত্র তারই একটি সামগ্রিক ইতিহাস রচনা করতে পারেন । আমি এই কথা মনে করি না যে একই ব্যক্তির শাক্ত সাহিত্য এবং বৈষ্ণব-সাহিত্য, কাব্য সাহিত্য কিংবা নাট্য সাহিত্য, প্রবন্ধ-সাহিত্য কিংবা কথাসাহিত্য ইত্যাদিতে তুল্য প্রবণতা আছে । তা শিক্ষা, সংস্কার এবং মনস্তত্ত্ব সকল দিক দিয়েই অসম্ভব । সেইজন্য যার যে বিষয়ে প্রবণতা আছে তিনি যদি কেবলমাত্র সেই বিষয়েরই একান্ত গভীরে প্রবেশ করে সেই বিষয়েই একটি কিংবা অনেক ক্ষেত্রে একাধিকও হতে পারে, পূর্ণাঙ্গ ইতিহাস রচনা করেন তবে কালক্রমে এইভাবে জাতির সাহিত্য রচনার ইতিহাস পূর্ণাঙ্গতা লাভ করতে পারে, নতুবা নয় । এইভাবে যখন সাহিত্যের প্রত্যেকটি বিষয় নিয়ে এক একটি পূর্ণাঙ্গ ইতিহাস রচিত হবে, কেবল মাত্র তখনই জাতির সাহিত্যের সম্পূর্ণ ইতিহাস রচিত হতে পারে, নতুবা তা অসম্ভব । কিন্তু এইভাবেও জাতির সাহিত্যের ইতিহাস রচনা সম্পূর্ণতা লাভ করা সময়-সাপেক্ষ হতে পারে ।

অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী

শ্রীযতীন্দ্রনাথ গোস্বামী

১। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখনে আমাৰ প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্যৰ ‘সম্পূৰ্ণ পৰিচয়’ দিব নোৱাৰে। এই বুৰঞ্জী কেইখনৰ প্ৰণয়ন-বিধি সুকীয়া হলেও পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকিৰ আঁচনিয়েই বেছিভাগ বুৰঞ্জী প্ৰণেতাৰ মূল উত্স হৈয়ে আছে। আমাৰ প্ৰাচীন পুথি সমূহ (যিবোৰ এতিয়াও ধোঁৱা চাঙত আছে) সংগ্ৰহ কৰি সেইবোৰ অধ্যয়ন আৰু মূল্যায়নৰ ব্যৱস্থা হ’ব লাগে। যুগৰ বিভিন্ন দৃষ্টি-ভঙ্গী, ৰাজনৈতিক ইতিহাস আদিৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণ আৱশ্যক। এনচাইক্লো-পেডিয়া ব্ৰিটেনিকাৰ এটা উদ্ধৃতিৰে ক’ব পাৰি - Each age has its own expression, and in judging each we enter the field of history. একোটা যুগৰ ধ্যান-ধাৰণাৰ মূল্যাংকণ কৰাটোৱেই সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণেতাৰ ঘাই কাম। সাহিত্য বুৰঞ্জী প্ৰণেতাৰ দায়িত্ব দুটা (১) প্ৰাচীন তথ্যপঞ্জীৰ উদ্ধাৰ, উদ্ধাৱন বা আৱিষ্কাৰ আৰু (২) আৱিষ্কৃত তথ্যাদিৰ সহায়ত জাতীয় ঐতিহ্যৰ যুগগত বৈশিষ্ট্য নিৰ্ণয় আৰু সেই যুগ বৈশিষ্ট্যৰ কালক্ৰমিক বিৱৰ্তনৰ সন্ধান। অসমীয়া সাহিত্যৰ এখন বহল পৰিসৰত লিখা বুৰঞ্জীৰ আৱশ্যকতা কোনেও নুই কবিব নোৱাৰে।

২। নিৰ্ভৰযোগ্য কথাষাৰৰ অৰ্থ স্পষ্ট নহ’ল। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ কোনো এখন বহল পৰিসৰত লিখা নহয়। ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত প্ৰাচীন যুগৰ কথা বহল ভাৱে আছে। সেইদৰে ড० নেওগ আৰু ড० শৰ্মাৰ বুৰঞ্জী দুখনতো সকলো যুগৰে কথা বহল ভাৱে লিখা আছে। এইবোৰ আমাৰ সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত বুৰঞ্জী।

৩। আমাৰ বুৰঞ্জী কেইখনৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণত কিছু সূক্ষ্ম পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। Long, Legouis & Cazamia বা Campton Rickett এ তেওঁলোকৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত ঐতিহাসিক পটভূমি আলোচনা কৰাৰ উপৰি

সাহিত্যৰ বৈশিষ্ট্যৰ কথা আলোচনা কৰিছে। আমাৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখনত ঘাইকৈ ডিম্বেশ্বৰ নেওগে সেইফালৰ পৰা কথাবোৰ চিন্তা কৰি বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰিছে। বিষয় বিশ্লেষণত প্ৰতিজনে নিজ নিজ অভিজ্ঞতামতে প্ৰসংগ বিশ্লেষণ কৰিছে। কিছুমান কথাই সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ ছাত্ৰক বিমোহিত পেলায়। যেনে — (১) হৰিহৰ বিপ্ৰ বৰ্তমান হৰিবৰ বিপ্ৰ হৈছে। তাহানি আৱাহনত প্ৰকাশিত এটা প্ৰবন্ধত প্ৰত্নতাত্ত্বিক সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে হৰিহৰ বিপ্ৰৰ পুথি সম্বন্ধে (কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিত থকা) এটা প্ৰবন্ধ লিখিছিল। ডিম্বেশ্বৰ নেওগে নামৰ এই ৰূপান্তৰ (হৰিহৰৰ পৰা হৰিবৰ হোৱা) সম্বন্ধে তেওঁৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত লিখিছে — ‘উত্তৰাকাণ্ড অন্তৰ্গত লৱ-কুশৰ যুদ্ধবিষয়ক কোনো অজ্ঞাত কবিৰ এখন পুথি ডিব্ৰুগড়ৰ ভট্টাচাৰ্য এজেসীৰ দ্বাৰাই ১৯২৫ চনত প্ৰকাশিত হৈছে। বৰুৱাহন পৰ্বৰ কবি হৰিহৰ বিপ্ৰ আৰু লৱকুশৰ যুদ্ধৰ অজ্ঞাত কবি একেজন বুলি ভাবিবৰ বিশেষ হেতু আছেনে? বা কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ পুথি দুখন যদি জাল নহয়, তাৰ হৰিহৰ বিপ্ৰ নাম অনুসৰি বৰুৱাহন পৰ্বৰ কবি হৰিহৰ বিপ্ৰৰ নাম শুধৰাবলৈ যোৱা হুঃসাহস নহয়নে?’ আনকি লৱ-কুশৰ যুদ্ধৰ পৰা উদ্ধৃতি দি নেওগে মন্তব্য কৰিছে — ‘কিন্তু এনে বচনা হেম সৰস্বতীৰ তুলনাত পূৰ্ব বৈষ্ণৱ যেন সি নালাগেই। বৈষ্ণৱ কিয়, উত্তৰ বৈষ্ণৱ বুলি উদ্ধৃত কৰা হলেও আচৰিত যেন নালাগিল হেতেন।’ (পৃ: ১৮০) মঙলদৈৰ শ্ৰীহৰিপদ কৰণাময় নামৰ এজন লেখকে কয় হৰিহৰ বিপ্ৰ নামটোহে উক্ত অঞ্চলত পোৱা সাঁচিপতীয়া পুথিত আছে।

(২) ড° মহেশ্বৰ নেওগে ৰুদ্ৰ কন্দলীক খাচপুৰৰ কছাৰী ৰজা তান্ত্ৰধ্বজৰ (১৭০৬-০৮) সময়ৰ বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। তেওঁ লিখিছে, “ৰুদ্ৰকন্দলিৰ ৰচনাও এই সময়ৰ বুলিলে ভাৱ-ভাষাৰ ফালৰ পৰা আপত্তিকৰ একো হ’ব নোৱাৰে।” ড° নেওগে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ বিচাৰৰ বিষয়ে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰিছে। অগ্ৰাণ্ত বুৰঞ্জী লেখকসকলে ৰুদ্ৰ কন্দলিক প্ৰাক্-বৈষ্ণৱ বা প্ৰাক্-শংকৰী যুগৰ বুলিছে।

কাল নিৰূপনত ড° নেওগৰ বাহিৰে অগ্ৰাণ্তসকলে পুৰণি বিভাজনটোৰ কিছুমান

সাল-সলনি কৰিছে। ড° নেওগৰ বিভাজনো সম্পূৰ্ণৰূপে সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰি। নৱবৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ বিস্তাৰঃ সত্ৰীয়া সমাজৰ সাহিত্য আৰু শংকৰোত্তৰ অগ্ৰাণ্ত সাহিত্যঃ অজ্ঞাত কালৰ লেখকসকল এই দুটা বিভাজন মোৰ ভাল লগা নাই। ‘ৰোমাণ্টিক বিস্তাৰঃ বেজবৰুৱাৰ যুগ, (পৃ: ২৬০) বোলা হৈছে যদিও মই ৰোমাণ্টিক যুগটোহে উপযুক্ত বুলি ভাবোঁ। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা সাহিত্যৰথী হলেও তেওঁৰ প্ৰভাৱ কিমানৰ ওপৰত পৰিছিল সেইটো বিচাৰ্য। যি অৰ্থত The age of chaucer সেই অৰ্থত The age of Bezbaroa নহয়। মই যুগ বিভাগৰ নীতি সমৰ্থন নকৰোঁ।

বিষয় বিশ্লেষণত এটা কথা মনত ৰাখিব লাগিব যাতে বুৰঞ্জী লেখকে সাহিত্যক ধৰ্মীয় চিন্তাৰ বাহন কৰিব নালাগে। এই খিনিতে Mr. J Long ৰ এটা উদ্ধৃতি দিয়া হ’ল — ‘The second is to interpret literature both personally and historically, that is to show how a great book generally reflects not only the author’s life and thought but also the spirit of the age and the ideals of the nation’s history.’

৪। বুৰঞ্জী লেখকৰ অধ্যয়ন আৰু বিচাৰ-বিশ্লেষণ আৱশ্যক। তেওঁৰ সূক্ষ্ম দৃষ্টিভংগীও আৱশ্যক। এই প্ৰসংগত মই শ্ৰীহোমেন বৰগোহাঞিৰ কথাৰে ক’ব খোজে — যি কোনো সাহিত্য সৃষ্টিয়েই তাৰ অনন্যতা, অদ্বিতীয়তা আৰু অবিকল্পতা লাভ কৰে স্ৰষ্টা লেখক জনৰ সম্পূৰ্ণৰূপে স্বকীয় জীৱনবোধ আৰু জীৱনৰ অদ্বিতীয় অভিজ্ঞতাৰ পৰা। গতিকে স্বৰূপাৰ্থত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী সাহিত্যিকৰেই জীৱন বুৰঞ্জী, যি বুৰঞ্জীত স্ৰষ্টা লেখক আৰু তেওঁৰ সৃষ্টিৰ মাজৰ অবিচ্ছেদ্য আত্মিক সম্পৰ্ক উদঙাই দেখুৱাব নোৱাৰে সি কেতিয়াও সাহিত্যৰ সাঁচা বুৰঞ্জী হ’ব নোৱাৰে।’ (বিংশ শতাব্দীৰ অসমীয়া সাহিত্য)

৫। সাহিত্যৰ ধাৰাৰ সম্যক ধাৰণা কৰিব পাৰি বুলি ভাবোঁ। কিন্তু সেই ধাৰণা সমূহৰ বিস্তৃত আলোচনা আৱশ্যক।

৬। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কিতাপৰ কেটলেগ হ’ব নোৱাৰে। কিন্তু আমাৰ

সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত সকলোবোৰ অনেক লেখক আৰু পুথিৰ নাম আছে। উৎ
নেওগে তেওঁৰ বুৰঞ্জীৰ পাতনিত কৈছে, “কিছুমান কিতাপৰ নাম গোটখালেই
সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী নহয়।” কিন্তু তেওঁৰ গ্ৰন্থতো সকলোবোৰ অনেক নাম পোৱা
যায়। মোৰ বোধেৰে ন-পূৰণি প্ৰতিজন লেখক আৰু প্ৰতিখন গ্ৰন্থ সাহিত্যৰ
বুৰঞ্জীত সন্নিবিষ্ট কৰা সম্ভৱ নহয়। ভেনে কৰিলে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী অসম্পূৰ্ণ
নহয়।

- ৭। এখন নিৰ্ভৰযোগ্য আৰু বিজ্ঞানসন্মত বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ অন্তৰ্ভাৱ হ'ল
ক) কোনো কোনো বজাৰ বাজত কাল আৰু সংশ্লিষ্ট কবিৰ কাল-নিৰূপণ।
খ) কিছুমান ওকাণিত পুথিৰ নিৰ্ভৰযোগ্যতা।
গ) সাঁচিপতীয়া পুথিৰ দুৰ্লভতা।
ঘ) সাহিত্য বিচাৰত ধৰ্মৰ প্ৰাধান্য।

৮। অধিক গৱেষণা-আলোচনা আদিয়ে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ বাট সুগম
কৰিব পাৰে।

৯। এজন বা দুজন মানুহে বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰিলে সুবিধা হয়। সৰহলোক
হলে মতৰ ঐক্য নহ'ব পাৰে।

১০। মোৰ বোধেৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ এখন সুবৃহত বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ
আৱশ্যকতা কোনেও নুই নকৰিব। কিন্তু এই কাম গাইঙীয়া বা যুগ্মভাৱে
কৰিলেহে বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ কাম সুগম হ'ব। গতিকে প্ৰাচীন তথ্য পাতিৰ
উদ্ধাৰ বা আৱিষ্কাৰ কৰি আৰু আৱিষ্কৃত তথ্য-পাতিৰ সহায়ত জাতীয়
ঐতিহ্যৰ যুগগত বৈশিষ্ট্য নিৰ্ণয় আৰু সেই যুগ বৈশিষ্ট্যৰ কালক্ৰমিক
বিবৰ্তনৰ সন্ধান সাহিত্য বুৰঞ্জী প্ৰণেতাই কৰিব লাগিব।

দ্বিতীয় অধিবেশন

অংশ গ্ৰহণকাৰীলৈ দিয়া প্ৰধান সম্পাদকৰ চিঠি :

মহাশয়,

পত্ৰে নমস্কাৰ ল'ব।

অসম সাহিত্য সভাৰ লেখক শিৱিবত যোগদান দিয়াৰ সন্মতি-সূচক পত্ৰখন
পাই সন্তোষ পালোঁ। আপুনি সন্মতি দিয়া — ‘বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্য
পুথিৰ সমস্যা আৰু মান’ বিষয়টোৱে বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ বিষয়
বস্তু আৰু মান, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আত্মবিকাশত পাঠ্যপুথিৰ ভূমিকা, পাঠ্য-
পুথিৰ প্ৰণয়ন, ছপা-বন্ধা, বৰ্ণাশুদ্ধি আৰু যোগানত নিগমৰ ভূমিকা আদি
দিশ সামৰিব।

আশাকৰোঁ আপুনি সকলো দিশ সামৰি প্ৰবন্ধ এটি যুগুত কৰি আমালৈ
আগতীয়াকৈ পঠিয়াই যেন।

শ্ৰদ্ধা আৰু সম্ভাষণ জানিব। ইতি,

আপোনাৰ বিশ্বাসী,
আব্দুল হান্নাৰ
প্ৰধান সম্পাদক,
অসম সাহিত্য সভা।

শিৱিবৰ তাৰিখ—২৪ আৰু ২৫ অক্টোবৰ।

দ্বিতীয় অধিবেশন

বিষয় : 'বর্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ সমস্যা আৰু মান' ॥

বিষয় উত্থাপন : শ্ৰীদেৱেশ্বৰ গগৈ

সভাপতি, মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদ

আমি লক্ষ্য কৰিছোঁ যে যোৱা ৪৫ বছৰ মানৰপৰা আমাৰ স্কুলীয়া পাঠ্য-পুথি সম্পৰ্কে শিক্ষক, অভিভাৱক আৰু সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজ সচেতন হৈ উঠিছে। এতিয়া আপোনালোক সাহিত্যসেৱী, লেখক-লেখিকাসকলে সমূহীয়া ভাৱে পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে আলোচনা-সমালোচনা কৰিবলৈ ওলোৱাত আমি কেৱল যে সুখীয়েই হৈছোঁ সেইটো নহয়; অদূৰ ভৱিষ্যতত পাঠ্যপুথিৰ আৱশ্যকীয় উন্নতি হ'ব বুলি আমি উল্লসিতও হৈছোঁ। যোৱা ষাঠিৰ দশকলৈকে পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে কোনেও কোনো চিন্তা কৰা আমি দেখা পোৱা নাই। আনকি কেতিয়া কোনখন পাঠ্যপুথি এটা বিশেষ শ্ৰেণীৰ কাৰণে মনোনীত হৈছে তাৰ খবৰো প্ৰায় কোনেও ৰখা নাছিল। ইয়াৰ কাৰণ এইটো নিশ্চয় নহয় যে সেই পাঠ্যপুথি সকলোবোৰ উচ্চমানবিশিষ্ট আছিল অথবা সেই বোৰত কোনো ভুল-ত্রুটি নাছিল। পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে সৰ্বসাধাৰণ লোক, শিক্ষক, অভিভাৱক কিম্বা লেখক-লেখিকাসকল সজাগ নোহোৱাৰ ঘাই কাৰণ আছিল শিক্ষাৰ স্থিৰতা। একে গতানুগতিক শিক্ষাৰ ধাৰা সকলোৱে বিনাবাক্যব্যয়ে স্বীকাৰ কৰি লৈছিল। সেই শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য আছিল সীমিত অন্ততঃ কাৰ্যক্ষত্ৰত শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে কোনেও চিন্তা কৰিছিল বুলি মনে নধৰে। গতিকেই পাঠ্যপুথিত শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য সমূহ প্ৰতিফলিত হোৱা-নোহোৱাৰ বিষয়ে চিন্তা কৰিবৰ অৱকাশো কাৰো নাছিল। কোনো পাঠ্যপুথিকে ভাল বা বেয়া বোলাৰ কথাও উঠা নাছিল। পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে আমি নিকৰ্ছিগ্ন হোৱাৰ আন এটা প্ৰধান কাৰণ আছিল বিভিন্ন বিষয়বস্তু আৰু পাঠ্যক্ৰমৰ সংকীৰ্ণ পৰিসৰ। যেতিয়া পশ্চিমীয়া দেশবোৰত জ্ঞানৰ বিস্ফোৰণত আওপুৰণি তথ্য আৰু বিষয়বস্তু চিটিকি উফৰি পৰিছে তেতিয়াও আমি কেৱল অসমত কিয় গোটেই ভাৰততে সেই ঠেংছিগা তথ্য আৰু বিষয়বস্তুকে কেন্দ্ৰ কৰি শিক্ষাত আগবাঢ়িছোঁ।

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ সমস্যা আৰু মান ॥ ২৩

কিন্তু স্বাধীন ভাৰত এনে শিক্ষা ব্যৱস্থাত সন্তুষ্ট থাকিব নোৱাৰে। গতিকেই সকলোৱে চেষ্টা শিক্ষাৰ এই ধীৰ গতিধাৰাটোক প্ৰগতিৰ দিশত বোৱাই দিবলৈ। আজি শিক্ষা আৰু পাঠ্যপুথিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবৰ বাবে আপোনালোকৰ যি সমাবেশ সেয়ে প্ৰতিপন্ন কৰিব যে আমাৰ শিক্ষা জগতত এক নৱজাগৰণ আহি পৰিছে।

পাঠ্যপুথিৰ আলোচনা-সমালোচনা হোৱাটো এটা শুভ লক্ষণ যদিও আমি এবাৰ কথা স্বীকাৰ কৰিব লগাত পৰোঁ যে বৰ্তমান যি সমালোচনা চলি আছে তাত সমালোচকসকলৰ গঠনমূলক মনোভাৱ পৰিলক্ষিত হোৱা নাই। গঠনমূলক দৃষ্টিভংগীৰ অভাৱত পাঠ্যপুথি সংস্কাৰ অসম্ভৱ নহলেও যথেষ্ট কষ্টসাধ্য। সমালোচনাত এই দিশটোৰ অভাৱৰ কাৰণে আমি সমালোচক সকলক দায়ী কৰিব নোৱাৰোঁ। দায়ী হ'ল পাঠ্যপুথিৰ নিৰ্দেশ যি দিয়ে তেওঁলোক; পাঠ্যপুথি যি সকলে মনোনয়ন কৰে তেওঁলোক। মনোনয়ন কৰোঁতাসকলে পাঠ্যপুথিত কি বিচাৰে সেইটো স্পষ্টকৈ কেতিয়াও হয়তো কোৱা নাই। গতিকে প্ৰয়োজনীয় সমলখিনি পাঠ্যপুথিত কেনেকৈ সন্নিবিষ্ট কৰা যাব পাৰি সেই বিষয়ে সমালোচকে কোনো পৰামৰ্শ দাঙি ধৰিব নোৱাৰে। এইখিনিতে আৰু এটা কথা উনুকিয়াই থোৱা সমীচীন হ'ব যে পাঠ্যপুথি মনোনয়নকাৰী হিচাপে আমি পাঠ্যপুথিৰ কেৱল সমালোচনাতেই সন্তুষ্ট থাকিব নোৱাৰোঁ। উচিত পাঠ্যপুথি মনোনয়ন কৰিবৰ বাবে পুথিবোৰৰ সূক্ষ্ম মূল্যায়নৰ প্ৰয়োজন হয়। সমালোচনাই পুথিৰ বাহ্যিক গুণাগুণ (Extrinsic value) পৰিচয় এটাহে আমাক দিয়ে। কিন্তু প্ৰকৃত মূল্যায়নে পুথিৰ বাহ্যিক আৰু আভ্যন্তৰিক মূল্যমান (Extrinsic and intrinsic value) নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়ে। সেয়ে হলেহে এক বিশেষ শ্ৰেণীৰ কাৰণে এখন বিশেষ পাঠ্যপুথি মনোনয়ন কৰিবলৈ সুবিধা হয়। পুথিগত তথ্যৰ প্ৰামাণ্যতা, ভাষাৰ শুদ্ধতা, বৰ্ণাশুদ্ধি আদিক পুথিৰ বাহ্যিক গুণাগুণ বুলিব পাৰি। আনহাতে তথ্যৰ উপস্থাপন, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বয়স আৰু ভাষাৰ সমন্বয়, শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য পূৰণৰ সফলতা আদিক পুথিখনৰ আভ্যন্তৰিক মূল্য বুলি গণ্য কৰা হয়। দুয়োটা দিশ সামৰি এখন পাঠ্যপুথিৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰাটোকে পাঠ্যপুথিৰ মূল্যায়ন বুলি ক'ব

পাৰি। এনে মূল্যায়নবদ্ধাৰাহে আমি উন্নত পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুতিৰ পথত আগবাঢ়িব পাৰিম। আমি আশাকৰোঁ যে আজিৰ নিচিনা এনে অনুষ্ঠানে পাঠ্যপুথিৰ যথার্থ মূল্যায়নত যথেষ্ট বৰঙনি যোগাব।

বিষয়বস্তু হিচাপে পাঠ্যপুথি সমূহক ঘাইকৈ দুটা শ্ৰেণীত বিভক্ত কৰিব পাৰি- তথ্যমূলক পুথি আৰু ভাষা আৰু সাহিত্যমূলক পুথি। এই দুই শ্ৰেণীৰ পুথিৰ উদ্দেশ্য আৰু প্ৰয়োজন বিভিন্ন যদিও দুয়ো শ্ৰেণীৰ পুথিৰ মাজত ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক আছে। কাৰণ ভাষাৰ মাজেদিহে তথ্যৰ অনুধাৱন আৰু উপলব্ধি হয়। তথ্য আৰু তত্ত্ব যিমানৈ গধুৰ আৰু জটিল হৈ আছে সেই তথ্য প্ৰকাশৰ কাৰণে সিমানৈ ভাষাৰো জটিলতা আৰু গাভীৰ্য বঢ়াব লগা হয়। তথ্যমূলক স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ ৰচয়িতা সকলে এই দিশৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰখা নিতান্ত প্ৰয়োজন। এই সময়ৰ ৰক্ষাৰ কাৰণে তথ্যমূলক পুথিৰ ৰচয়িতা সকলে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰৰ ভাষাজ্ঞান কিমান তাৰ স্পষ্ট ধাৰণা কৰিব পাৰিব লাগিব; আনহাতে ভাষা-সাহিত্যমূলক পুথিৰ ৰচয়িতা সকল সেই শ্ৰেণীত শিকিবলগীয়া তথ্যসমূহৰ গাভীৰ্য আৰু জটিলতাৰ বিষয়ে সজাগ হ'ব লাগিব। প্ৰতিটো শ্ৰেণীৰ কাৰণে নহলেও অন্ততঃ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ প্ৰাথমিক মাধ্যমিক আৰু উচ্চ মাধ্যমিক, স্তৰ কেইটাৰ প্ৰত্যেকতে শিক্ষণীয় তথ্যৰ গুৰুত্ব অনুযায়ী ভাষাজ্ঞানৰ মান নিৰ্দিষ্ট হ'ব লাগিব আৰু সেইমান অনুযায়ী ভাষা সাহিত্যমূলক পাঠ্য-পুথি ৰচিত হ'ব লাগিব। বৰ্তমান পাঠ্যপুথিসমূহত এনে সময়ৰ অভাৱ পৰিদ্ৰষ্ট হয়। অৱশ্যে এই কথা কোৱাৰ লগে লগে আমি স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে এই সম্পৰ্কে আমাৰ শিক্ষাবিদ, ভাষাবিদ আৰু পুথিৰ ৰচয়িতাসকলৰ মাজত এই পৰ্যন্ত শৃংখলাবদ্ধ ভাৱে চিন্তা-চৰ্চা হোৱা নাই। আপোনা সকলৰ এই সংগঠন এই দিশত এটা উল্লেখনীয় পদক্ষেপ হ'ব বুলি আমি আশা কৰিব পাৰোঁহক। ইংৰাজী ভাষাত বিভিন্ন বয়সৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ভাষাজ্ঞান সম্পৰ্কে তল তলকৈ বিচাৰ-বিবেচনা হৈছে। ইংৰাজী ভাষা-ভাষীসকলৰ বাবে ইংৰাজী ভাষাজ্ঞান কিমান প্ৰয়োজন এই সকলোৰোৰ তেওঁলোকে বিচাৰ কৰি উলিয়াইছে আৰু সেই অনুযায়ী নিজৰ দেশৰ কাৰণে আৰু বিদেশৰ কাৰণে পৃথক পৃথককৈ ভাষামূলক পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। তেওঁলোকৰ এনে গৱেষণাৰপৰা ইংৰাজী শিক্ষাৰ বিষয়ত আমিও যথেষ্ট

উপকৃত হৈছোঁ। অন্ততঃ ইংৰাজী শিক্ষাৰ কাৰণে আমি কোন দিশত আগ-বাঢ়িব লাগে তাৰ এটা স্পষ্ট নিৰ্দেশ পাইছোঁ। কিন্তু অসমীয়া ভাষা শিক্ষা সম্পৰ্কে আমি তেনে কোনো নিৰ্দেশ এই পৰ্যন্ত পোৱা নাই। গতিকে বিভিন্ন শ্ৰেণীত আমাৰ ভাষামূলক পাঠ্যপুথিবোৰ সম্পূৰ্ণ মানানুসূৰীক হোৱা নাই। ফলত আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ভাষা শিক্ষাত আৰু তাৰ লগতে তথ্যমূলক বিষয়সমূহৰ শিক্ষাত কিছু প্ৰতিবন্ধকৰ সৃষ্টি হৈছে। অন্ততঃ আমি অনুভৱ কৰিছোঁ যে তেওঁলোকৰ ভাষা অথবা শিক্ষা সাৱলীল গতিত আগবঢ়া নাই।

ভাষা-সাহিত্যমূলক পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে আমি কেইবাটাও কথাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিবলগীয়া হয়। সেইবিলাকৰ ভিতৰত প্ৰধান হৈছে ভাষা আৰু ভাৱৰ এবাৰ নোৱাৰা সম্পৰ্ক। ভাষাৰ অবিহনে যেনেকৈ ভাৱ প্ৰকাশ হ'ব নোৱাৰে সেইদৰে ভাৱ অবিহনে ভাষাৰ সৃষ্টি হ'ব নোৱাৰে। ভাৱ আৰু ভাষা একেটা টকাৰে দুটা পিঠিৰ নিচিনা-ইটোৰ অবিহনে সিটোৰ অস্তিত্ব নোহোৱা হয়। ভাৱ আৰু ভাষাৰ এই যুগ্মতাই ভাষা-শিক্ষাত আৰু ভাষামূলক পাঠ্যপুথি ৰচনাত প্ৰায়ে বিজুতি ঘটোৱা আমি দেখিবলৈ পাবোঁ।

শ্ৰেণীত শিক্ষকে ভাষা-সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথি পঢ়ুৱাওতে দেখা যায় যে তেওঁ পাঠৰ ভাষাৰ অন্তৰালত থকা ভাৱটো, অৰ্থাৎ কাহিনীটো বা ৰচনাৰ তথ্য-খিনিহে শিকাইছে। সেইদৰে পৰীক্ষাত ছাত্ৰই লিখা প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কাহিনী-টোৰ যথাযথ বৰ্ণনা দিছেনে নাই তালৈহে ঘাইকৈ চকু ৰখা হয়। ভাষা-শিক্ষাত ছাত্ৰ কিমান দূৰ আগবাঢ়িছে সেই কথা প্ৰায়ে পাহৰি যোৱা হয়। একেদৰেই পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুত কৰোঁতেও ভাষাৰ প্ৰয়োজনতকৈ ভাৱৰ প্ৰয়োজনৰ ওপৰতে অনেক সময়ত গুৰুত্ব দিয়া আমি দেখিবলৈ পাবোঁ। এইখিনিতে ভাষা-সাহিত্যমূলক পাঠ্যপুথিৰ প্ৰস্তুত কৰা সম্পৰ্কে আমাৰ এটা প্ৰধান সমস্যাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিব লগাত পৰে। একেবাৰে প্ৰাথমিক স্তৰৰ পাঠ্যপুথিৰ বাহিৰে ওপৰৰ শ্ৰেণীৰ সকলো সাহিত্যৰ পুথিত সাধাৰণতে বিভিন্ন প্ৰসিদ্ধ লেখক-লেখিকাৰ ৰচনা সন্নিবিষ্ট কৰা হয়। ইয়াৰ ঘাই

উদ্দেশ্য হ'ল ছাত্রসকল যাতে বিভিন্ন ধৰণৰ বচনাৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰে। কিন্তু যিহেতু তেনে কোনো বচনা লেখকে এটা বিশেষ শ্ৰেণীৰ ছাত্র-ছাত্রীৰ ভাষা-জ্ঞানৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি লিখা নহয়, সেইহেতুকে তেনে বচনাসমূহ তথ্য আৰু ভাষা দুই দিশৰ পৰা একোটা বিশেষ শ্ৰেণীৰ ছাত্রৰ বাবে উপযুক্ত হৈ নুঠে। এই ক্ষেত্ৰত পাঠ্যপুথি ৰচয়িতাই ছাত্রৰ প্ৰয়োজন চকুৰ আগত ৰাখি কৰা নিজস্ব বচনাৰে ছাত্র-ছাত্রীৰ কাৰণে অধিক উপযুক্ত হ'ব বুলি ধাৰণা কৰাৰ স্থল আছে। অৱশ্যে তাৰ কাৰণে পাঠ্যপুথিৰ ৰচয়িতাৰ ভাৱ আৰু ভাষাৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ দখল লাগিব আৰু লাগিব ৰচয়িতাৰ সুদূৰ প্ৰসাৰী অভিজ্ঞতা। সেয়েহে আপোনালোক সুধী সমাজে পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে বিভিন্ন কাৰ্য্যভাৱ গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি অহাত আমাৰ মনত আশাৰ সঞ্চাৰ হৈছে।

ভাষাৰ লগত ভাৱৰ নিবিড় সম্পৰ্ক থকাৰ বাবে শিক্ষাৰ দিশত আমাৰ সুবিধাও অনেক হৈছে। এই সম্পৰ্ক থকাৰ কাৰণে ভাষা-সাহিত্যমূলক পাঠ্য-পুথিৰ যাই উদ্দেশ্যৰ লগতে কেইবাটাও অতিৰিক্ত উদ্দেশ্য সংযুক্ত কৰিব পাৰে। যিহেতু ভাষা শিকোঁতে ছাত্রই তাৰ অন্তৰালত থকা ভাৱ আৰু তথ্যও শিকে, সেইকাৰণে সাহিত্যৰ পাঠ্যত বিশেষ শ্ৰেণীৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ভাৱ আৰু তথ্যসমূহো আমি সন্নিবিষ্ট কৰিব পাৰে। বিশেষকৈ ল'ৰা-ছোৱালীৰ আনুভূতিক বা হৃদিক দিশৰ উন্নতিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় কথা ভাষা-সাহিত্য শিক্ষাৰ মাজেদি দিয়াটোৱেই সুবিধাজনক। স্নেহ, দয়া, ক্ষমা, ভক্তি, সাহস, দেশপ্ৰেম আদিৰ মহত্ব আৰু সেইবোৰ গুণৰ প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে ধাৰণা ছাত্রসকলৰ মনত সকতেই জগাই তোলা দৰকাৰ। ভূগোল বা বিজ্ঞানৰ পাঠৰ মাজেদি এনেবোৰ অনুভূতি জগাই তোলা প্ৰায় অসম্ভৱ। এনে মানৱীয় অনুভূতিৰ বিকাশ যাইকৈ সাহিত্যৰ পুথিৰ মাজেদিয়ে সম্ভৱ-পৰ। কিন্তু তেনে ভাৱ পাঠ্যপুথিত সন্নিবিষ্ট কৰোঁতেও লেখক যথেষ্ট সংযত হোৱা প্ৰয়োজন। কাৰণ সকলো অভিভাৱকেই জানে যে আজিৰ দিনত কোনো ল'ৰা-ছোৱালীয়েই অতিমাত্ৰাই নীতি কথা শুনিবলৈ ভাল নাপায় লাগে সি অভিভাৱকৰ পৰাই হওক বা পাঠ্যপুথিৰ পৰাই হওক। এই সম্পৰ্কে উচ্চ

শ্ৰেণীৰ কাৰণে আদৰ্শপাঠ হিচাপে C. E. M. Joad-অৰ Spreading of Knowledge মহাত্মা গান্ধীৰ Imitating the English Gentleman, A. G. Gardiner-অৰ All about a dog, Alphonse Daudet-অৰ The last lesson আদিৰ উল্লেখ নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰিলে। অসমীয়া ভাষাতো এনে ধৰণৰ বচনা নাই বা হ'ব নোৱাৰে আমি বিশ্বাস নকৰোঁ।

মানৱীয় গুণৰাজীৰ বিকাশৰ উপৰিও স্কুলত বা ভবিষ্যতে শিকিবলগীয়া বিষয়সমূহৰ প্ৰতি ছাত্রক আগ্ৰহান্বিত কৰি তোলাটোও সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথিৰ আন এটা বিশিষ্ট উদ্দেশ্য। উপযুক্ত বচনাৰ মাজেদি ইতিহাস, বিজ্ঞান আনকি গণিতৰ প্ৰতিও ছাত্রৰ ধাউতি বঢ়াব পাৰি। এনেধৰণৰ বচনাৰ ওপৰতো কিছু পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা চলোৱাটো বাঞ্ছনীয়। মুঠতে ব্যক্তিৰ সকলো প্ৰকাৰৰ মানসিক, হৃদিক আৰু আধ্যাত্মিক উৎকৰ্ষৰ সমল সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথিয়ে যোগাব পাৰে—যদি পাঠ্যপুথিৰ সকলো উদ্দেশ্য চকুৰ আগত ৰাখি পাঠ্যপুথি গ্ৰন্থন কৰা হয়। তাৰ কাৰণে দৰকাৰ পাঠ্যপুথিত ভাৱ, ভাষা আৰু উদ্দেশ্যৰ সমন্বয়। কিন্তু সকলোৰে ওপৰত প্ৰয়োজন বচনা সমূহ বিভিন্ন বয়সৰ ছাত্রৰ মনোগ্ৰাহী হোৱাটো। যিখন সাহিত্যৰ পুথি ছাত্রই আজিৰ সময়ত উলিয়াই নি বিচিন্ত পৰি পঢ়িব সেইখনেই দৰাচলতে ছাত্রৰ কাৰণে উৎকৃষ্ট পাঠ্যপুথি। যি পুথিৰ ভাষা সম্পূৰ্ণকৈ বুজি নোপোৱা-কৈয়ে তাৰ ভাৱখিনি, তাৰ তথ্যখিনি ছাত্রই জানি লবলৈ বিচাৰিব সেই খনেই হ'ব আদৰ্শ পুথি। পাছত যেতিয়া শ্ৰেণীত পুথিখন শিক্ষকে পঢ়ুৱাব তেতিয়া তাৰ ভাষাটো আলোচনা কৰিলে আৰু গূঢ়তত্ত্ববোৰ আলোচনা কৰিলেই শিক্ষাই পূৰ্ণতা লাভ কৰিব। এনে ধৰণৰ আদৰ্শ পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুত কৰিবৰ কাৰণে আমাক লাগে লেখক-লেখিকা সকলৰ আশান্ত্বনীয় অথচ সংযত প্ৰচেষ্টা আৰু পৰিশ্ৰম।

ভাষা-সাহিত্যমূলক পাঠ্যপুথিত কবিতাৰ স্থান কি সেই বিষয়ে শিক্ষাবিদ সকলৰ বিভিন্ন মতামত পোৱা যায়। আমি বয়স্কসকলে কবিতাৰপৰা যিখিনি আনন্দ আহৰণ কৰোঁ, যিখিনি সৌন্দৰ্য উপভোগ কৰোঁ সৰু ল'ৰা-

ছোৱালীহঁতে তেনে আনন্দ বা তেনে সৌন্দৰ্য নিশ্চয় কবিতাত বিচাৰি নাপায়। সকলো ল'ৰা-ছোৱালী বয়স্কদৰ্শনতকৈ অধিক কল্পনাপ্ৰৱণ যদিও তেওঁলোকৰ কল্পনা সদায়েই বাস্তৱ জগততে আৱদ্ধ থাকে। তাৰ উপৰি তেওঁলোকৰ কল্পনাৰ প্ৰসাৰ সদায় সীমিত। কাৰোবাৰ “চকুত সাগৰৰ এচামুচ নীলা” থকাৰ নিচিনা সুদূৰপ্ৰসাৰী কল্পনা তেওঁলোকৰ নাই। অথবা কাৰোবাৰ আত্মাই পৰমাত্মাৰ লগত মিলিত হোৱাৰ সপোনো তেওঁলোকে নেদেখে। কবিতাত যদি ল'ৰা-ছোৱালীয়ে সৌন্দৰ্য দেখে, তেনেহলে সি কবিতাৰ ধ্বনিগত সৌন্দৰ্য, ছন্দৰ সৌন্দৰ্য আৰু তাৰ মাজেদি প্ৰকাশ হোৱা বাস্তৱ সৌন্দৰ্য। কল্পনা বা অনুভূতিৰ দিশলৈ তেওঁলোক বেছি দূৰ অগ্ৰসৰ হ'ব নোৱাৰে। ধ্বনি আৰু ছন্দৰ মাজেদি যদি হৰ্ষ, বিষাদ আদি অনুভূতি প্ৰকাশ হৈছে তেন্তে সেই অনুভূতিও হয়তো ল'ৰা-ছোৱালীয়ে গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। কিন্তু তাতকৈ বেছি নহয়। ল'ৰা-ছোৱালীয়ে কবিতা জগতত প্ৰৱেশ কৰিবৰ কাৰণে সেয়েই জানো যথেষ্ট নহয়? গতিকে পাঠ্য-পুথিত তেনে কবিতাবেই প্ৰয়োজন, যি কবিতাত আছে ধ্বনিৰ মাধুৰ্য, ছন্দৰ লালিতা আৰু ভাৱৰ বাস্তৱতা। এনে ধৰণৰ কবিতা হ'লেই যে সি Nursery rhyme হ'ব সেই যুক্তি ভ্ৰান্তিমূলক। আধুনিক কবিতাও আমি এনে দেখিবলৈ পাওঁ য'ত সৰল ভাৱ-বাক্যৰ লগতে শব্দ-ছন্দৰ সৌন্দৰ্যবো সন্নিৱেশ ঘটিছে।

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যমূলক পাঠ্যপুথিৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ অসমীয়া ব্যাকৰণৰ পুথি লৈ আমি যি দোষোৰ-মোষোৰ অৱস্থাত পৰিছোঁ সেই কথা উল্লেখ নকৰাকৈ নোৱাৰোঁ। বৰ্তমানলৈকে আমাৰ হাতত যিবোৰ ব্যাকৰণৰ পাঠ্যপুথি পৰিছে সেইবোৰৰ কোনোখনেই সকলোৰে গ্ৰহণযোগ্য হোৱা নাই। ব্যাকৰণৰ সূত্ৰমতেই “এটা ভাষা শুদ্ধকৈ ক'বলৈ বা লিখিবলৈ ব্যাকৰণৰ আৱশ্যক”। কিন্তু বৰ্তমানে যি অসমীয়া ব্যাকৰণ লিখা হৈছে যি অসমীয়া ভাষাটো, শুদ্ধকৈ লিখাত বা কোৱাত ছাত্ৰসকলক কিমানখিনি সহায় কৰিছে সেইটো বিচাৰ কৰিবলগীয়া কথা। আমাৰ প্ৰচলিত ব্যাকৰণসমূহ সংস্কৃত

ব্যাকৰণৰ যুগমীয়া আৰ্হিতেই লিখা হৈছে। তাত সূত্ৰ আৰু উদাহৰণৰ প্ৰাচুৰ্যই অধিক আৰু সেই সূত্ৰসমূহো বৰ্তমান প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাৰপৰা অনেক সময়ত আঁতৰত থাকি গৈছে। প্ৰায়বোৰ ব্যাকৰণতে syntax বা বাক্য-গঠনৰ বিষয়ে আলোচনা থাকিলেও সি বৰ সংক্ষিপ্ত। ফলত বাক্য-বচনাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যাকৰণে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বিশেষ সহায় কৰিব পৰা নাই। ছাত্ৰই বিশেষ্য, বিশেষণ আদি পদবোৰ চিনাক্ত কৰিব পাৰে সঁচা, কিন্তু বাক্য এটা গঠন কৰোঁতে আমি কেনেবোৰ নিয়ম পালন কৰোঁ তাৰ ইংগিত ছাত্ৰই নাপায়। গতিকেই আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বচনাত বাক্যগঠনৰ ত্ৰুটি যথেষ্ট দেখিবলৈ পোৱা যায়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক এই দিশটোৰ ধাৰণা দিবলৈ আমাক এক প্ৰকাৰৰ Functional Grammarৰ প্ৰয়োজন হয়, যিটোৰ অভাৱ আমি অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিছোঁ। উদাহৰণ স্বৰূপে ব্যাকৰণত আমি স্বৰ-সন্ধি, ব্যঞ্জন-সন্ধি আদিৰ বিধি সমূহ শিকোঁ। আমি কওঁ যে ওচৰা ওচৰিকৈ থকা দুটা স্বৰ ধ্বনি বা ব্যঞ্জন ধ্বনি মিলি একোটা নতুন ধ্বনিৰ সৃষ্টি হয়। কিন্তু এইটো আমি কেতিয়াও কোৱা নাই যে অসমীয়া ভাষাত তেনে সন্ধি নহয় বৰং সংস্কৃত ভাষাত তেনে সন্ধি হৈ সিদ্ধ হোৱা কিছুমান শব্দহে বিশেষ অৰ্থত আমি অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহাৰ কৰোঁ।

এটা জীৱন্ত ভাষা হিচাপে অসমীয়া ভাষাই চিৰদিন একে ব্যাকৰণকে অনু-সৰণ কৰি যাব বুলি ভবাটো নিবৰ্থক। বহুল ব্যাকৰণৰ দিনতকৈ আজিৰ অসমীয়া ভাষা বহুদূৰ আগবাঢ়ি আহিছে। অথচ এই ভাষা অসমীয়া ভাষা বুলি স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব। গতিকে বৰ্তমান প্ৰচলিত ভাষা অনুযায়ী নতুন দৃষ্টি-ভংগীৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সহায় কৰিব পৰাকৈ অসমীয়া ব্যাকৰণ এখন যুগুত কৰাটো প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে। এই বিষয়ে ভাষাবিদসকল আগবঢ়ুৱা নহলে আমাৰ এই অভাৱ সোনকালে দূৰ নহব।

ভাষা-সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে আমি অনুভৱ কৰা অভাৱ সমূহৰ ভিতৰত কেইটামান ঘাই অভাৱ আপোনাৰ সকলৰ বিচাৰ-বিবেচনাৰ কাৰণে দাঙি ধৰিলোঁ। আমি আশা কৰিছোঁ আমাৰ লেখক-লেখিকাসকলে এই

সম্পর্কে আলাপ-আলোচনা, পরীক্ষা-নিরীক্ষা কৰি আমাৰ উঠি অহা ছাত্র-ছাত্রী-সকলৰ শিক্ষাত সহায় কৰিব। পাঠ্যপুথি মনোনয়ন কৰোঁতা হিচাপে মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদে আপোনাসকলৰ এনে প্ৰচেষ্টাৰ লগত সহযোগ কৰিবলৈ সদায় প্ৰস্তুত। এনে চৰ্চাত সহযোগিতা কৰিবৰ কাৰণে এই বিষয়ে চিন্তা-চৰ্চা কৰা বিষয়াবোৰো অভাৱ নহ'ব। আমি কেৱল আশা কৰিছোঁ সকলোৰে যুটীয়া প্ৰচেষ্টাত আমাৰ পাঠ্যপুথিৰ বহুল উন্নতি অদূৰ ভৱিষ্যতত হ'ব।

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান

অধ্যাপক মহিমচন্দ্ৰ ডালুকদাৰ

৥ পৰিচালক সঞ্চালক, পাঠ্যপুথি নিগম ৥

কোঠাৰী আয়োগে আগবঢ়োৱা শিক্ষা সংস্কাৰৰ পৰামৰ্শৰ ভেটিত কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে গ্ৰহণ কৰা ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমত নতুন শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন কৰা হয় ১৯৭৩ চনত। এই নতুন শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বাবে মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদে প্ৰণয়ন কৰা পাঠ্যক্ৰম অনুসৰি পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ দায়িত্ব প্ৰধানতঃ অসম ৰাজ্যিক পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগমৰ ওপৰত ন্যস্ত হয়। তেতিয়াৰেপৰা পৰ্যায়ক্ৰমে পাঠ্যপুথিৰ জাতীয়কৰণৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰি পাঠ্যপুথি নিগমে যোৱা শিক্ষা বছৰত নৱম আৰু দশম শ্ৰেণীৰ ঐচ্ছিক বিষয়ৰ পাঠ্যপুথিৰ বাহিৰে প্ৰায় সমষ্ট পাঠ্যপুথিৰ জাতীয়কৰণ সমাপ্ত কৰে। প্ৰসংগত উল্লেখযোগ্য যে পাঠ্যপুথিৰ জাতীয়কৰণ সৰ্ব-ভাৰতীয় নীতি। ভাৰতৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত চৰকাৰী শিক্ষা বিভাগ, নিগম, পৰিষদ, মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদ আদিৰ যোগেদি পাঠ্যপুথিৰ জাতীয়কৰণ কৰা হৈছে।

স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ বিষয়বস্তু শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যৰ লগত ওতঃপ্ৰোত ভাৱে জড়িত। শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যৰ ওপৰত ভেটি কৰিয়ে গঢ়ি তোলা হয় শিক্ষাৰ পাঠ্যক্ৰম। পাঠ্যক্ৰমে নিৰ্ণয় কৰে পাঠ্যপুথিৰ বিষয়বস্তু। শিক্ষা আয়োগে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শৰ ভেটিত ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গবেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে (N. C. E. R. T.) ৰচনা কৰা পাঠ্যক্ৰমৰ আদৰ্শত অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদে যুগ্মতোৱা পাঠ্যক্ৰমৰ ওপৰত পাঠ্যপুথি নিগমে পাঠ্যপুথি ৰচনা কৰিছে। পাঠ্যক্ৰম ৰচিত হৈছে ছাত্র-ছাত্রীৰ শাৰীৰিক, মানসিক আধ্যাত্মিক বিকাশৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি। তাৰ লগে লগে সূনাগৰিকত্ব তথা

গণতান্ত্ৰিক চেতনাবোধ আৰু বিশ্ব ভাতৃত্বৰ প্ৰতিও লক্ষ্য ৰখা হৈছে। ওপৰোক্ত উদ্দেশ্য সম্বলিত পাঠ্যক্ৰম অনুসৰি ৰচিত পাঠ্যপুথিত বিষয়বস্তু সন্নিবিষ্ট কৰোঁতে লক্ষ্য ৰখা হৈছে যেন বিষয়বস্তুবোৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ জীৱনৰ প্ৰত্যক্ষ অভিজ্ঞতাৰ লগত জড়িত থকা হয়। লগতে লক্ষ্য ৰখা হয় যাতে শিক্ষালব্ধ জ্ঞানেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰে দৈনন্দিন জীৱনৰ সমস্যা সমাধান পথ সুগম হয়। ওপৰোক্ত আদৰ্শবোৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিলে বৰ্তমানৰ কুলীয়া পাঠ্যপুথি সমূহ ৰচনা কৰা হৈছে। অনন্বীকাৰ্য্য যে বহুতো পাঠ্যপুথি তুলনামূলক ভাৱে কম সময়ৰ ভিতৰত প্ৰণয়ন কৰিব লগা হোৱাত বিষয়বস্তু তথা মান আদি সকলো দিশতে সৰ্বাংগ সুন্দৰ হৈ উঠা নাই। কিন্তু শিক্ষক সকলৰ শিক্ষা দানৰ সময়ত দৃষ্টি গোচৰ হোৱা আঁসোৱাহ, শিক্ষাবিদ সকলৰ পৰামৰ্শ, ৰাজ্যিক মূল্যায়ন সমিতিৰ নিৰ্দেশ আদি গঠনমূলক সমালোচনাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত পাঠ্যপুথি সমূহ উচ্চমানবিশিষ্ট কৰিবলৈ নিগমে সদায় যত্ন কৰি আহিছে। শিক্ষাদানৰ পাঠ্যক্ৰম যি দৰে কেতিয়াও স্থিতিশীল (Static) হ'ব নোৱাৰে পাঠ্যপুথিৰ বিষয়বস্তুও কেতিয়াও স্থিতিশীল (Static) হ'ব নোৱাৰে। সেয়ে সময়ে সময়ে পাঠ্যপুথিৰ পৰিবৰ্তন বা পৰিবৰ্ধন অৱশ্যম্ভাৱী। পাঠ্যপুথি নিগম এই বিষয়ে সতৰ্ক। সেই মৰ্মে নিগমে কেবাখনো পাঠ্যপুথিৰ পুনৰ্লিখনৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। ইয়াৰ বাহিৰেও নিগমে ৰাজ্যীয় শৈক্ষিক গবেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদৰ সহযোগত পাঠ্যপুথি সমূহৰ মূল্যায়নৰ (Evaluation) ব্যৱস্থা কৰিছে। এই মূল্যায়নে পাঠ্যপুথি সমূহৰ মান উন্নত কৰাত নিশ্চয় যথেষ্ট বৰঙনি যোগাব। সি যি কি নহওক, পাঠ্যপুথিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ জীৱনৰ গভীৰ প্ৰভাৱ পেলায়। অনানুষ্ঠানিক (Non-formal) শিক্ষাৰ জৰিয়তে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে জীৱনৰ আৱশ্যকীয় বহুতো কথা শিকে যদিও আনুষ্ঠানিক শিক্ষালব্ধ জ্ঞানৰ জৰিয়তেহে তেওঁলোকৰ অন্তৰ্ভুক্ত গুণ বাৰিৰ সুস্থ বিকাশ সম্ভৱ হয়। আনুষ্ঠানিক শিক্ষা-ব্যৱস্থাত পাঠ্যপুথিৰ গুৰুত্ব অনন্বীকাৰ্য্য। মূঠতে কবলৈ গলে পাঠ্যপুথি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বেদ। গতিকে পাঠ্যপুথিৰ বিষয়বস্তু, উপস্থাপনা, প্ৰকাশভংগী আদি সকলো বিষয়তে উচ্চমানবিশিষ্ট হোৱাটো নিতান্ত বাঞ্ছনীয়। পাঠ্যপুথিৰ নিগম এই বিষয়ত সজাগ।

পাঠ্যপুথি নিগমে এতিয়ালৈকে অসমীয়া, ইংৰাজী, বঙালী, বড়ো, গাৰো, মনিপুৰী, নেপালী, মাৰ আদি বিভিন্ন ভাষাত ২৭০ খন পাঠ্যপুথি প্ৰকাশ কৰি উলিয়াইছে। আগত শিক্ষা বহুবত কাৰি আৰু বিজ্ঞপ্ৰিয়া মাধ্যমতো পাঠ্যপুথি প্ৰকাশৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হৈছে। বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাতৃভাষাৰ পাঠ্যপুথি আৰু ব্যাকৰণৰ বাহিৰে আন আন পুথিসমূহ সাধাৰণতে অনুবাদ পুথি। মূল পুথিখন অসমীয়াত ৰচনা কৰি পিছত সেইখন আন আন ভাষালৈ অনুবাদ কৰা হৈছে। প্ৰথমবাৰৰ বাবে (অৰ্থাৎ ১৯৭৪-৭৫ চনত) নিগমে বাতৰি কাকতৰ যোগেদি জাননী দি প্ৰতিযোগিতাৰ ভেটিত কিতাপৰ পাণ্ডুলিপি গ্ৰহণ কৰিছিল। সংগৃহীত পাণ্ডুলিপিৰ মাজত সৰ্বোৎকৃষ্ট বুলি পৰিগণিত হোৱা পাণ্ডুলিপি মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ অনুমোদনৰ বাবে পঠোৱা হৈছিল। অনুমোদন পোৱা পুথিসমূহ নিগমে প্ৰকাশ কৰিছে। এই ব্যৱস্থাত অধিক সময়ৰ প্ৰয়োজন হয়। সেই হেতুকে আৱশ্যকানুসাৰে নিগমে দুই-তিনিজন অভিজ্ঞ খ্যাতিসম্পন্ন ব্যক্তিৰ গোটৰ দ্বাৰাও কিছুমান পুথি ৰচনা কৰাইছে। এই পুথিসমূহো প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ হ'লে শিক্ষাধিকাৰ আৰু ওপৰৰ পৰ্যায়ৰ হলে মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ অনুমোদন লৈ প্ৰকাশ কৰা হৈছে। প্ৰথম আৰু অষ্টম মানৰ পাঠ্যপুথিৰ জাতীয়কৰণৰ বেলিকা মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদে ইতিপূৰ্বে অনুমোদন কৰা আৰু ব্যক্তিগত ব্যৱসায়ীয়ে প্ৰকাশ কৰি থকা কিতাপ সমূহৰ মাজৰ পৰা পৰীক্ষা কৰি বাছনিত উঠা কিতাপখিনি প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। আৱশ্যকানুযায়ী এই পাঠ্যপুথি আন আন ভাষালৈ অনুবাদ কৰা হৈছে।

এই প্ৰসংগতে এটা কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি যে সংখ্যালঘিষ্ঠ মাধ্যম সমূহৰ পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ বেলিকা লেখক-অনুবাদকৰ অভাৱ, সময়মতে কাম কৰি দিব নোৱাৰা আদি বহুতো সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হৈছে। সি যি কি নহওক, এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব লাগিব যে অনূদিত পাঠ্যপুথি সমূহো আৱশ্যক অনুযায়ী মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদে অথবা শিক্ষাধিকাৰে অনুমোদন কৰিলেহে প্ৰকাশ কৰিব পৰা হয়। বহুতো সময়ত মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ নিৰ্দেশ মতে পাঠ্যপুথি এখন দুই-তিনিবোৰো সংশোধন কৰিব লগা হয়। সেইবাবে কেতিয়াবা কেতিয়াবা পাঠ্যপুথিৰ প্ৰকাশ বিলম্বিত হয়।

নিগমে পাঠ্যপুথি সমূহ ছপা-বন্ধৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। সাধাৰণতে প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ সাহিত্যসমূহ আৰু অন্যান্য শ্ৰেণীৰে বিজ্ঞান, ভূগোল আদি বিষয়ৰ কিতাপ সমূহ $\frac{1}{2}$ D. C. আকাৰত ছপোৱা হয় আৰু অন্যান্য কিতাপ সমূহ $\frac{1}{2}$ D. D. আকাৰত ছপোৱা হয়। $\frac{1}{2}$ D. C. আকাৰত ছপোৱা কিতাপৰ ছবি, মেপ আদি ডাঙৰকৈ সুন্দৰভাৱে পৰিবেশন কৰিব পাৰি। অৱশ্যে দুই-এখন কিতাপ $\frac{1}{2}$ D. C. আকাৰতো আছে। কিন্তু লাহে লাহে এই আকাৰত কিতাপ প্ৰকাশ কৰাই অনা হৈছে প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ বেছিভাগ সাহিত্যই দুই বঙত ছপোৱা। কিয়নো বং বিৰঙৰ ছবিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সোনকালে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে। কিন্তু বং নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰত লক্ষ্য ৰখা হয় যেন অধিক উজ্বল ৰঙে কোমল বয়সীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ চকুৰ অনিষ্ট সাধন কৰিব নোৱাৰে।

সেইদৰে আখৰৰ ‘পইন্ট’ সম্পৰ্কেও নিগমে বিজ্ঞান-সন্মত পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি আহিছে। নিগমে ব্যৱহাৰ কৰা আখৰৰ ‘পইন্ট’ তলত উল্লেখ কৰা হ’ল

মূল পাঠ্য :

১ম শ্ৰেণী — ১৮ পইন্টৰ পৰা ৩৬ পইন্ট।

২য় শ্ৰেণী — ১২ পইন্টৰ (ডাঙৰ) ৰ পৰা ২৪ পইন্ট।

৩য় আৰু
৪র্থ শ্ৰেণী } ১৪ পইন্ট।

ওপৰৰ শ্ৰেণীত — ১২ পইন্ট।

অক্ষীলনীত :

১ম ৰ পৰা ৪র্থ লৈ — ১২ পইন্ট।

৪র্থ ৰ পৰা দশমলৈ — ১০ পইন্ট।

কিতাপ বন্ধাৰ ক্ষেত্ৰত সূতাৰে বন্ধা ব্যৱস্থাটো বেছি মজবুত। বিশেষকৈ ডাঙৰ আকাৰৰ পাঠ্যপুথিৰ ক্ষেত্ৰত এই বন্ধা-ব্যৱস্থাই পুথিখন খোলা-মেলা

সহজসাধ্য কৰি তোলে। কিন্তু এই ব্যৱস্থাত বন্ধা কাৰ্যত অধিক সময়ৰ প্ৰয়োজন হয়। এই ব্যৱস্থাত খৰচো বেছি হয়। নিগমে ডাঙৰ আকাৰৰ কিতাপৰ বেলিকা এই ব্যৱস্থাৰ আশ্ৰয় লৈছে। তাৰেৰে বন্ধা (Wire Stitch) ব্যৱস্থাটো বেছি সহজ। এই ব্যৱস্থাৰে কম সময়তে অধিক কিতাপৰ বন্ধা-কাৰ্য কৰিব পাৰি। ইয়াত খৰচ কম হয়। নিগমৰ বহুতো কিতাপ এই ব্যৱস্থাবে বন্ধোৱা। অৱশ্যে লাহে লাহে সমূহ ভাগ কিতাপকে সূতাৰে বন্ধোৱা কৰিবলৈ নিগমে ব্যৱস্থা ল’ব।

এইটো অনন্বীকাৰ্য যে অসমত পাঠ্যপুথিত বৰ্ণাঙ্কিত বিষয়টোৰ ওপৰত আৱশ্যকীয় গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হোৱা নাই। লগতে এইটোও সচা যে পাঠ্যপুথিৰ বৰ্ণাঙ্কিত এটা গুৰুত্বৰ কথা। এই কথা উপলব্ধি কৰি পাঠ্যপুথি নিগমে পাঠ্যপুথিৰ বৰ্ণাঙ্কিত দৃশ্যকৰণৰ বাবে আৱশ্যকীয় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে গ্ৰহণ কৰা বানান পদ্ধতিকে পাঠ্যপুথি নিগমেও গ্ৰহণ কৰিছে আৰু সেই মৰ্মে নতুন সংস্কৰণত পাঠ্যপুথি সমূহৰ বানান শুধৰণীৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। অৱশ্যে এই কাম সম্পূৰ্ণ হৈ উঠোতে কিছু সময়ৰ প্ৰয়োজন হ’ব।

নিজৰ প্ৰকাশিত পাঠ্যপুথি সমূহৰ যোগান নিগমৰ এটা ডাঙৰ দায়িত্ব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে সহজে যাতে পাঠ্যপুথিসমূহ পাব পাৰে তাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়ে এই বছৰ নিগমে পাইকাৰী ব্যৱস্থা ৰোধ কৰি খুচৰা বিক্ৰীদাৰক কিতাপ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। বিক্ৰীদাৰসকলক শতকৰা ১০ ভাগ কমিচন দিয়া হৈছে। নিগম সজাগ যে শতকৰা ১০ ভাগ কমিচনত বিক্ৰেতাৰ গুৱাহাটীৰ পৰা কিতাপ নি বিক্ৰী কৰাটো অসুবিধাজনক। সেই মৰ্মেই নিগমে জিলাৰ সদৰ সমূহত ডিপো খুলিছে। এই ডিপোৰ জৰিয়তে বিক্ৰীদাৰ, স্কুল সমবায় আদিক কিতাপ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। কিন্তু নতুনকৈ আৰম্ভ কৰা এই ডিপো সমূহত আৱশ্যকীয় ঠাইৰ অভাৱত বিতৰণ ব্যৱস্থাত শিক্ষা বছৰৰ আৰম্ভণিতে কিছু আঁহকাল হৈছিল। বিক্ৰেতা, শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী-ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ তথা বাইজৰ সহযোগিতাত সেই অসুবিধা দূৰ কৰাটো নিগমৰ পক্ষে সম্ভৱ হৈছে।

তাৰ বাবে বিক্ৰতা, শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী, ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা বাইজ নিগমৰ ধন্যবাদৰ পাত্ৰ। লগতে আমি এইটোও জনাব খোজোঁ যে অসমৰ বাইজৰ বেছি ভাগৰে ক্ৰয়-ক্ষমতা শোচনীয়। সেইবাবে নিগমে পাঠ্যপুথি ব্যৱসায়ৰদ্বাৰা চহকী হ'ব নিবিচাৰি লাভ-লোকচানহীন (No profit no loss) ভিত্তিত কিতাপ যোগানৰ দিহা কৰিছে। এইটো স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে নিগমে যি মূল্যত যি কিতাপ দিছে অইন ব্যৱসায়ী অনুষ্ঠানৰ পক্ষে সেইটো কেতিয়াও সম্ভৱপৰ নহ'ব।

সদৌ শেষত উল্লেখ কৰা হ'ল যে ওপৰোক্ত বক্তব্যখিনি নিগমৰ দৃষ্টিভংগীৰেহে কোৱা হৈছে। সুখী সমাজে সমষ্ট আলোচ্য বিষয়টোৰ প্ৰতি গভীৰ ধ্যান ধাৰণা দি বিচাৰ কৰি ভৱিষ্যত উন্নতিৰ প্ৰতি গঠনমূলক দিহা-পৰামৰ্শ আগবঢ়াব এই কামনাৰে সামৰণি মৰা হ'ল।

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান ॥ অধ্যাপক যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী ॥

শিক্ষা আয়োগৰ অনুমোদন অনুসৰি অসমত ১০+২ শ্ৰেণীৰ পাঠ্যক্ৰম যুগুত আৰু শিক্ষা প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছে। নতুন শিক্ষাৰ পদ্ধতি অনুসৰি প্ৰাইমেৰী স্কুলীয়া ৪ বছৰীয়া আৰু হাইস্কুলীয়া শিক্ষা ৬ বছৰীয়া হৈছে। অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ নতুন পাঠ্যক্ৰম অনুসৰি পাঠ্যপুথি যুগুত কৰা হৈছে আৰু অসম ৰাজ্যিক পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগমে পাঠ্যপুথি প্ৰকাশ কৰিছে।

স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে বিভিন্ন জনে বিভিন্ন মত প্ৰকাশ কৰিছে। শিক্ষকক প্ৰশিক্ষণ নিদিয়াকৈ নতুন পাঠ্যক্ৰম যুগুত কৰা হ'ল আৰু পাঠ্যপুথি যুগুত কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো অনেক আসোঁৱাঁহ দেখা গৈছে। কেন্দ্ৰীয় শিক্ষা মন্ত্ৰীয়ে নতুন শিক্ষাৰ পাঠ্যক্ৰম সম্পৰ্কে পৰীক্ষা কৰাইছে। নতুন পাঠ্যক্ৰম তথা পাঠ্যপুথিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আত্ম-বিকাশত কিমান দূৰ সহায় কৰিছে তাক আৰু কেইবছৰমানৰ মূৰত পৰীক্ষা কৰি চাব পৰা হ'ব।

অসমীয়া সাহিত্যৰ পুথিৰ শ্ৰেণী অনুযায়ী ছাত্ৰৰ বুদ্ধি-বৃত্তি অনুযায়ী ৰচনা কৰা নাই যেন লাগে। সাহিত্য চয়ন ৩য় ভাগ (পৃঃ ৫৪) তলৰ বাক্যটো সপ্তম মান শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰৰ কাৰণে টান হৈছে।

“এই দস্যুৱে গাওঁক অ-গাওঁ কৰিছে, বাটকো অ-বাট কৰিছে, দেশকো অ-দেশ কৰিছে।” (পৃঃ ৫৪)

ছপা ভুল ষথেষ্ট আছে। যেনে—নিৰিক্ষণ (পৃঃ ৯২), অভ্যাসাহী (৯২), আপদ-কালদা (পৃঃ ৮৫), তেৰলোকৰ মনত (পৃঃ ৯৬), নামাকৰণ (পৃঃ ১৩৮) ষোড়সোপচাৰ (পৃঃ ১৭০)

সাহিত্য চয়ন-৪র্থ ভাগ : পুথিখন অষ্টম শ্রেণীৰ কাৰণে টান হৈছে। বেজবৰুৱাৰ ‘হাঁহি’ প্ৰবন্ধটো অষ্টমমান শ্রেণীৰ কেইজন ছাত্ৰই বুজিব? ছপা ভুল—নাওবান্ধি বালি চিকুৱাই (পৃ: ৬), ঠাইডোখৰলৈ চাই দেখিলে (পৃ: ৭)। কেহোকলি গল্প। যত লোপ শীত (পৃ: ১৩০), লাগয় বেতা, সোধন্তত কথা, হৃদয় চেনেহ মৰম (পৃ: ১৪১), (জোন আৰু জোনাকী)। ব্যাকৰণ পুথি সমূহৰ ভিতৰত কোনো সমন্বয় নাই। প্ৰতি শ্রেণীৰ কাৰণে স্কুলীয়া ব্যাকৰণ যুগুত কৰাৰ কাৰণে এনে হৈছে। মাজে মাজে বিসংগতি দেখা যায়—(১) সহজ ব্যাকৰণ ৩য় ভাগত আছে লিঙ্গ ৪ বিধ (পৃ: ৪১) সহজ ব্যাকৰণ ৪র্থ ভাগত আছে লিঙ্গ ৩ বিধ (পৃ: ৫৭)। (২) ‘মই’ সৰ্বনামৰ বহুবচন ৩য় ভাগত আছে আমি, আমাক, আমাৰে। ‘মই’ সৰ্বনামৰ বহুবচন ৪র্থ ভাগত আছে—আমি, আমালোকে, আমাক, আমালোকক,—আমালোক শুৱনে? অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ ৪র্থ ভাগত ধ্বনি বৰ্ণ উচ্চাৰণ (১) অব্যয়ৰ আৱন্তণিতে সহজ কথা জটিল ভাৱে কোৱা হৈছে “মানুহে কেৱল মুখৰ কথাৰে মনৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিয়ে সন্তুষ্ট থাকিব নোৱাৰে। তাক লিখিত ৰূপেও প্ৰকাশ কৰে। মানুহে মনৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰে কিছুমান শব্দৰে। যেনে—আই মই ভাত খাওঁ (পৃ: ১) (২) ৩৭ পৃষ্ঠাত আছে—ভাষাৰ লালিত্য, ধ্বনিৰ দ্ৰুত আৰু মুখোচ্চোৰনেই সম্ভৱ প্ৰধান উদ্দেশ্য। (৩) পৃ: ৪৬ - মথা সান্দহ-সান্দহ মথা। কলহৰ সান্দহ মথা কোনে খালে? কিন্তু সান্দহৰ মথা, দৈব মথা, এইবোৰ বহুবচন। দাইল - দাইল মথা। মচুৰৰ দাইলমথা নিগনিয়ৈ খালে। (৪) পৃ: ৪৬ মণ্ডলী-বিদ্বান মণ্ডলী। পৃ: ৫৩ বাণিজ্যত লক্ষ্মীৰ বসতি। (৫) পৃ: ১০৩ এটা ফুলা পত্ৰম ফুল আঁকা। (৬) পৃ: ১২৩ মই কেতিয়াও মিচা কথা নকওঁ আৰু কাকো নঠগাওঁ

অসমীয়া ব্যাকৰণ জ্যোতি - নৱম আৰু দশম মান

পৃ: ২৩ গৰু চাৰিছে। পৃ: ৮৩ যিয়ে কৰে সি, যিয়ে দিয়ে সি।

পৃ: ৮৫ যিয়ে আনন্দ দিয়ে সি, প্ৰিয় পৃ: ১৪৪ গাৰো—গাবায়নী।

পৃ: ১৭৩ - ১৯৭৩ চনৰ মাৰ্চ মাহত চিলঙৰ পৰা দিচপুৰলৈ অসমৰ ৰাজধানী নাম। (৫মী বিভক্তি), পৃ: ২৬৯ বৰশীমাৰা মাছ (সমাস) ইয়াত ‘মাছ’

শব্দটো বিশেষকৈ বুজোৱা বিশেষণ শব্দ ‘বৰশী মাৰা’ বৰশীৰে মাৰি অনা মাছ— এই অৰ্থত বৰশী মাৰা শব্দটো গঢ়ি উঠিছে। পৃ: ২৯২-৩১১ জতুৱা ঠাণ্ড - ভিঠি মৰা হ (২৯৬), পঠদি (জন্তুক আহাৰ দি ২৯৫) হনহ ফনহ কৰ (উতসাহ ভবে কামত লাগি দেখা), কালবোধক অধিকৰণৰ ৭মী বিভক্তি - যোৱা বছৰ বৰষুণ বৰ কম। (পৃ: ১৮৯)।

এইখন ব্যাকৰণে আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বৰ অনিষ্ট সাধন কৰিছে। এইখনৰ পৰিৱৰ্তে ‘বহুল ব্যাকৰণ’ চলাব লাগে। সিংহগড় বিজয় এখন অনুবাদ গ্ৰন্থ আৰু ই দ্ৰুত পাঠ্য। অনুবাদত খুঁত আছে—(১) দ্বিতীয় গৰাকী যুবতীয়ে ভগ্নৰ দ’মটোৰ কাষত বহি এচিকটা ভগ্ন লৈ মূৰত সানি ললে। ... অতি যত্নেৰে তেওঁ ফেকুৱণি বন্ধ কৰিলে। (পৃ: ৩) (২) সেইকাৰণে সতী-সাক্ষী তিৰোতা সকল পতিৰ লগত আত্মদাহ কৰিবলৈ প্ৰস্তুত থাকিছিল। স্বামীৰ মৃত্যু সংবাদ পাই তেওঁ সতী যাবলৈ দৃঢ় সংকল্প হয়। সমাজ বিদ্যা পাঠ্য-ক্ৰম বিশাল। ছাত্ৰই ইয়াৰ কথা নেজানিলেও হ’ব। এই পুথি খনৰ (৯ম মানৰ) বাক্য গঠন প্ৰণালীত খুঁত আছে। (১) সেই সময়ত তৈয়াৰ কৰা মহজিদ আৰু ছুড়া আৰু গদ্যৰূপেৰে মুছলমান সকলৰ উচ্চ স্তৰৰ শিল্প কলা আৰু ভাস্কৰ্য্যৰ নিদৰ্শন দিয়ে। (২) সেই সময়ত পোৱা কিছুমান ধৰ্মীয় কামৰ কাৰনে ইণ্ডালজেনচ নামৰ এবিধ কাগজ বিক্ৰি কৰি জনসাধাৰণৰ পৰা দান-বৰঙণি তোলাৰ ব্যৱস্থা হাতত লৈছিল। ইণ্ডালজেনচৰ বিষয়ে এনে ভাৱে ঘোষণা কৰা হৈছিল যে যি লোকে ইয়াক কিনিব তেওঁলোকৰ পাপ নাইকিয়া হ’ব আৰু পুণ্যত মজ্জিত হ’ব (২৯) (৩) এই উদ্দেশ্যেই মানুহে দা, কুঠাৰ কোদাল আদি নানা ধৰণৰ অস্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। মানুহৰ ক্ৰিয়াকাণ্ড মনে ইয়াতো সন্তুষ্ট হোৱা নাছিল। কুটীৰ শিল্পৰ পৰিৱৰ্তে বৃহত উদ্যোগ স্থাপন কৰা উৎপাদনৰ পদ্ধতিত যন্ত্ৰশক্তি প্ৰয়োগ কৰি মানুহৰ শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম লাঘৱ কৰাৰ কাৰণে নানা ধৰণৰ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা সমূহ চলাইছিল। (৪৫) (৪) আনৰ কামত যন্ত্ৰপাতিবোৰ প্ৰায়ে কাঠৰ দ্বাৰা তৈয়াৰী আছিল (৪৯) (৫) সেই সময়ৰ মন্দিৰবোৰৰ ভিতৰত এলিফেণ্টাৰ মন্দিৰ ভাৰতীয় ভাস্কৰ্য শিল্পৰ উচ্চ মানৰ চানেকি দিয়ে (১১৭)

বিজ্ঞানৰ পুথিৰ ৰচনা ৰীতি আকৰ্ষণীয় নহয়। সৰল বিষয়টো জটিলহে কৰা হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে অষ্টম মানৰ আধুনিক বিজ্ঞান (Adv Sc). উদ্ভিদৰ অংশ বোৰৰ আকৃতি পাঠটোত সৰল পাতৰ বিষয়ে কতো উল্লেখ নাই। কিন্তু ১ম পৃষ্ঠাত আছে — ‘এতিয়ালৈকে তোমালোকে উদ্ভিদৰ সৰল পাতৰ আকৃতিৰ বিষয়েহে জানিব পাৰিছা (পৃ: ১০)। পাঠ্যপুথি ৰচনা কৰোঁতে কোন বয়সৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কাৰণে লিখা হৈছে সেই কথা মনত ৰাখিব লাগে।

স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিত যাতে বৰ্ণাশুদ্ধি নেথাকে সেই বিষয়ে প্ৰকাশকে মনো-যোগ দিব লাগে। পাঠ্যপুথিত বিষয় অনুযায়ী ছবিও লাগে।

সামৰণিত কওঁ যে —

- (ক) পাঠ্য পুথি সমূহৰ ভাষা শুদ্ধ আৰু সহজ হ’ব লাগে।
- (খ) পাঠ্য পুথি (ঘাইকৈ সাহিত্য) প্ৰণালীবদ্ধভাৱে লিখা হ’ব লাগে।
- (গ) পাঠ্য পুথিৰ বৰ্ণাশুদ্ধি দোষ অমার্জনীয় অপৰাধ সেয়ে বৰ্ণাশুদ্ধি দূৰ হ’ব লাগে।
- (ঘ) মান্য ভাষাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি এখন অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ যুগুত কৰিব লাগে।

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি: সমস্যা আৰু মান

॥ উক্তৰ লক্ষীনন্দন বৰা ॥

শিক্ষক আৰু পাঠ্যপুথিয়ে ছাত্ৰী-ছাত্ৰীক বিষয়জ্ঞান দিয়াৰ বাহিৰেও ভবিষ্যত পথৰ নিৰ্দেশ দিয়ে। পাঠ্যপুথি কেইখনমানত চকু ফুৰাই নিজৰ ল’ৰা-ছোৱালীক পঢ়া বুজাবলগীয়া হোৱাত যি অভিজ্ঞতা হ’ল, সেই অভিজ্ঞতা সুখৰ নহয়। যদি কিছুমান পাঠ্যপুথি বাধ্যত পৰি লিখা ধৰণৰ, ছপা-বন্ধা আৰু বিৱৰণৰ মানদণ্ড সন্দেহজনক, বৰ্ণাশুদ্ধি অমার্জনীয় আৰু সেইবোৰৰ চিত্ৰসমূহ পাল মৰা ধৰণৰ, তেনেহলে স্কুলত পঢ়ি থকা আমাৰ ভবিষ্যতৰ নাগৰিক সকলৰ জীৱন-সংগ্ৰামত কেনে ধৰণৰ কেনা লাগিব পাৰে তাকে বিবেচনা কৰাটো নাইবা আলোচনা-পৰ্যালোচনা কৰাটো কেৱল লেখক শিবিৰেই কৰ্তব্য নহয়, ই এটা জাতীয় কৰ্তব্য।

বিদ্যালয় পৰ্যায়ৰ পাঠ্যপুথিৰ শতকৰা প্ৰকাশ ভাগ পাঠ্যপুথি পঢ়াৰ সুবিধাই সাধাৰণতে আমাৰ নথটে। বিদ্যালয়ৰ শিক্ষকৰ বাবেহে ই সম্ভৱ। তথাপি যিখিনি পাঠ্যপুথি পঢ়িবলৈ বাধ্য হ’লোঁ, তাৰে প্ৰত্যেকতে কিবা নহয় কিবা এটা আসোঁৱাহ চকুত পৰিছেই। ‘সমাজ অধ্যয়ন’ নামৰ সজীৱ বিষয়টোৰ পাঠ্যপুথিখনে তৃপ্তিৰ সলনি অতৃপ্তিহে দিছে। মোৰ চকুত নপৰা ভালমান কিতাপ থাকিব পাৰে, হয়তো মুঠ পাঠ্যপুথিৰ সংখ্যাৰ আধা ভাগ মনোমত হ’ব পাৰে, (আশাকৰোঁ সেয়ে হওক) কিন্তু মই পঢ়াখিনিৰ পৰা সিদ্ধান্ত কৰিবৰ ইচ্ছা হয় যে পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ ওপৰত গবেষণা থকা সত্ত্বেও, চৰকাৰী সাহায্য অকুপন হোৱা সত্ত্বেও, আমাৰ পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশনত সৃষ্টিমূলক প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ পোৱা নাযায়। কিন্তু বহু পূৰ্বে পানীজনাথ গগৈ, পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা আদিৰ মাজত সৃষ্টিশীলতা দেখা গৈছিল। সেইবাবে আমাৰ পাঠ্যপুথি প্ৰণেতাৰ সৰহ সংখ্যকেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সৃষ্টিমূলক প্ৰতিভাক প্ৰতিভাত কৰাত অৰিহণা যোগোৱা নাই।

পিতৃ হিচাপে বা অভিভাবক হিচাপে তেনে এটা অভিমত দিবলগীয়া যে হৈছে ই সঁচাকৈয়ে দুখৰ কথা।

পোনতে কলা শাখাৰ পাঠ্য-পুথিৰ কথালৈ আহোঁ। ক শ্ৰেণীৰ কুঁহি পাঠৰ কথাকে কোৱা হওক। ই নতুন ধৰণে আৰম্ভ হ'ল, ইয়াত পোনতে 'অ'টো বা 'ক'টো নিশিকাই 'ব'টোহে শিকাব লগীয়া হ'ল আৰু কোনোৱে কোনোৱে ভাবিলে যে এয়ে নতুনত্বৰ জাননী দিলে। কিন্তু আমাৰ মন্তব্য হ'ল এটা শব্দৰ : বেবেৰিয়াং। এই কিতাপখনে শিশুমনক দোলা দি যাব পৰা নাই। অথচ তাহানিৰ পানীজনাথ গগৈ বা চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ ক শ্ৰেণীৰ কিতাপ কেইখন পঢ়িলে এতিয়াৰ শিশুৱেও আমোদ পাব। ক-থ শ্ৰেণীৰ কিতাপ লিখা সহজ কথা নহয়। কেৱল শিক্ষকতাৰ অভিজ্ঞতা নাইবা শিক্ষাতত্ত্বৰ জ্ঞানেই শিশু পুথিৰ প্ৰণয়নৰ বাবে যথেষ্ট নহয়। লেখক ব্ৰহ্মাও হ'বলগীয়া হয়। সেই কাৰণেই সুকুমাৰ ৰায়ৰ (সত্যজিৎ ৰায়ৰ দেউতাক) দৰে লোকেও 'হ-য-ব-ব-ল' নামৰ Childish nonsense ৰ কিতাপখন লিখি এতিয়াও বাংলা ভাষাত অসাধাৰণত্বৰ প্ৰমাণ দিছে। ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ "ভূপেন মামাৰ অ-আ-ক-থ" মৌলিকতা আৰু সৃষ্টিধৰ্মিতাৰ ফালৰপৰা নিগম-প্ৰকাশিত কুঁহিপাঠতকৈ কেবা টাপৰ ওপৰত। আনকি গুলজাৰৰ দৰে ঔখিত-যশা চলচ্চিত্ৰৰ নিৰ্দেশকো হিন্দীত এনে কিতাপ লিখিবলৈ অনুপ্রাণিত হৈছে এই কামত সৃষ্টিৰ আনন্দ আছে কাৰণে। তেখেতৰ কিতাপখনৰ অসম্ভৱ বিক্ৰীয়ে এই কাৰ্যত শিল্পীমনৰ প্ৰয়োজনৰ কথা সোঁৱৰাই দিছে। কিন্তু আমাৰ পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগম এই বিষয়ত উদাসীন। সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথি সম্পৰ্কে এনে এটা সাধাৰণ মন্তব্য দিব পাৰি : পাঠসমূহৰ নিৰ্বাচনত যুগৰ প্ৰতিধ্বনি অস্পষ্ট। এনে ভাৱ হয় যেন জগত স্থিতিশীল, সমাজৰ গতি চঞ্চলতা নাই। বেছি ভাগ সাহিত্য-পুথিতে সমসাময়িক সাহিত্য, জীৱন-ধাৰা আৰু সামাজিক বিকাশৰ প্ৰতিচ্ছবি দেখা পোৱা নাযায়। গতানুগতিক প্ৰবন্ধ-পাতিৰহে আধিপত্য। প্ৰায়ভাগ লেখকেই গতানুগতিকতাৰ পৰা মুক্ত হ'ব নোৱাৰাৰ বাবেই ব্যাকৰণৰ পুথিসমূহ বিশেষত্ব বৰ্জিত। প্ৰায় দুই দশকৰ আগৰ পুথিসমূহৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। আমাৰ লৰা-ছোৱালীৰ হাতত

দিয়া ব্যাকৰণৰ পুথিসমূহ নীহস, সূত্ৰেৰে কণ্টকাকীৰ্ণ। কিন্তু আজি কালি ব্যাকৰণ লিখাৰ কৌশল সলনি হৈছে। আগৰ ব্যাকৰণৰ শুদ্ধতা আৰু নাই। Good English ; Good English How to write it ; Right word আদি কিতাপৰ দুই এটা অধ্যায় পঢ়িলেই ইয়াৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। Wilfred Funk, Narman Lewis আদি পণ্ডিতে মনোগ্ৰাহীকৈ ব্যাকৰণ লিখাৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট অবিহণা আগবঢ়াইছে। আনকি তাহানিতেই ঈশ্বৰ চন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰৰ সংস্কৃত আৰু বাংলা ভাষাত ব্যাকৰণ প্ৰণয়নৰ কৌশল মনোৰম আছিল। কিন্তু আজিকালি শিক্ষনৰ নানা গৱেষণাৰ সময়তো আমাৰ ব্যাকৰণৰ পুথিৰ এনে অৱস্থা দুঃখদায়ক। ব্যাকৰণ পুথিৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল, ভাষাক শুদ্ধকৈ লিখা আৰু কোৱা। এই উদ্দেশ্য সৰোগত কৰি ললেহে ব্যাকৰণ পুথি মনোগ্ৰাহী হ'ব পাৰে। কেৱল পাঠ্যক্ৰম অনুসৰণ কৰি লিখা শেষ কৰিলে লেখকৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি হ'ব পাৰে, কিন্তু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ঔতি থকা দায়িত্বৰ শেষ নহয়। ভাষাৰ প্ৰকাশিকা শক্তি বঢ়োৱাৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ লৰা-ছোৱালীৰ কাৰণে আৰু এবিধ কিতাপৰ অভাৱ। সেয়ে হ'ল—কেনেকৈ ভালকৈ লিখিব আৰু ক'ব পাৰি, কেনেকৈ ঠিক ঠাইত ঠিক ঠিক শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। এনে ধৰণৰ কিতাপে ভাষাটোৰ ওপৰত এটা সামগ্ৰিক ধাৰণাও দিয়ে। তাৰ উৎকৃষ্ট প্ৰমাণ হ'ল Thirty Days to a more powerful Vocabulary। কিন্তু আমাৰ ব্যাকৰণ ৰচনাজাতীয় কিতাপবোৰ এই ক্ষেত্ৰত বিফল। আমাৰ কোনো কোনো এনে ধৰণৰ কিতাপত মৃতপ্ৰায় বা অপ্রচলিত খণ্ডবাক্যও নথকা নহয়। দেখা গৈছে যে শব্দ বা খণ্ডবাক্য কিছুমানৰ স্পষ্ট ধাৰণা আনকি আমাৰ কোনো কোনো পাঠ্যপুথি প্ৰণেতাৰ মাজতো দেখা নাযায়। চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ পাঠ্য পুথি "বুৰঞ্জীৰ সাধু"ত আছে, "গান্ধী পঢ়িবৰ বাবে বিলাতলৈ যাবলৈ ওলোৱাত মাকৰ মনত সাতখন আঠখন লাগিল।" ইয়াত খণ্ডবাক্যটোৱে ওলোটা অৰ্থহে প্ৰকাশ কৰিছে। একেখন কিতাপৰ পৰা আৰু এটা উদাহৰণ দিয়া যাওক ; "এই বাতৰি যেতিয়া দিল্লীত ঔৰংজেবৰ কাণত পৰিল, তেওঁৰ গাত লাই-সৰিয়হ ফুটিবলৈ ধৰিলে।" এয়ে প্ৰমাণ কৰে যে আমাৰ শিক্ষাবিদসকলে অসমীয়া ভাষা-শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া নাই। তদুপৰি বৰ্ণাশুদ্ধিও পাঠ্য পুথিবোৰৰ কলংকৰূপ। বানান

শিক্ষাও উপযুক্তভাৱে হোৱা নাই। বানান শিক্ষাও এক আকৰ্ষণীয় বিজ্ঞান। শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থৰ যোগেদি বানানৰ লগত পৰিচয় নঘটিলে, বৰ্ণাঙ্কিত হ'বই। সম্প্ৰতি বানানৰ ক্ষেত্ৰত অৰাজকতা আৰু পাঠ্যপুথিৰ মাজতো বানানৰ ভুলে জাতীয় চৈতন্যৰ অভাৱৰ চিনাকী দিছে। তাৰ প্ৰমাণস্বৰূপে দুখন কিতাপ উল্লেখ কৰিলোঁ। এখন আগতে উল্লেখ কৰা চেনাবাম পাৰ্চনি, ববীন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আৰু হুলাল বৰঠাকুৰ প্ৰণীত চতুৰ্থমানৰ “বুবজীৰ সাধু।” ইয়াত পাতে পাতে দুই তিনিটাকৈ ভুল পোৱা যায়। ইখন হ'ল নৱম-দশম শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথি প্ৰতুলচন্দ্ৰ নাথক প্ৰণীত ‘সমাজ অধ্যয়ন’। ইয়াতো কিছুমান শব্দৰ বৰ্ণাঙ্কিয়ে সাৱধানী পাঠকক যথেষ্ট আশ্চৰ্য দিব। অনুমান কৰিব পাৰি যে ছপাখানাৰ ভুল ভালকৈ লভিলেও ইমানখোৰ বানান ভুল থাকিব নোৱাৰে।

এই দুখন পাঠ্যপুথি পঢ়াটোও এই লেখকৰ কাৰণে এক আচৰিত অভিজ্ঞতা। ‘বুবজীৰ সাধু’ৰ ছপাবন্ধাও নিকৃষ্ট, বাক্যৰ গাথনিও ভাল নহয়। ভাষাও চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপযোগী নহয়। এটা উদাহৰণ দিওঁ “কৌৰৱ-পাণ্ডৱৰ ককাক ভীষ্ম, অস্ত্ৰবিদ্যাৰ শিক্ষক দ্ৰোণাচাৰ্য আৰু হিতাকাঙ্ক্ষী বিদ্ৰূৰ আদি জ্ঞানসকলে পাণ্ডৱৰ প্ৰস্তাৱৰ সমৰ্থন জনাইছিল আৰু দুৰ্যোধনক বাৰে বাৰে বুজাইছিল।” এইখন কিতাপৰ মতে দ্ৰুতবাহু কণাহে, অন্ধ নহয়। খেৰসুঁতিৰ বানান “খেৰসুতি” হে। শৰাইঘাট কামৰূপ জিলাৰ পাণ্ডুত। লেখক তদুপৰি বিৰাম চিহ্ন প্ৰয়োগ কৰিব পৰা বিদ্যাও তেনেই নিচলা অৱস্থাতে আছে। লিখাত সংগতিহীনতাও চমকপ্ৰদ। যেনে —

“তেওঁ (শংকৰদেৱ) বাৰ বছৰ বয়সলৈকে ধেমালি কৰি কটাইছিল। তোমালোকে ধেমালি কৰি খুব ভাল পোৱা নহয়; কিন্তু তোমালোকৰ আইতাই কোৱা এটা কথা মনত আছেনে?

পঢ়াশুনা কৰে সেয়ে,

ঘোঁৰাগাড়ীত উঠে সেয়ে (কথাষাৰো শুদ্ধ নহ'ল)

বকেট আজিকালি কিন্তু ঘোঁৰাগাড়ীতকৈ বেগী ওলাইছে। বকেটত উঠি মানুহ চন্দ্ৰলোকলৈ গৈছে।

“শংকৰদেউ বছৰত দিন পঢ়াশুনা নকৰাকৈ থকা দেখি বুঢ়ীমাকে বুজাই মেলি মহেন্দ্ৰ কন্দলীৰ স্কুলত থৈ আহিলগৈ।”

আকৌ —

প্ৰশ্ন : তেওঁক (জয়মতীক) সতী কিয় বোলে?

উত্তৰ : যি দেশৰ মঙ্গলৰ কাৰণে নিজৰ জীৱন তুচ্ছ কৰি স্বামীৰ জীৱন ৰক্ষা কৰি সতী গ'ল।

এয়া মাত্ৰ এচক ভাতৰ কেইটামান পিটিকি দেখুৱালোঁ। বাকীখিনি বাইজে পিটিকি পিটিকি চাওক।

সমাজবিদ্যা এটা ধুনীয়া বিষয়। এনে এটা সবস বিষয়ক কেনেকৈ নীৰস কৰিব পাৰি তাৰে বঢ়িয়া উদাহৰণ হ'ল—প্ৰতুল নাথকৰ ‘সমাজ অধ্যয়ন’। তেওঁ সহজে লিখিব পৰা কথা এটা সহজে বুজিব নোৱাৰাকৈ লিখাত ‘সিদ্ধহন্ত’। যেনে,—“কোনো ৰাষ্ট্ৰই আন্তৰ্জাতিক শান্তি আৰু নিৰাপত্তা জড়িত থকা কোনো সমস্যা সাধাৰণ সভাত উত্থাপন কৰিলে সাধাৰণ সভাই সেই সমস্যাৰ ওপৰত আলোচনা কৰি সংশ্লিষ্ট ৰাষ্ট্ৰ আৰু নিৰাপত্তা পৰিষদৰ বিবেচনাৰ কাৰণে সুচিন্তিত অভিমত পঠাব পাৰে।” কিতাপখনত থকা কিছুমান বাক্যৰ গাঁথনিত পঢ়ুৱৈ উজুট খাই পৰিব। যেনে “অঞ্চলত সেয়েহে ইজিপ্তক নীল নদীৰ দান হিচাপে আখ্যা দিয়া হয়।” কৃষিপ্ৰধান, মঠমন্দিৰসমূহ স্বদেশপ্ৰেম আদি শব্দৰ প্ৰতিটো একে লগে নিলিখি দুটা দুটা শব্দৰে লিখাৰ পৰা প্ৰমাণ হয় যে লেখকৰ সমাস আদিৰ জ্ঞান অস্পষ্ট। এনেধৰণৰ কিতাপৰ ভাষাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে ইতিমধ্যে অৰ্জন কৰি থোৱা ভাষাজ্ঞান টুটাইছে।

এতিয়া কিতাপখনৰ বিষয়বস্তুলৈ আহোঁ। সমাজবিদ্যা এটা গতিশীল আৰু আকৰ্ষণীয় বিষয়। C. P. Snow এ কোৱাৰ দৰে সমাজবিদ্যাহে আমাৰ কাৰণে Third Culture। ই কলা আৰু বিজ্ঞানৰ মাজত সেতু বচনা কৰিছে। কিন্তু নাথকৰ “সমাজ অধ্যয়ন” অধ্যয়ন কৰিলে সমাজ বিদ্যানো কি আৰু ইয়াৰ তাৎপৰ্য কি, এই প্ৰশ্ন দুটাই আপোনাক বিপাণ্ডত পেলাব আৰু তাৰ উত্তৰ বিচাৰি হাবাথুৰি খাব লাগিব। অথাৎ চেমনীয়াইতে

কিতাপখন পঢ়াৰ অন্ততো সমাজবিদ্যা কাক বোলে ক'ব নোৱাৰিব। কিতাপখনত সামাজিক পৰম্পৰা ওলাই পৰা নাই। ঐতিহাসিক আৰু ৰাজ-নৈতিক বিবৰ্তনে সমাজত সৃষ্টি কৰা পৰিবৰ্তন সচেতনতাৰ আভাস ইয়াত অতি ক্ষীণভাৱেহে ব্যক্ত হৈছে। বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ সমাজৰ ওপৰত প্ৰভাৱৰ বিষয়ে স্পষ্ট ধাৰণা নহয়। এনে পাঠ্যপুথিৰ যোগেদি চেমনীয়াইতক সমাজ-সচেতন কৰাৰ প্ৰচেষ্টা কিমানদূৰ কাৰ্যকৰী হ'ব ধৰা টান। বোধহয় এনে প্ৰচেষ্টা ব্যৰ্থভাৱে অনুশীলন মাথোন। ইয়াৰ মূল কাৰণ এয়ে যে জ্ঞানৰ কেবাটাও শাখাৰ সংমিশ্ৰণৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা এই অধুনা-খ্যাত বিষয়ো দাঙি ধৰোতে এই শাখাসমূহৰ মাজৰ সংহতি বজাই ৰাখিব নোৱাৰি গ্ৰন্থকাৰ ব্যৰ্থ হৈছে। অৱশ্যে পাঠ্যক্ৰমৰ ধাৰা-বন্ধা নিৰ্দেশ পালন কৰিবলৈ গৈয়ো তেনে অৱস্থাত পৰিবলগীয়া হ'ব পাৰে। যদি সেয়েই হয়, তেনেহলে পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুত কৰা সকলো দায়ী। এগৰাকী শিক্ষয়িত্ৰীৰ মতে পাঠ্যক্ৰমৰ বেমেজালিও লেখকৰ কাৰণে এটা সমস্যা। তেওঁৰ মতে গৃহ বিজ্ঞানৰ পাঠ্য-ক্ৰমত বিষয়টোৰ ধাৰাবাহিকতা ৰক্ষা কৰা হোৱা নাই। গৃহ বিজ্ঞানৰ পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুতকাৰীসকল যে বিষয়টোৰ বিশেষজ্ঞ নহয়, তাৰ প্ৰমাণো ওলাই পৰিছে। আৰু এটা কথা। নিগমৰ পৰিচালন সঞ্চালকে 'সমাজ অধ্যয়ন'ৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণত "ছপাৰ আদৌৱাহ আৰু দুই এটি সাধাৰণ ভুল আঁতৰাই পুথিখন পুনৰ্মুদ্ৰন কৰা হ'ল" বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া সত্ত্বেও আদৌৱাহ বিচাৰি পোৱাটো দুৰ্ভাগ্যজনক।

দুই এক অভিজ্ঞ শিক্ষকক লগ ধৰি জানিছোঁ আৰু নিজেও উপলব্ধি কৰিছোঁ যে কণমানিইতক ভূগোল বিষয়টোৰ আভাস দিবলৈ হ'লে নিজৰ অৱস্থানৰ ভৌগোলিক বিৱৰণ দিহে সামান্যভাৱে ৰাষ্ট্ৰ আৰু পৃথিৱীৰ কথা ক'ব লাগে; প্ৰাকৃতিক ভূগোলৰ বিষয়ে অতি মূখ্য কথা কেইটাহে সহজ ভাষাত থাকিব লাগে। কিন্তু চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ 'ভূগোল পৰিচয়'ত দৰ্কাৰী--অৰ্দ্ধকাৰী নানা বিধ ভৌগোলিক শব্দৰ সূত্ৰৰ উৎপাত। নৰেন্দ্ৰনাথ ভট্টাচাৰ্যৰ অষ্টমমানৰ বাবে লিখা "আধুনিক ভূগোল" একেলগে প্ৰাকৃতিক ভূগোল, ভূতত্ত্ব, মানব ভূগোল, অৰ্থনৈতিক ভূগোল আদিৰে ভূককাত হাতী ভৰোৱা এক অক্ষম প্ৰচেষ্টা।

কাৰণ কিতাপখনত ডেৰশ পৃষ্ঠাও নাই। ফলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বহুত কথা নুবুজি, শিক্ষকৰ সহযোগ সত্ত্বেও, মুখস্থ বিদ্যাত শৰণ লোৱাটোহে স্বাভাৱিক। নিজৰ সন্তানক চালি-জাৰি চাইহে এনে এটা অভিমত দিয়া হৈছে। আনহাতেদি নৱম-দশম শ্ৰেণীৰ 'ভূ-দৰ্শন'ৰ (দীলিপকুমাৰ গোহাঁই আৰু হৰেন্দ্ৰনাথ বৰা) মানদণ্ড উচ্চতৰ হোৱা যেন লাগে। অৱশ্যে লেখকদ্বয়ৰ নিষ্ঠা প্ৰশংসনীয়।

কেতিয়াবা লেখক লেখিকাই যিটো বিষয়ত কিতাপ লিখে তেওঁ সেই বিষয়টোৰ লগত জড়িত নহ'লে কিতাপৰ কি অৱস্থা হয় তাৰ প্ৰমাণ হ'ল লীলা দেৱীয়ে নৱম-দশমমানৰ বাবে লিখা গৃহ বিজ্ঞানৰ পুথিখন (নাম মনত নাই)। জোৰা টাপলি দি আৰু পাল মাৰি লিখা এই পাঠ্যপুথিখনে ছাত্ৰীসকলক অমুবিধাত পেলোৱাৰ অভিযোগ প্ৰায়ে শুনা যায়। আচৰিত কথা যে গৃহ বিজ্ঞান বিষয়টোৰ লগত লীলা দেৱী সমূলি জড়িত নহয়।

নিচেই তল শ্ৰেণীৰপৰা ওপৰ শ্ৰেণীলৈকে গণিতৰ পাঠ্যপুথি সমূহৰ বিষয়ে দুটা অভিমত শুনা যায়।— (১) অনুশীলনীত থকা ভালেমান অংকৰ উত্তৰ ভুল আৰু (২) আৰ্হি হিচাপে সমাধান কৰি থোৱা গণিতৰ সমস্যা কেইটাতকৈ অনুশীলনীত থকা সমস্যাবোৰ বা প্ৰশ্নবোৰ বেছি কঠিন। ইয়াৰ প্ৰমাণ পোৱা গৈছে।

'নতুন গণিত'ৰ (তৃতীয় ভাগৰ) ছপাবন্ধা আৰু উদাহৰণ মূলক চিত্ৰ ভাল নহয়। ইয়াৰ কেইটামান পৃষ্ঠা খালি পৰি থাকিল। অষ্টম মানৰ 'গণিত পৰিচয়' ভালকৈ ছপা কৰাৰ স্থল আছিল। আমাৰ মতে সাধাৰণ গণিতত পৰিসংখ্যা বিজ্ঞান থকাটো ছাত্ৰৰ বাবে এটা অনৰ্থক বোজাহে। কাৰণ, বহুত সংখ্যাক কৈ বেমেজালিৰ সৃষ্টি হ'লে, অনুসন্ধান কৰি পোৱা সংখ্যা প্ৰণালীৰক্ষা কৰিবলৈ হ'লে, গণনাৰ কষ্ট লাঘৱ কৰিবলৈ হ'লে, সংখ্যাই সত্যৰ সন্ধান দিবলগীয়া হ'লে নাইবা সমস্যা-সমাধানত পৰিসংখ্যা বিজ্ঞানৰ কৌশল প্ৰয়োগ কৰিবলগীয়া হ'লেহে বিষয়টোৰ মৰ্মোপলব্ধি কৰা যায়। যিহেতু কুলীয়া অৱস্থাত এনে পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হোৱা নাযায়, সেইবাবে পৰিসংখ্যা বিজ্ঞানে ছাত্ৰছাত্ৰীক আকৰ্ষণ কৰিব নোৱাৰে। শিকিলেও সেই

জ্ঞান মনত বন্ধমূল হ'ব নোৱাৰে। তদুপৰি 'নতুন গণিত'ত (৩য় ভাগ) থকা পৰিসংখ্যা বিজ্ঞানৰ অধ্যয়কেইটা পঢ়ি ভাব হৈছে যে ছাত্র-ছাত্রীয়ে এই বিষয়টো বুজি কামত লগোৱাৰ সলনি মুখস্থৰ যোগেদি পৰীক্ষা-বৈতৰণী পাৰ হোৱাৰ সম্ভাৱনাই বেছি। তাৰে দুটা এটা উদাহৰণ দিওঁ। কথা কেনেকৈ বুজাইছে চাওক:

“এই শৃঙ্খলাবদ্ধ বাণিসমূহৰ পৰা আমি প্ৰথমে নিৰ্ণয় কৰিবলগীয়া বিষয়টো হ'ল সিহঁতৰ বিস্তাৰ বা প্ৰসাৰ (Range) নিৰ্ণয় কৰা। এই বিস্তাৰ নিৰ্ণয় কৰা ক্ষেত্ৰত আকৌ চলক বাণিৰ নিম্নতম আৰু উচ্চতম মানৰ পাৰ্থক্য উলিয়াই লোৱা হয়। বাণিসমূহৰ বিস্তাৰ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাৰ পাচতে সিহঁতক কিছুমান সৰু সৰু বিভাগৰ অন্তৰালত (interval) বিভক্ত কৰি, সেই বিভাগবোৰত চলবাণিৰ মান অনুসৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। পৰিসংখ্যা বিজ্ঞানত এই বিভাগবোৰক শ্ৰেণী বিভাগ বা বিভাগ (class interval or interval) বুলি আখ্যা দিয়া হৈছে।

আকৌ শুনক:

“পৰিসংখ্যা বিজ্ঞান অধ্যয়নৰ প্ৰথম টাপতে এই বিষয়ৰ দৃষ্টিকোণৰ লগত নিবিড় সম্পৰ্ক থকা দুটা বিশিষ্ট শব্দৰ তাৎপৰ্যৰ লগত আমি সুপৰিচিত হোৱাৰ দৰ্কাৰ। শব্দ দুটা হ'ল সমষ্টি (population) আৰু ব্যক্তি (individual)। এটা সমষ্টিত বহু সংখ্যামূলক তথ্য থাকে। ইয়াৰ প্ৰত্যেক সংখ্যাকে একোটা বাণি বা ব্যক্তি বোলা হয়। অৰ্থাৎ পৰিসংখ্যা বিজ্ঞানত সমষ্টি বুলিলেই আমি সমষ্টিটোক কিছুমান ব্যক্তিৰ সংগতি বুলি বুজিব লাগিব।”

এই উদ্ধৃতি দুটাৰ পৰাই নিজে যি বুজে বুজি লওক। মন্তব্যৰ নিম্প্ৰয়োজন।

নিম্ন শ্ৰেণীৰ দুখনমান বিজ্ঞানৰ পাঠ্যপুথিয়ে অকণমানিহঁতক লেঠাতহে পেলাব। কাৰণ [১] প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত বিজ্ঞান হিচাপে কথাবোৰ নকৈ অকণিহঁতে সচৰাচৰ দেখা বস্তুবোৰৰহে বৈজ্ঞানিক ব্যাখ্যা দিয়া উচিত। কিন্তু এনে কৰা হোৱা নাই। [২] এই পুথিসমূহত বিষয়-বস্তু উপযুক্ত

হোৱা নাই। ম'হতকৈ শিং চৰা হৈছে। [৩] অকা ছবিৰ সলনি আলোক চিত্ৰহে বেছি থকা উচিত আছিল। [৪] চিত্ৰসমূহ প্ৰায়ে মনোমত হোৱা নাই। [৫] মুদ্ৰনৰ কাম অধিক উন্নত কৰাৰ যথেষ্ট স্থল আছে।

এনে ধৰণৰ দুখন বিজ্ঞানৰ পাঠ্যপুথিৰ ভুল কেইটামান উল্লেখ কৰাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলোঁ। মূহপৰন গোস্বামীৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বাবে লিখা 'সৰল শিশু বিজ্ঞানত'ত বাহুলীক স্তনপায়ী প্ৰাণীৰ সলনি স্তনপায়ী চৰাই বুলি কোৱা হৈছে। সৰীসৃপ অনেক, সাপৰ পৰা ঘৰিয়াললৈকে। অথচ এই কিতাপখনৰ মতে কেৱল বেংহে সৰীসৃপ। কি আচৰিত। বেং কেতিয়াও সৰীসৃপৰ ভিতৰত নপৰে। তাতোতকৈ আচৰিত কথা এয়ে যে ভেকুলীক উভচৰ বুলি উল্লেখ নকৰি সাপ, কাচ, উদ আৰু পানী কাউৰীক উভচৰ বুলি কোৱা হৈছে। কিতাপখনৰ ছপা-বন্ধাও আশানুৰূপ হোৱা নাই। ইখন কিতাপ হ'ল প্ৰভাতচন্দ্ৰ কোঁৱৰ আৰু কৃষ্ণকুমাৰ বৰাই লিখা চতুৰ্থ মানৰ “বিজ্ঞান পৰিচয়”। লেখকদ্বয়ৰ মতে “মাছৰ মুখ আৰু দাঁত আছে, কিন্তু জিভা নাই।” কথাটো নিৰ্ভুলনে? মাছৰ জিভা আছে, পিছে ই অচল আৰু মুখৰ লগত সংলগ্ন। এঠাইত লিখিছে, “দৰিকণা, চন্দা, মোৱা, পুঠি, ভেটেলি, খলিহনা আদি সৰু সৰু মাছ কিন্তু সঁচা সঁচি মাছ নহয়।” ইয়াকে পঢ়ি আপোনাৰ স্বভাৱতে প্রশ্ন হ'ব তেনেহলে এইবোৰ কি “মিছামিছি” মাছ?

এনেদৰে পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশনত যি নিষ্ঠাৰ অভাৱ দেখা গৈছে তাৰ পৰিণাম যে বিষয় হ'ব পাৰে, এই বিষয়ে কাৰো দ্বিমত থাকিব নোৱাৰে। কেৱল হাততে পোৱা কিতাপখিনি পঢ়িয়েই আৰু গণিতৰ পাত চাই কেইটামান অংক কৰি দিয়েই স্কুলীয়া শিক্ষাৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক নথকা মোৰ দৰে শিক্ষক এজনেই যদি ইমানখিনি আঁসোঁৱাহ দেখুৱাব পাৰিলে তেনেহলে ভাবি চাওক, স্কুলৰ শিক্ষকসকলে নিশ্চয় বহুত বেছি আঁসোঁৱাহ প্ৰতি দিনে দেখা পাই আছে। তথাপি এই বিষয়ে কাকতে-পত্ৰে শিক্ষক সকলৰ ফালৰপৰা অভিযোগৰ উদগীৰণ দেখা নোপোৱাটোহে অতি আচৰিত আৰু দুখ লগা কথা।

সদৌশেষত পাঠ্য-পুথি সম্পর্কে মোৰ ধাৰণা আৰু পৰামৰ্শ সমূহ তলত থুল-মূলকৈ দিলোঁ। যোৱা ছমাহমানত নিজৰ সন্তানৰ পঢ়াশুনাৰ প্ৰতি চকু দিয়াৰ বাবেহে এনে ধাৰণা ল'বলৈ আৰু এনে পৰামৰ্শ দিবলৈ বাধ্য হৈছোঁ।

(১) বয়স অনুপাতে কিতাপ, বিষয় আৰু পাঠ্যক্ৰম বেছি হৈছে। ফলত এটা বিষয়ে ভালকৈ আয়ত্ত কৰিব নোৱাৰাৰ সম্ভাৱনা। (২) একে শ্ৰেণীৰ বাবে একেটা বিষয়ৰ কেনাখনো পুথি মনোনীত নকৰাৰ ফলত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাৰ অভাৱত পুথিৰ মানদণ্ড উন্নত হোৱাৰ সম্ভাৱনা কমিছে। (৩) ন-কৈ অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা বিষয় কেইটিৰ পাঠ্যপুথি যুগুত কৰোঁতে আশাহুৰুপ গুৰুত আৰোপ নকৰাৰ ফলত বিষয় কেইটা চেমনীয়াৰ বাবে অযথা বোজা হৈ পৰিছে। (৪) কিছুমান পুথিত, বিশেষকৈ গণিত, ব্যাকৰণ আৰু বিজ্ঞানৰ পুথিত, সবলীকৰণৰ প্ৰচেষ্টা দুৰ্ভৱকৰণত পৰিণত হৈছে। (৫) মানদণ্ডৰ বিষয়ে সাধাৰণ অভিমত দিয়া বা Generalization কৰা সহজ নহলেও ক'ব পাৰি যে একে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে লিখা একে বিষয়ৰে ইংৰাজী ভাষাত ওলোৱা পুথি কেইখনৰ মানদণ্ড, মই এতিয়ালৈকে পঢ়া অসমীয়া পুথি কেবাখনতকৈ বহুত উন্নত। (৬) প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগমে পাঠ্যপুথিৰ সমালোচক নিযুক্তিত যথেষ্ট সাৱধানতা অৱলম্বন কৰা উচিত। কাৰণ, লেখক আৰু সমালোচকৰ নিষ্ঠাৰ ওপৰতহে নিগমৰ সাফল্য নিৰ্ভৰশীল। (৭) গণিত আৰু বিজ্ঞানৰ পাঠ্যপুথি ছপোৱাৰ ক্ষেত্ৰত নিগমে অধিক সাৱধানতা অৱলম্বন কৰা উচিত আৰু সাধাৰণ প্ৰকাশনতো অধিক ৰুচিবোধৰ চিনাকি দিয়া উচিত। (৮) বিশেষজ্ঞ বা সংশ্লিষ্ট বিষয়ৰ শিক্ষকৰ হতুৱাই পাঠ্যপুথি লিখাই লৈ, নিৰপেক্ষ লোকৰ হতুৱাই পুনৰবিচাৰ কৰোৱাই সদৌ শেষত এজন সাহিত্যৰ শিক্ষক বা সাহিত্যিকৰদ্বাৰা পুথিৰ বিষয়বস্তুৰ ভাষা সংশোধন আৰু উন্নত কৰি লোৱাইহে, পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগমে পুথিখন ছপাশালত দিয়া উচিত। আমেৰিকাত এই পদ্ধতিৰেই গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। তাৰ বাবে প্ৰকাশকৰ সম্পাদক মণ্ডলীও থাকে। আমাৰ নিগমতো এনে সম্পাদক মণ্ডলীৰ প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে। ●

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান

শ্ৰীতৰুণচন্দ্ৰ পামেগাম

কেইটামান নিৰ্দিষ্ট বিষয় আৰু কেইটামান নিৰ্দিষ্ট শ্ৰেণীত মাথোন শিক্ষাদান কৰা এজন শিক্ষকৰ ক্ষেত্ৰত সকলো শ্ৰেণীৰ সকলো বিষয়ৰ স্কুলীয়া পাঠ্য-পুথিৰ সমস্যা আৰু মান সম্পৰ্কে খৰচি মাৰি আলোচনা কৰা সম্ভৱপৰ নিশ্চয় নহয়। তথাপি মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষক হিচাপে বৰ্তমান আৰু বিগত দিনবিলাকৰ অভিজ্ঞতাবে সম্ভাৱ্য পৰিধিৰ মাজতে কেইটামান আলো-চনা দাঙি ধৰিব খুজিছোঁ। বাৰ বছৰীয়া স্কুলীয়া পাঠ্যক্ৰমৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত আৰম্ভণি হোৱা চাৰি বছৰীয়া প্ৰাথমিক স্তৰৰপৰাই আলোচনাৰ পাতনি মেলিছোঁ। প্ৰাথমিক বিদ্যালয় সমূহত ক-খ শ্ৰেণী উঠাই দি প্ৰথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ শ্ৰেণী কৰা হয়। গতিকে প্ৰাক্-প্ৰাথমিক বিদ্যালয় নথকা অঞ্চলৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে পোনে পোনেই "কুঁহিপাঠ" প্ৰথম ভাগ হাতত তুলি ল'ব লাগে। পূৰ্বৰ 'ক' শ্ৰেণীত থকাৰ দৰে অ-আ আৰু ক-খ ফলাৰ পূৰ্বজ্ঞান নোহোৱাকৈয়ে আখৰ সজা আৰু পঢ়াৰ কাম একেলগে আৰম্ভ কৰোৱা হৈছে। অসমীয়াৰ দুয়োটা ফলাৰে বৰ্ণমালাৰ আখৰ সজোৱা ক্ৰম বিজ্ঞানসন্মত নহয়। সেই কাৰণেই বৰ্ণজ্ঞানৰ বাবে 'ব' 'ৰ' 'ৱ' 'ক' 'খ' 'বা' ৰে আৰম্ভ কৰা হৈছে। অৰ্থাৎ 'ব'ৰ পেটটো কাটিলে ৰ, তলত আঁচ এডাল পাৰিলে ৱ, ওৰ এডাল লগালে ক আদি ধৰণে শিক্ষা দিব পাৰি। তাৰ ফলত Learning by doings পদ্ধতিৰে আশু শিক্ষা দান বা গ্ৰহণৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এই ব্যৱস্থা শিক্ষাদানৰ উন্নত পদ্ধতি বুলি ক'ব পাৰি। তাৰ বাবে এই ক্ষেত্ৰত শিক্ষকসকল উপযুক্ত প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত আৰু নতুন চিন্তাধাৰাৰ বাহক হ'ব লাগিব। কিন্তু প্ৰথম পাততে বেলগাড়ীৰ ছবি এটাৰে সৈতে 'বাকবাক' শব্দটো দেখুওৱা হৈছে। যি ক্ষেত্ৰত গাঁৱৰ প্ৰায় ভাগ ল'ৰা-ছোৱালীয়েই বেলগাড়ী দেখা নাই নাইবা ছবিটোকে চিনি নাপায় নতুবা শিক্ষকে বেলগাড়ী সাজি দেখুৱাটোও সম্ভৱ নহয়। 'বাকবাক' শব্দৰ ব্যৱহাৰ কম বাবেই বোধ হয় সেই কেবাটাও ভাঙিব পৰা নাই। "কুঁহিপাঠ" প্ৰথম

ওলোৱাৰ সময়ত 'ভাটোৱে বাঁহ গছত বাহ লৈছে' বুলি বাঁহৰ ডালত ভাটোৰ বাহ ছবিও দেখুওৱা হৈছিল। এতিয়া 'ভাটো' শব্দটো আৰু সেই ছবি গুছোৱা হৈছে। ভাটোৱে যে বাহ নাসাজে ধোন্দতহে বাহ লয় সেই কথা জনা নিশ্চয় দৰ্কাৰ। সেইদৰে বিবিয়া পাতৰ এমূৰে এটা মাত্ৰ ডাঙৰি দি ধান কঢ়িওৱা মানুহৰ ছবি দিয়া হৈছিল। এতিয়া জানিবা ইটো মূৰেও আন এটা ডাঙৰি লগাই দিয়া হৈছে। সেইদৰে আগৰ পঞ্চম মানৰ অৰ্থাৎ Class V ৰ ভাৰতীয় গ্ৰন্থাকাৰৰ এখন ইংৰাজী সাহিত্যৰ কিতাপত, কপোৰ চাৰি পাচোটা মান কণী, বাহত থকা ছবি আৰু কথা দিয়া আছিল। কপোৱে যে মাত্ৰ দুটা কণী পাবে সেই কথা গ্ৰন্থকাৰে আগতে জনা উচিত। বৰ্তমান তৃতীয় শ্ৰেণীৰ পাটিগণিতত ১১ প্ৰশ্নমালাৰ হৰণ অংক ১৪ আৰু ১৮ নম্বৰ প্ৰশ্নৰ ভুল উত্তৰ উলিয়াই খোৱা হৈছে। ই এটা উদাহৰণহে। এনেকুৱা বহুতো ভুল বিভাগীয় শিক্ষকৰ চকুত নিশ্চয় পৰিছে। তল শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিসমূহ পৰাপক্ষত দোষমুক্ত হোৱা উচিত। ১৯৭২/৭৩ চনত বিভাগীয় কৰ্তৃপক্ষই একে বিষয়তে কেইবাজনো গ্ৰন্থকাৰৰ কিতাপ অনুমোদন কৰাৰ ফলত কিতাপ বাছনিৰ ক্ষেত্ৰত এটা বিৰাট সমস্যা হৈ পৰিছিল আৰু অতিবিক্ত দামৰ ফলত দুখীয়া অভিভাৱকৰ পক্ষে কিতাপ কিনি দিয়াটো এটা ভয়াবহ কথা হৈ পৰিছিল। প্ৰকাশৰ ভাৱ পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন নিগমৰ হাতলৈ যোৱাৰ পিছত আৰু কেৱল এটা বিষয়ত এখন মাত্ৰ কিতাপ অনুমোদন দিয়াৰ কাৰণে সেই সমস্যা কিছু পৰিমাণে দূৰ হৈছে। তথাপি কিছুদিনৰ আগতে বাতৰি কাকতত প্ৰকাশিত (জনমভূমি, ১২৫ সংখ্যা) খোৱাঙৰ এজন অভিভাৱকৰ চিঠিমেতে দোকানীয়ে কিতাপ নেহোৱা অজুহাতত ৮০ পইচাৰ ঠাইত ১৫০ পইচা লৈ 'কুঁহিপাঠ' প্ৰথম ভাগ বিক্ৰী কৰিছে আৰু তাৰ উত্তৰত কিতাপ বিক্ৰেতাজনে পাচ মাহেও কিতাপ বিচাৰি নেপোৱা ডিব্ৰুগড়, তিনচুকীয়া পাতপাতকৈ বিচাৰি অতিবিক্ত মূল্যত কিতাপ কিনি আনি বাইজক বিতৰণ কৰিব লগা অৱস্থা বৰ্ণাইছে। ঠিক এইবছৰৰ আৰম্ভণিৰ পৰা পাঁচমাহ ছমাহ ধোৱালৈকে নিগমৰ কিছুমান কিতাপ প্ৰকাশ নোহোৱা বিশেষকৈ ইংৰাজী স্কুলৰ দেওনাত ভৰি দিয়া ৫ম মানৰ গণিত আৰু বিজ্ঞানৰ কিতাপ নোলোৱা কথাটো সমস্যাই নহয় অতি পৰিতাপৰো কথা।

আৰু কেইটিমান খুটি নাটিৰ বিষয়তেই আকৌ ঘূৰি আহিছোঁ। নতুন পাঠ্য-ক্ৰমৰ ৩য় মানৰ ভূগোলত আছে ককিলামুখ—এটা জাহাজঘাট, ইয়াত উৎকৃষ্ট ম'হৰ গাখীৰ পোৱা যায়। ই আওপুৰণি কথা। এতিয়া ককিলামুখত জাহাজো নহয়—উৎকৃষ্টহে নালাগে পনীয়া গাখীৰো পোৱা নাযায়। সেইদৰে কমলাবাৰীও জাহাজঘাট নহয়—মেচিন নাৱেৰে নিমাতিঘাটলৈ পাব হ'ব পৰা এটা ফেৰী ঘাটহে। গতানুগতিক কথাবোৰ নতুন কিতাপত প্ৰকাশ নহৈ বৰ্তমানৰ প্ৰকৃত কথাটো প্ৰকাশ পাব লাগে। চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ ভূগোলত আৰম্ভ কৰা হৈছে পৃথিৱী, সৌৰজগত, গ্ৰহ, নক্ষত্ৰ আদিৰ পৰিচয়। ৰাজ্যসমূহৰ চিনাকিৰ পিছত জগতখনলৈ অহা হ'লে ভাল আছিল বুলি ভাবিবৰ থল আছে। সেইদৰেই ৫ম মানৰ ভূগোলতো মহাদেশ সমূহৰ বিৱৰণৰ আগতেই সৌৰজগত, পৃথিৱী, বায়ুমণ্ডল আদি পাঠেৰে আৰম্ভ কৰা হৈছে। জ্যামিতিৰ জ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰতো বিন্দুৰ নামকৰণ কৰোতে 'ক'ৰ অৰ্থ ক এটা বিন্দু বুলিলে ক মানেই বিন্দু বুলি বুজিবৰহে থল আছে। তাতোকৈ যি কোনো এটা আখৰেৰে বিন্দুৰ নামকৰণ কৰা হয় বুলিলে বেছি বোধ-গম্য হ'ব যেন লাগে। সেইদৰে 'ব' আখৰটো যে লিখি তাৰ ওপৰৰ মাত্ৰাডাল মুচি দিলে যি আকৃতি পোৱা যায় তাক ত্ৰিভুজ বোলে' নুবুলি '৩ ডাল বাহুৰে আওৰা ক্ষেত্ৰক ত্ৰিভুজ বোলে' টোৱেই বেছি ভাল আছিলনেকি?

১৯৭২ চনলৈকে নৱম দশম শ্ৰেণীত ঐচ্ছিক বিষয় হিচাপে চলোৱা বিজ্ঞান বিষয়ো বাধ্যতামূলক কৰাটো সমৰোপযোগী হৈছে। কিন্তু প্ৰচলিত পাঠ্যক্ৰমত ধৰাবন্ধা বিষয়বস্তু ইমান বৰ্ণনামূলক হৈছে যে শিক্ষক অথবা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে নকৈ চিন্তা কৰাৰ পক্ষে কষ্ট হোৱা যেন দেখা যায়। পঞ্চম শ্ৰেণীত বায়ু, পানী, বতৰ আদিৰ বিষয়ে জ্ঞান দিবলৈ যাওঁতে মাত্ৰ দুই এটি প্ৰশ্নৰ জৰিয়তে বিষয়টো উপস্থাপন কৰি বাকীখিনি কথা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰপৰা আদায় কৰিব পাৰিলে ভাল যেন অনুমান হয়। অষ্টমমানৰ পাঠ্যপুথিৰ অন্তৰ্গত লোত মামৰে ধৰাৰ জ্ঞান দিবলৈ যাওঁতে পদাৰ্থৰ ভৌতিক আৰু ৰাসায়নিক ধৰ্ম, পৰিবৰ্তন আদিৰ পূৰ্বজ্ঞানৰ প্ৰয়োজন হয়। কিন্তু পুথি-খনিত লোত মামৰে ধৰা বিষয়টো আগতেই সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। ফলত

সহজৰ পৰা জটিললৈ নগৈ জটিলৰ পৰা সহজলৈ গতি কৰা যেন অনুমান হয়। পাঠ্যপুথি সমূহত “কি শিকিলা?” বুলি বিষয়বস্তুৰ পিছত সন্নিবিষ্ট কৰা কথাখিনি যথেষ্ট মূল্যবান। কিন্তু সপ্তমমানৰ পুথিত এনে সংক্ষিপ্ত কৰণৰ টোকা সন্নিবিষ্ট নকৰাটো সমীচীন হোৱা নাই যেন লাগে। নবম আৰু দশম মানৰ প্ৰচলিত বিজ্ঞান পাঠ্যক্ৰম বিজ্ঞানাগাৰ আৰু যথেষ্ট সংখ্যক বিজ্ঞান শিক্ষক থকা উচ্চতৰ মাধ্যমিক স্কুলৰ বাবেহে বেছি উপযোগী হৈছে। প্ৰায়বোৰ পাঠতে ‘পৰীক্ষা কৰি চোৱা’ ‘পৰীক্ষা কৰি কি পাব?’—এনেকুৱা প্ৰশ্নৰ অৱতারণা কৰা হৈছে। কিন্তু অসমৰ প্ৰায় ১২০০ খনৰো ওপৰ উচ্চ মাধ্যমিক স্কুলৰ বিজ্ঞানাগাৰৰ সুবিধা নাই আৰু যথেষ্ট সংখ্যক শিক্ষকৰো অভাৱ। এজন শিক্ষকেই এইবিলাক স্কুলত বিভিন্ন শ্ৰেণীত গণিত, বিজ্ঞান ছয়োটো বিষয়তে শিক্ষাদান কৰিব লাগে। পাঠ্যপুথি যিমানেই বিজ্ঞানসন্মত নহওক হাতে-কামে শিকোৱা আই। এই প্ৰ’গানেৰেহে আজিৰ বিজ্ঞান শিক্ষা অৰ্থপূৰ্ণ কৰিব পাৰি।

বৰ্তমান ভূগোল আৰু বুৰঞ্জীক ঐচ্ছিক বিষয় কৰি সমাজ অধ্যয়ন বাধ্যতামূলক কৰা হৈছে। বাজনীতি, অৰ্থনীতি, ভূগোল, বুৰঞ্জী, বিজ্ঞান, ধৰ্ম আৰু দৰ্শনেৰে সমাজ অধ্যয়ন পূৰ্ণাংগ কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। অষ্টম মানৰ সমাজ অধ্যয়ন পূৰ্ণাংগ কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। অষ্টম মানৰ সমাজ অধ্যয়ন পুথিখনৰ মানদণ্ড কিছু পৰিমাণে নিৰ্দিষ্ট মানৰ (Standard) হলেও নবম আৰু দশম মানৰ পুথিখনৰ মানদণ্ড ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বয়সতকৈ ওপৰ যেন অনুমান হয় আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মূৰত বিশ্ব ইতিহাসৰ গধুৰ বোজা এটা জাপি দিয়া যেন লাগে। “পৃথিৱীৰ কিছুমান উল্লেখযোগ্য বিপ্লৱ” এই অধ্যায়টো নবম মানৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কাৰণে যথেষ্ট গধুৰ হৈছে। ১৫২ পৃষ্ঠাৰ পৰা ২২৬ পৃষ্ঠালৈকে জুৰি থকা ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ বুৰঞ্জীখনো নৱমমানৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে সুখপাঠ্য হোৱা নাই। ঘৰখনৰপৰা পৃথিৱীখনলৈ লক্ষ্য ৰাখি সমাজ অধ্যয়নৰ বিষয়বস্তুবোৰ সজোৱা হোৱা নাই যেন অনুমান হয়।

বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথিসমূহ কোনো এজন ব্যক্তি বিশেষৰ ৰচনা নহৈ বিভিন্ন লেখকৰ প্ৰবন্ধ, জীৱনী, বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় ৰচনা, পদ্য বা

কবিতাৰে পৰিপূৰ্ণ হোৱাটো ভাল কথা হৈছে। কিন্তু সংগ্ৰহৰ ক্ষেত্ৰত এজন লেখকৰ একাধিক ৰচনা থকাতকৈ সৰহীয়া লেখকৰ বিভিন্ন চিন্তাধাৰা সন্নিবিষ্ট কৰিলে বেছি ভাল হ’ব যেন লাগে। নবম আৰু দশম মানৰ পৰা সাহিত্যিক মূল্যাংকনৰ ভেটিত ৰচনাসমূহ সংগৃহীত হলেও তলশ্ৰেণী সমূহৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথিসমূহত অসমৰ পৰিসীমাৰ ভিতৰৰ বা আশে-পাশে থকা বিভিন্ন গোষ্ঠী সম্পৰ্কে জ্ঞান পাব পৰা ৰচনাও ঠাই পোৱা উচিত। তেনে কৰিলে বিভিন্ন গোষ্ঠীৰ মাজত পাৰস্পৰিক বুজা-পৰা আৰু সংহতিৰ চিন্তা কোমলমতীয়া ল’ৰা-ছোৱালীৰ অন্তৰত ঠাই পাব বুলি বিশ্বাস কৰিব পাৰি। নৱম আৰু দশম শ্ৰেণীৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথিৰ প্ৰতি পাঠৰ পিছত অধিক পৰিমাণৰ টোকা আৰু আৱশ্যকীয় প্ৰশ্ন সন্নিবিষ্ট কৰিলে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অধিক উপকাৰ হ’ব বুলি বিশ্বাস কৰিব পাৰি। ইংৰাজী সাহিত্যৰ তলশ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিসমূহত নতুন পদ্ধতিৰে বিদেশী ভাষাৰ জ্ঞান দান কৰিব পৰাৰ থল আছে আৰু অনুক্ৰম ৰক্ষা কৰা হৈছে। পাঠৰ শেষত আৱশ্যকীয় প্ৰশ্ন আৰু অভ্যাস পাঠ (exercise) দিয়া হৈছে। পাঠৰ তালিকাত teaching point দিয়াত শিক্ষকৰ উপকাৰ হৈছে। নবম আৰু দশমমানৰ ইংৰাজী পাঠ্যপুথিৰ শেষতো যথেষ্ট আৱশ্যকীয় প্ৰশ্ন বিশেষকৈ objective type ৰ প্ৰশ্ন থকাৰ দৰ্কাৰ। তেনে কৰিলে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সহায়িকা পুথিৰ পৰা আঁতৰাই আনি মূল বিষয় বস্তুটো শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক হৃদয়ংগম কৰোৱাত যথেষ্ট সহায় হ’ব।

সুপৰিকল্পিত পাঠ্যক্ৰমেহে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক জ্ঞান আহৰণৰ কাৰণে স্বাধীন চিন্তাৰ খোৰাক দিব পাৰিব। মাধ্যমিক পৰিষদৰ অনুমোদিত পাঠ্যক্ৰম দোষমুক্ত কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে যদিও উপযুক্ত পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰি বাস্তৱ সমস্যাৰ বিষয়বস্তু উপস্থাপনৰ দ্বাৰা যুক্তি সহকাৰে পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰি প্ৰকৃত সত্য প্ৰতিপন্ন কৰিব নোৱাৰিলে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ কাৰণে যি কোনো বিষয় নীৰস আৰু অৰ্থহীন হৈ পৰে। প্ৰচলিত পাঠ্যক্ৰমত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে পাঠ্যপুথিৰ লগত নিজৰ মৌলিক চিন্তাৰ বিকাশ ঘটাই আগবাঢ়িব পাৰিলেহে শিক্ষাৰ মান উৰ্ধগামী হ’ব। ●

বৰ্তমান স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান

শ্রীপ্ৰিয়দাস তালুকদাৰ

পাঠ্যপুথিৰ বিষয়ে ক'বলৈ যাওঁতে নিৰ্ধাৰিত পাঠ্য Curriculum সম্বন্ধে কিছু কথা কবলগীয়া হয়। নিৰ্ধাৰিত পাঠ্যৰ লগতে শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য, লক্ষ্য আৰু শিক্ষা-ব্যৱস্থাৰ কথাবোৰ আহি পৰে।

দেশে বা জাতিয়ে কি উদ্দেশ্য আগত ৰাখি কি লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ আমাৰ ভৱিষ্য পুৰুষক সফল কৰি ল'বলৈ বিচাৰে, সেই কথাই শিক্ষা-ব্যৱস্থাৰ মূল কথা। উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য স্থিৰ নহ'লে নিৰ্ধাৰিত পাঠ্য (Curriculum) স্থিৰ কৰিব নোৱাৰি। লক্ষ্য স্থিৰ নকৰি বিদেশী প্ৰভাৱেৰে প্ৰভাৱান্বিত হোৱা কাৰণেই আমাৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা কেবাবাৰো সলনি কৰিবলগীয়া হৈছে। পুনৰ শিক্ষা সংস্কাৰৰ কথা উঠিছে। এনে অস্থিৰ শিক্ষা-ব্যৱস্থাই আমাৰ ভৱিষ্য পুৰুষৰ অনিষ্ট কৰাৰ বাহিৰে উপকাৰ সাধন কৰিব নোৱাৰে।

বৰ্তমান যি শিক্ষা-ব্যৱস্থা আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ ওপৰত জাপি দিয়া হৈছে, তাৰদ্বাৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল উপকৃত হ'ব পৰা নাই। ৭০% ভাগ অকৃতকাৰ্য্যতাত তেওঁলোকৰ মন নিৰাশাৰ ডাৱৰে ঢাকি ধৰিছে, আত্মপ্ৰকাশত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছে, ধন আৰু শক্তিৰ অপূৰণীয় ক্ষতি হৈছে।

স্বাধীনতা লাভৰ ডেৰকুৰি বছৰৰ পাছতো আমাৰ দেশৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য স্থিৰ নোহোৱাটো দুখৰ কথা। আমি পৰাধীন যুগৰ শিক্ষাৰ মোহত এতিয়াও ডুব গৈ আছোঁ। জয় প্ৰকাশ নাৰায়ণে তেখেতৰ কাৰাগাৰৰ ডায়েৰীত এয়াৰ কথা লিখিছে :—

“বহুত আয়োগ হল, বহুত কমিটি হল, কিন্তু আমাৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা বৃটিছৰ দিনত যি আছিল, সেয়ে থাকি গ'ল। স্বাধীনতাৰ ইমান বছৰৰ পাছতো আমাৰ সমাজখন কি দৰে পৰিবৰ্তন নোহোৱাকৈ বৈ গ'ল, সেই বিষয়ে এয়া মাথোন এটা উদাহৰণ।”

আমাৰ ভৱিষ্য পুৰুষক জ্ঞানী, সচৰিত্ৰবান সুনামৰিক আৰু উপাৰ্জনক্ষম কৰাৰ লগতে দেশক আগবঢ়াই নিবৰ কাৰণে দুটা দিশলৈ মনোযোগ দিয়াৰ বিশেষ দৰ্কাৰ। প্ৰথম আভ্যন্তৰীণ স্বাৱলম্বিতা, দ্বিতীয় আন্তৰ্জাতিক প্ৰতিযোগিতা। প্ৰতিজন ব্যক্তি স্বাৱলম্বী হ'ব পাৰিলেহে দেশখন প্ৰগতিত আগবাঢ়িব পাৰে। খাদ্য সম্ভাৰ, শিল্প সম্ভাৰ, প্ৰযুক্তি বিদ্যা আৰু জ্ঞান গৰিমাৰে জাকত ক্লিনিক হ'ব পাৰিলেহে আন্তৰ্জাতিক প্ৰতিযোগিতাত নামিবলৈ সমৰ্থ হ'ব পাৰি।

এই কথা সাৰোগত কৰিয়ে গান্ধীজীয়ে বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰবৰ্তন কৰিবলৈ বিচাৰিছিল। শিক্ষিত অৱস্থাপন্ন সকলৰ কাৰণেই সেই শিক্ষাই গা-কৰি উঠিব নোৱাৰিলে। তাৰ পাছতেই তেখেতৰ অনুগামী সকলে বহুমুখী শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা দিছিল। অতি সুন্দৰ ব্যৱস্থা আছিল যদিও ধনৰ অভাৱ আৰু প্ৰস্তুতিৰ অভাৱত কাৰ্যকৰী হৈ নুঠিল। এতিয়া তেনে উদ্দেশ্যকে লৈ কৰ্ম-অভিজ্ঞতাৰ কথা কোৱা হৈছে। কাৰ্যকৰী ব্যৱস্থাৰ অভাৱত ইও মৰহি যাৰ যেন লাগিছে।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক কৰ্ম-অভিজ্ঞতা অৰ্জনৰ সুবিধা দিব পাৰিলে ডাক্তৰ, ইঞ্জিনীয়াৰ, অধ্যাপক, অধিবক্তা, বৈজ্ঞানিক আদি হ'ব নোৱাৰাসকলে স্বাৱলম্বী হ'বলৈ সুবিধা পাব। অন্য কাম কৰিও সেই অভিজ্ঞতাৰে ওপৰৰ কাম কৰি নিজৰ অৱস্থা স্বচ্ছল কৰি ল'ব পাৰিব। কিন্তু স্কুলত তেনে অভিজ্ঞতা লাভৰ সুবিধা দিয়াটো সম্ভৱ জানো? আৱশ্যকীয় শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী ল'ব নোৱাৰা স্কুলে তাঁতশাল, কমাৰশাল, কাঠমিস্ত্ৰীৰ ৰাজ মিস্ত্ৰীৰ কৰ্মস্থান, বিজুলী সৰব-ৰাহৰ যাৱতীয় কামৰ ঠাই আৰু বেত-বাইৰ কামৰ সুবিধা কৰিব পাৰিব জানো? সেইবোৰ কাম শিকাবলৈ অভিজ্ঞলোক নালাগিবনে? ইমানবোৰ

ধন ক'ৰ পৰা আহিব? গতিকে কৰ্ম অভিজ্ঞতাৰ কথা ভাব-প্ৰৱণতাৰে কেৰি কুলামত ঠাই দিয়া হৈছে যেন হে লাগিছে।

শিক্ষাকাল আৰু শিক্ষাবস্তুৰ বয়স.— আগতে ৫ বছৰ বয়সতে শিক্ষা আৰম্ভ হৈছিল। স্কুলীয়া শিক্ষা ১২ বছৰ আৰু স্নাতক পৰ্যায়লৈ কলেজীয়া শিক্ষা ৪ বছৰ, মুঠতে ১৬ বছৰ আছিল। মাজতে স্কুলীয়া শিক্ষাৰ কাল ১০ বছৰ আৰু কলেজৰ শিক্ষাকাল ৩ বছৰীয়া কৰিছিল। এতিয়া পুনৰ কলেজীয়া শিক্ষাকাল ৪ বছৰীয়া কৰা হৈছে। শুনিবলৈ পোৱা গৈছে অনাৰ্ছ লোৱা সকলৰ কাৰণে হেনো কলেজীয়া শিক্ষাৰ কাল ৫ বছৰীয়া কৰা হ'ব। শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ অস্থিৰতা সম্বন্ধে ইয়াতকৈ বেছি নিদৰ্শন নালাগে। ১২ বছৰীয়া শিক্ষাকাল দহ বছৰীয়া কৰি স্কুলীয়া শিক্ষাৰ বিষয়বস্তু হয় কমাই দিব লাগিছিল নহয় সেই একে পৰ্যায়তে ৰাখিব লাগিছিল। নতুনহ কিবা কৰে সি বেলেগ কথা। তাৰ সলনি পাঠ্য বিষয় বঢ়াইছে দিয়া হ'ল। কলেজৰ বহু কথা আনি স্কুলত জাপি দিয়া হ'ল। অন্যদেশৰ প্ৰভাৱত পৰি এনে কৰা বুলি ধাৰণা হৈছে। অন্ধভাৱে অন্যদেশক অনুকৰণ কৰিবলৈ গ'লে লোকচানৰ বাহিৰে লাভ নহয়। আমাৰ পৰিৱেশ অন্য ৰকমৰ। পৰিৱেশৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য স্থিৰ কৰিব লাগে। তাৰ উপৰি প্ৰায়বোৰ উন্নত দেশেই মাতৃ ভাষাৰ জৰিয়তেই উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰে। আমাৰ দেশত ত্ৰিভাষী সূত্ৰ আছে। তিনিটা ভাষা শিক্ষাৰ উপৰি কলেজীয়া বিষয় কিছুমান শিকিবলৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অৱসৰ ক'ত? ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মূৰত গধুৰ বোজা জাপি দিলে যুজুৰা পৰাৰ সম্ভাৱনাই বেছি।

পণ্ডিতসকলে কবই নালাগে আমাৰ প্ৰতিজন শিশুৰ মাক-দেউতাকে জানে আগৰ তুলনাত আজি-কালিৰ শিশুৰ জ্ঞানৰ বিকাশ আগতীয়া হৈছে। আজিৰ শিশু আগৰ শিশুতকৈ বেছি পয়োভৰপূৰ্ণ পাৰিপাৰ্শ্বিকতাত উপজিছে। নগৰীয়া পৰিৱেশ গাঁৱে-ভূঞা সোমাই পৰিছে। নন যন্ত্ৰপাতি, যান-বাহন সাজ-সৰঞ্জাম, পোছাক-পৰিচ্ছদ, না না উপভোগ্য সামগ্ৰী শিশুৱে দেখিছে-উপভোগ কৰিছে। এনে পৰিৱেশত শিশুৱে শিক্ষাবস্তুৰ সময় এবছৰমান

আগলৈহে আহিব লাগিছিল, নিয়া হ'ল এবছৰ পিছুৱাই। অনুসন্ধিৎসু মন লৈ শিশুৱে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব পৰা মূল্যবান সময় হ'বছৰ অব্যবহৃত ব্যয় কৰিবলগীয়া হৈছে। ই অপচয় বুলিয়ে ক'ব লাগিব। শিশু মাক-দেউতাকৰ আমনিকাৰক হোৱা কাৰণে কোনো কোনো ঠাইত পূৰ্ব প্ৰাথমিক শ্ৰেণী আৰম্ভ কৰা হৈছে। আকৌ প্ৰাথমিক শিক্ষা ৫ বছৰীয়াই হ'ব যেন লাগিছে। 'মাছ বুলি নাখাই, জিজি বুলি খোৱা' ইয়াকে বোলে।

পাঠ্যপুথি, বিষয়-বস্তু আৰু তাৰ পৰিৱেশন:— পাঠ্যপুথিবোৰ চৰকাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱাৰপৰা পাঠ্যপুথিৰ দাম যথেষ্ট কমিছে। ছবিৰ ব্যৱহাৰে শিক্ষাদান কাৰ্যত অনেক সহায় কৰিছে। অৱশ্যে কোনো কোনোটো ছবি আৰু সেই সম্পৰ্কীয় কথাত অমিল পোৱা গৈছে। কিন্তু পাঠ্যপুথি সবহভাগৰে আকাৰ বৰ ডাঙৰ। মক মক ল'ৰা-ছোৱালী-বোৰে সামৰি-সুতৰি ল'বলৈ অসুবিধা পাইছে। বহুকেখন কিতাপৰ কাগজ আৰু ছপা ভাল নহয়। কিছুমান কিতাপ বছৰ নো পূৰ হওঁতেই পাতবোৰ ফাটি ছিট যায়। সময়মতে পুথিবোৰ পৰিৱেশক সকলৰ ওচৰ নাপায়। তেখেতসকলৰ আপত্তি বাবে বাবে কিতাপৰ খবৰ লওঁতেই লাভাংশ খিনিতকৈ বেছি খৰচ হয়। কিছুমান পুথি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ হাতত পৰিবলৈ ৭৮ মাহ লগাও দেখা গৈছে। আগতে পাঠ্যপুথি প্ৰকাশক সকলৰ মাজত বিশেষভাৱে প্ৰতিযোগিতা হৈছিল। তাৰ ফলত বছৰৰ আৰম্ভণিতে পুথিবোৰ পোৱা গৈছিল। কাগজ আৰু ছপাও ভাল আছিল। পুথি প্ৰণেতা সকলেও বিস্তৃত ভাষা লিখিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। এতিয়া তেনে পুৰুষাৰ্থৰ আৱশ্যক নোহোৱা হৈছে। কেনেকৈ পুথিখন চৰকাৰৰ হাতত তুলি দিব পাৰিলেই দায়িত্ব নাইকিয়া হৈ যায়।

পাঠ্যপুথিবোৰত বয়সানুপাতে গধুৰ বিষয়বস্তুৰ পৰিৱেশন কৰাৰ কথা ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে। এনেয়ে বিষয়বস্তু গধুৰ, তাকে সহজ-সৰল ভাষাত লিখা হোৱা নাই। ভূগোল, সমাজ বিজ্ঞান আৰু ব্যাকৰণসমূহৰ ভাষা অন্যবোৰ পুথিৰ তুলনাত কঠিন। সাহিত্য, দ্ৰুত পাঠ্য, বুৰঞ্জী আদিৰ

ভাষাও বহু ঠাইত উজ্জ্বলিত খাব লগীয়া হৈছে। ছাত্র-ছাত্রীৰ মনোগ্রাহীকৈ শুদ্ধ সবল ভাষা যেনে-সেনে লিখিব নোৱাৰে। শিশুসকলৰ উপযোগীকৈ লিখাটো আৰু কঠিন। কোন বয়সৰ শিশুৱে কোন ধৰণৰ শব্দ আৰু বাক্য বুজিব পাৰে, কেনেবোৰ কথা তেওঁলোকৰ মনোগ্রাহী হয় তেনে শিশুক শিক্ষাদান কাৰ্যত আশ্রয় নিয়োগ কৰা সকলেহে ভালকৈ জানে। বেছি সংখ্যক পুথিকে তেনে ধৰণৰলোকে লিখা বা বাছনি কৰা নাই। ভাষা কঠিন আৰু ক্ৰটিপূৰ্ণ হোৱাৰ ই এটা প্রধান কাৰণ।

পদ্ধতি :— বৰ্ণজ্ঞান দিয়াৰ আৰম্ভণিতে ঘৰুৱা পৰিৱেশৰ চিত্ৰ দিব পৰা শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। শিশুৱে সহজতে বুজিব নোৱাৰা গুণবাচক, ক্ৰিয়াবাচক বিশেষণ আৰু অব্যয় শব্দ পৰাপক্ষত ব্যৱহাৰ কৰিব নালাগে। তেনেধৰণৰ গুণবাচক শব্দ অনেক থকা সত্ত্বেও কুঁহিপাঠ প্ৰথম ভাগত গগ, তপ, খিতাপ মূলধন, হেৰফেৰ, চেমনীয়া, বেমেজালি, পৌৰাণিক আদি শব্দ দিয়া হৈছে। সেইখন পুথিতে ‘লেছেবি বুটলিছে, বুলিও লিখা আছে। যাৰ অৰ্থ ওপৰ শ্ৰেণীৰ বহুতেই ক’ব নোৱাৰিব বা বুজি নাপাব। বৰ্ণজ্ঞান দিব লাগে বুলিয়ে ‘জোঁ জোঁকৈ সৰিল নিয়ব’ বুলি লিখিলে ভাষাৰ জতুৱা ঠাঁচ বক্ষা পৰিব জানো?

কুঁহিপাঠ ২য় আৰু ৩য় ভাগতো যুক্তবৰ্ণৰ জ্ঞান দিবলৈ যাওঁতে অচ্যুত, উদ্যোগ, কীৰ্তি, অনুগ্রহ, সন্মালনি, লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ, কুজটিকা, ঈপ্সিত, কৃতঘ্ন আদি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। সেইবোৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰ শিকাবলৈ যাওঁতে—

“লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ ব্যক্তিক সকলোৱে মান কৰা উচিত।”

“ঈপ্সিত বস্তু পাবলৈ চেষ্টা কৰিবা, কিন্তু বাঞ্ছা নকৰিবা”

“দেশৰ গ্লানি নানিবা”

“কৃতঘ্ন মানুহে উপকাৰীৰ উপকাৰ পাহৰে।”

“বোধিক্ৰম গছজোপা গম্ভাত আছে।”

পুৰণ শিকাবলৈ পুথিত লিখি থোৱা আছে — “ $8+8$ চমুকৈ 2×8 বুলি লিখা হয়। আৰু দুই পুৰণ চাৰি বুলি পঢ়া হয়। আন হাতেদি 2×8 বুলিলে $8+8$ বুজায়। এতেকে $2 \times 8 = 8+8$, $3 \times 8 = 8+8+8$ ” ই এটা অশুদ্ধ পদ্ধতি। $8+8$ চমুকৈ হ’ব লাগে 8×2 , 2×8 নহয়। 2×8 বুলিলে $2+2+2+2$ হৈ হয়, $8+8$ নহয়। সেইদৰে $3 \times 8 = 3+3+3+3$ হয় $8+8+8$ নহয়।

ভূগোল পুথিবোৰত প্ৰাকৃতিক ভূগোল, আকাশ ভূগোল আৰু অৰ্থনৈতিক বা বাণিজ্যিক ভূগোলত বেছিকৈ জোৰ দিয়া হৈছে। সেইবাবে পাঠ্যপুথি বোৰত ভাষা অসম্ভৱ বকমে টান হৈ পৰিছে। আঞ্চলিক ভূগোলৰ জ্ঞান ছাত্র-ছাত্রীৰ তেনেই কম হৈ যাব ধৰিছে। ভূগোলৰ পাঠ পোনতে গাঁৱৰ পৰা আৰম্ভ হ’ব লাগে। গাঁৱৰ ভূগোল বিতংভাবে জানিলে অলপ ঠাইৰ ভূগোলৰ ধাৰণা কৰিবলৈ শিশুৱে সুবিধা পায়। দুটিমান কথা জানিলে, গাঁও বা নগৰৰ মেপ আঁকিলেই ভূগোল শিক্ষা হোৱা বুলি ক’ব নোৱাৰি। গাঁও বা নগৰৰ অৱস্থিতি, লোক সংখ্যা, যাতায়তৰ সুবিধা, উৎপন্ন বস্তু, আমদানী আৰু বপ্তানি বস্তু, ওচৰত থকা গাওঁ, নগৰ, হাট-বজাৰ, ৰেলষ্টেচন, বাচ ষ্টেচন, নদী, পৰ্বত, সেইবোৰৰ অৱস্থান, কোন দিশে গ’লে সেইবোৰ পাব পাৰি, গাঁও বা নগৰৰ শিক্ষা-ধৰ্ম, উৎপন্ন আদি সকলো বিষয়ৰ সম্যক ধাৰণা দিলে বিস্তৃত ভূগোলৰ জ্ঞান দিবলৈ সহজ হয়। ভূগোলৰ পাঠ্য সমূহত আকাশ ভূগোল আৰু প্ৰাকৃতিক ভূগোলে বহুখিনি ঠাই অধিকাৰ কৰিছে। এই অংশৰ ভাষা স্বভাৱতেই কঠিন হয়। শিশুৱে বুজিব নোৱাৰা ভাষাত ভূগোল লিখা হৈছে। মধ্য খণ্ডত ওলোটা ফালৰ পৰা ভূগোল শিকোৱা ক্ৰম দিয়া হৈছে। গতিকে আঞ্চলিক ভূগোল সম্বন্ধে খেলি-মেলিকৈ ভূগোল শিকাবলগীয়া হৈছে। ৪ৰ্থ আৰু ৭ম মানৰ ভূগোল শিক্ষাৰ কৰ্ম বিস্তৃত হৈছে। খুব সম্ভৱ পৰীক্ষা পাছৰ কাৰণে তাত বহু কথা সুমুৱাই দিয়া হৈছে। পাঠ্যপুথি ডাঙৰ হৈ পৰিছে। উচ্চ মাধ্যমিক খণ্ডত ভূগোলক ঐচ্ছিক বিষয় কৰা হৈছে। ভূগোল বুজাৰ দৰে সততে কামত লগা বিষয় দুটা ঐচ্ছিক কৰাটো উচিত হোৱা নাই।

ভূগোলৰ নিচিনাকৈ বুৰঞ্জী বিষয়ৰো প্ৰথমে নিজ ঠাইৰ বুৰঞ্জী অধ্যয়ন, বুৰঞ্জীৰ স্মৃতি চিহ্ন, কীৰ্ত্তি-চিহ্নসমূহ প্ৰদৰ্শনৰ কামহে আগতীয়াকৈ হ'ব লাগে। শিৱসাগৰৰ ল'ৰাছোৱালীক, অশোক, হৰ্ষবৰ্ধন, কণিষ্ক, আকবৰ, নবনাৰায়ণ, উলিয়ম বেটিক, মাৰাঠা জাতি, শিখ জাতিৰ বিষয়ে শিকোৱাৰ আগতে আমি শিৱসাগৰ নগৰৰ কথা, শিৱসাগৰ পুখুৰীৰ কথা, তাত থকা দ'ল-দেৱালয়ৰ ইতিবৃত্ত, শিৱ সিংহ বজাৰ কথা, বাণী ফুলেশ্বৰীৰ কথা, বংপুৰ নগৰৰ ইতিবৃত্ত, তলাতল ঘৰ, বংঘৰ, জয়সাগৰ পুখুৰী, জয়দ'ল আদিৰ কথা নিশিকাওঁ কিয়? সেইবোৰ দেখিলে, সেইবোৰৰ ইতিবৃত্ত জানিলে ল'ৰা বজা, গদাপানি, জয়মতা, কদ্রসিংহ, মোৰামবীয়াৰ বিদ্ৰোহ, ম'হমুজ, শেনমুজৰ কথা ওলাই নপৰিবনে? ওলাব বাতিৰ ভিতৰতে পুখুৰী খান্দি পানী উলিয়াই ভাত বান্ধি খোৱা খামী ডাঠ অসমীয়াৰ কথা, ওলাব বৰা চাউল, বৰালী মাছ, মাটিমাহ আদিৰে তৈয়াৰ কৰা ইটাৰ কথা, কৰ্মপটু ৰাজ মিত্ৰীৰ কথা, ওলাব শাসনৰ বাঘজৰীডাল কিমান শক্ত আছিল তাৰ কথা, ওলাব মাঘ বিহু, বহাগ বিহুত কৰা বং-বহুইচৰ কথা। ই বুৰঞ্জী নহয় জানো? অসমীয়া ল'ৰা-ছোৱালীক প্ৰথমৰে পৰা নিজ ঠাইৰ বুৰঞ্জী শিকিবলৈ নিদি ভুল কৰা নহৈছেনে? গুৱাহাটীৰ ল'ৰাই মোমাইকটা গড়, কাণাই বৰশী শিল, আন্ধাৰ বালি চিনি নাপায় যদি, শিমলুগুৰিৰ ল'ৰাই কাৰেংঘৰ দিল্লী-ঘাটৰ কথা না জানে যদি শিক্ষা-ব্যৱস্থাৰ ইয়াতকৈ দুখ লগা ক্ৰুটি কি হ'ব পাৰে। নিজ দেশৰ স্থানীয় বুৰঞ্জী নজনাটকৈ আন দেশৰ বুৰঞ্জী পঢ়াৰ কোনো লাভ নাই। তেনেবোৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে নিজ ঠাইৰ বিশেষত্ব হুবুজৈ নিজ ঠাইৰ ইতিবৃত্ত লৈ গৰ্ব অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে।

এনে ধৰণৰ ইতিবৃত্ত সমূহ স্থানীয় ভাৱে লিখিবলৈ আৰু প্ৰকাশ কৰিবলৈ দিব লাগে। এই ইতিবৃত্ত সমূহ লগলগাই বৃহৎ অসমীয়া জাতিৰ, অসম দেশৰ মূলবান বুৰঞ্জী সংকলন কৰি ল'ব পাৰি। সেই বুৰঞ্জীয়েহে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক দেশপ্ৰেমৰে উদ্বুদ্ধ কৰিব পাৰিব।

ইংৰাজী ভাষা-শিক্ষাৰ পুথিখোৰত ইংৰাজী বাক্য শিকোৱা পদ্ধতি ভাল

আদি বাক্য ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ই তেনে বিশুদ্ধ পদ্ধতি নহয়। দুশৰো ওপৰ যুক্তবৰ্ণ আৰু তাৰ ব্যৱহাৰ এবছৰ বা দুবছৰত শিশুক শিকাবলৈ যোৱাটো অগ্ৰায়। বহু যুক্তবৰ্ণ লিখিবলৈ আৰু সেইবোৰৰ ব্যৱহাৰ থকা শব্দ পঢ়োঁতে আৰু লিখোঁতে অনেক সময়ত বয়সিয়াল লোকেও ভুল কৰে। তেনেহলত কোমলমতিৰ শিশুসকলে সজহে পাৰিব বুলি ভবা অনুচিত। যুক্তবৰ্ণবোৰ কেনেকৈ লগ লাগে; যুক্ত হ'লে তাৰ উচ্চাৰণ কেনে হয় তাৰ প্ৰতিহে প্ৰথমে শিশুৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰা উচিত। শিশুৱে বুজি পোৱা ভাষাৰ জৰিয়তে সেই বৰ্ণবোৰ শিকাব পাৰিলে ভাল হয়। গল্প সাধু কথা, গাত, কবিতা, আদিৰ জৰিয়তে যুক্তবৰ্ণ থকা শব্দবোৰ শিকোৱা উচিত।

যুক্তবৰ্ণ শিকাবলৈ যাওঁতে প্ৰথমে আকৃতি সলনি নোহোৱা স্বত্ব বৰ্ণ, আকৃতি বদলি নোহোৱা আন দুই আখৰীয়া যুক্তবৰ্ণ, ওয় পৰ্যায়ত ফলাবোৰ তাৰ পাহত আকৃতি লৰচৰ হোৱা দুই আখৰীয়া যুক্তবৰ্ণ সমূহৰ লগত পৰিচয় কৰি দিয়াৰ পাছতহে তিনি-চাৰি আখৰীয়া যুক্তবৰ্ণবোৰ চিনাকি কৰি দিব লাগে। পৰিচয় বা চিনাকি কৰি দিয়াৰ অৰ্থ এইটো নহয় যে প্ৰত্যেকটি বৰ্ণৰে ব্যৱহাৰ শিকাব লাগিব। ভূগোল, বুৰঞ্জী, বিজ্ঞান, সাহিত্য, ব্যাকৰণ আদি পুথি পঢ়াৰ লগে লগে সেইবোৰ বৰ্ণৰ ব্যৱহাৰ শিকিব। ২য়-৩য় মান শ্ৰেণীতে শিশুক সকলোবোৰ যুক্তবৰ্ণ আৰু তাৰ ব্যৱহাৰ শিকাবই লাগিব বুলি ভবাটো উচিত নহয়।

যুক্তবৰ্ণৰ প্ৰতি বিশেষ ভাবে লক্ষ্য ৰখাৰ কাৰণেই কুঁহিপাঠ ৩য় ভাগ পুথিখন ২য় ভাগতকৈ বেছি আগবঢ়া হোৱা নাই। ৩য় ভাগ পুথিত গল্প, সাধুকথা, গীত আদিৰ সহায়েৰে যুক্তবৰ্ণ পৰোক্ষ ভাবে শিকাব পাৰিলেহেঁতেন।

যুক্তবৰ্ণবোৰ সৰলীকৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা চলিছে। আকৃতিৰ সলনি নকৰাকৈ যুক্তবৰ্ণ লিখিব পাৰিলে বহু সহজ হৈ পৰে। ৰ ও হ ক হ আদিৰ স্বৰ সংযোগত হোৱা বিকৃতি সহজে ওচাব পাৰি। পাঠ্যপুথিত কাৰ্য, সূৰ্য, ধৰ্ম অৰ্ধ, ঊধৰ আদি শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। উচ্চাৰণৰ হীন-ডেটি নথটিলে

এনেবোৰ বানান গ্ৰহণ কৰি লোৱাত কাৰো আপত্তি থকা উচিত নহয়।
অৱশ্যে সূৰ্য্য-সূৰ্য, কাৰ্য্য-কাৰ্য শব্দৰ উচ্চাৰণ একে নহয়।

প্ৰাথমিক স্কুলত শিশুৱে চাৰি নিয়মৰ অংক ভালকৈ বুজি পোৱা হ'ব লাগে।
চাৰি নিয়মৰ ভিতৰত হৰণ বা ভাগ অংকটোৱেই টান। তাৰ পাতন
পদ্ধতিও সহজ নহয়। ব্যৱহাৰিক ক্ষেত্ৰত প্ৰথম মানৰ পৰাই ভাগ অংকৰ
ধাৰণা দিব পাৰি। ১০ টা বস্তুৰ যি কোনো সংখ্যক বস্তুলৈ ১ ভাগ ৩ ভাগ
৪ ভাগ বা ৫ ভাগ মিলি যোৱাকৈ অতি সহজে শিকাব পাৰি। দ্বিতীয়মান
শ্ৰেণীতো ২০ টা বস্তুৰ যি কোনো সংখ্যক বস্তুলৈ ২, ৩, ৪, বা ৫ ভাগ
কৰিবলৈ দিব পাৰি। এই দুই শ্ৰেণীত অংক হিচাপে হৰণ অংক শিকাব
নালাগে। ভাগ কৰিবলগীয়া বস্তু ভাগ আৰু প্ৰতিভাগৰ ধাৰণা প্ৰথমতে
দিব পাৰিলে হৰণ অংকৰ বিষয়ে বহুখিনি আগবাঢ়ি থাকিব পাৰি। পাছলৈ
ইয়ে হৰণ অংক শিকাত সহায় কৰিব। পূৰণ শিকাৰ পাছত ওতৰ
সহায়ত দ্বিতীয় শ্ৰেণীতো মুখে মুখে মিলি যোৱাকৈ ১০০ লৈকে সংখ্যক
১০ লৈকে সংখ্যাৰে হৰণ শিকাব পাৰি। ৩য় মান শ্ৰেণীত ভাজ্য, ভাজক,
ভাগফলৰ ধাৰণা দিব পাৰি। হৰণ অংকৰ পাতন ২য় শ্ৰেণীত শিকাব পাৰি।
৪র্থ মান শ্ৰেণীত দশমিক মুদ্ৰাদিৰ ভাগ শিকাবলৈ দিয়া হৈছে। পদ্ধতি
শিশুৰ সহজবোধ্য হোৱা নাই। প্ৰাথমিক স্কুলত মুদ্ৰাদিত দশমিক পদ্ধতি
ব্যৱহাৰ নকৰি টকা-পইচা, কিলোগ্ৰাম, গ্ৰাম, মিটাৰ-চেণ্টিমিটাৰ হিচাপে
শিকালে শিশুৱে সহজে বুজি পালেহেঁতেন। ২'০৫ টকা ৯'০০৭ কিলো
৫'০১ মিটাৰ দশমিকৰ জ্ঞান নথকা শিশুৱে বুজি নাপায়। দশমিক বিন্দু
আৰু শূন্যৰ ব্যৱহাৰ তেওঁলোকৰ পক্ষে বোধগম্য হোৱাটো সম্ভৱো নহয়।
তাৰ সলনি ১ টকা ৫ পইচা, ৯ কিলো ৭, গ্ৰাম ৫ মিটাৰ ১ চেণ্টিমিটাৰ বুলি
বুলি শিকালে শিশুৱে সহজে বুজি পাব। দশমিকৰ জ্ঞান হোৱাৰ পাছত
তেওঁলোকে লিখিবলৈ শিকিব। প্ৰাথমিক স্কুলত ১০৮৩'০৪ টকা ÷ ৯'৬৭ টকা,
৬৩'৩৫০ মিটাৰ ÷ ৫'৭২৫ মিটাৰ আদি দশমিক হৰণ বুজাব শক্তি ছাত্ৰ-
ছাত্ৰীৰ নাই। বাধ্য হৈ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীসকলে কিটপ শিকাই কৰ্তব্য
সমাপন কৰিবলগীয়া হয়।

হৈছে। এই পদ্ধতিটো ইমান বিস্তৃত কৰি দিয়া হৈছে যে ল'ৰা-ছোৱালীয়ে
বাক্য গঠনহে শিকিব পাৰে, দুটা বা অধিক বাক্য সংযোজন কৰিবলৈ টান
পায়। সেইবাবে ৯ম, ১০ম মানৰ পাঠ্যপুথি বুজিবলৈ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰৰ
অসুবিধা হৈছে। ইংৰাজী বিষয়ত সৰহভাগ ল'ৰা-ছোৱালী অকৃতকাৰ্য
হোৱাৰ মূল কাৰণ ইও এটা।

দ্রুত পাঠ্য দিয়াৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ'ব লাগে, নতুন কথা শিকা, সাহিত্যৰ
ন ন সোৱাদ লোৱা, বাহিৰা পুথি পঢ়াৰ ধাউতি বঢ়া। সেইকাৰণে দ্রুত
পাঠ্য হ'ব লাগে সাধু কথা, চিকাৰ কাহিনী, জীৱনী, দেশপ্ৰেমৰ কাহিনী,
ভ্ৰমণ কাহিনী, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপযোগী গল্প-নাটক-ডিটেক্টিভ কাহিনী, কবিতা
কাব্য আদি। বুঢ়ী আইৰ সাধু, ককাদেউতা আৰু নাতি ল'ৰা, অকনিৰ
সাধু, সন্ধিয়াৰ সাধু, দেশ বিদেশৰ ল'ৰা-ছোৱালী, দেশ বিদেশৰ সাধু,
মোপাহাৰ গল্প, হিবোডটাচৰ গল্প, শেৱালী, নিজৰা, দহিকতৰা, জ্ঞানমালিনী
সাদৰী আদি পুথিবোৰ দ্রুত পাঠ্য হিচাপে দিব পাৰি। তেনেবোৰ পুথি
থকা সত্ত্বেও 'আকাশৰ কথা'ৰ নিচিনা পুথি এখন দ্রুত পাঠ্য হিচাপে লোৱাৰ
উদ্দেশ্য বুজিব নোৱাৰি। কিতাপখনত ভুল বহুত। ভূগোল, বিজ্ঞান আদি
বিষয়ত আনকি সাহিত্যতো আকাশৰ কথা থাকে। তেনে অৱস্থাত এই
পুথিখনি তেনেই অলাগতিয়াল।

সমাজ বিজ্ঞান বিষয়টি বৰ দৰ্কাৰী। কিন্তু বিষয়ৰ পৰিসৰ ইমান বিস্তৃত
যে কোনটি বাদ দি কোনটি শিকাব লাগে তাকেই থিৰাং কৰা টান হৈ
পৰে। সমাজ বিজ্ঞান বুলিলে বুৰঞ্জী, ভূগোল, বিজ্ঞান, দৰ্শন, ৰাজনীতি,
সমাজনীতি, শিল্পনীতি, ধৰ্ম, সাহিত্য, সংস্কৃতি ভাস্কৰ্য আদি সকলো সোমাই
পৰে। ৮ম মানৰ পৰা ১০মানলৈ যি দুখনি কিতাপ পাঠ্য কৰা হৈছে
সেই দুখনি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মগজুত সোমালেও মনত ৰখা দৃষ্টি হৈ পৰে।
দুয়োখন পুথিৰ পৃষ্ঠা টু ক্ৰাউন কাগজত প্ৰায় ১০০০ হ'ব। কথাবোৰ অতি
সংক্ষেপ। ভালকৈ শিকাবলৈ গ'লে আৰু বহু কথা টানি আনিবলগীয়া
হয়। বিশ্ব সমীক্ষা চলাব লগীয়া হয়।

এই বিষয়ৰ পুথি দুখনৰ কিছুমান কথা হিন্দী আৰু বঙলা ভাষাৰ পুথিৰ লগত নিমিলে। দ্বিভাষিক কুল সমূহত এইবাবে কিছু অসুবিধা হৈছে।

আমাৰ ব্যাকৰণ সমূহ প্ৰথমে সংস্কৃতৰ, এতিয়া সংস্কৃত আৰু ইংৰাজীৰ সহায় লৈ লিখা হৈছে। সংস্কৃতৰ বহু কথা আমাৰ ভাষাত আছে — ব্যাকৰণতো থাকিব। ইংৰাজীৰ কথাবোৰ আনি আমাৰ ব্যাকৰণত সুঘূৰাই কঠিন কৰা হৈছে। অসমীয়া ভাষাই কোনোবা কাহানিয়ে সংস্কৃত গোষ্ঠীৰপৰা ফাটি আহিছে। নিজৰ জীৱন্ত অৱস্থা এটা আছে, নিজৰ গতিবিধিও গঢ়ি উঠিছে। এইবোৰৰ কথা বৈয়াকৰণিক সকলে চিন্তা নকৰি যি কোনো কথাকে ইংৰাজী বা সংস্কৃতৰ গাভিলৈ টানি নি চিন্তা কৰে কিয়?

অসমীয়া ভাষাত সন্মানাৰ্থক ২য় আৰু ৩য় পুৰুষ আছে। পাঠ্যপুথিবোৰৰ শ্ৰীধৰ্মদাস চৌধুৰীৰ সহজ ব্যাকৰণতহে এই কথা আছে। সংস্কৃত আৰু ইংৰাজীত নাই কাৰণে অসমীয়া ভাষাত থাকিব নালাগে বুলি আন সকলে ভাবেনেকি?

ডাল, খন, চটা, চলি, গোট আদি শব্দক ইংৰাজীৰ definite article 'The' ৰ দ্বাৰা অনুবাদ কৰিব পাৰি কাৰণে নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয় নাম দিয়াৰ চেষ্টা কৰিছে। ডাল, খন, চটা, চলি আদি প্ৰত্যয়বদৰে ব্যৱহাৰ হোৱা বুলি ধৰিলেও সিহঁতক নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয় বুলিব নোৱাৰি। সিহঁতে নিজ অৰ্থ নেৰে যাৰ লগত লগ লাগে তাকো নিজৰ অৰ্থেৰে প্ৰভাৱান্বিত কৰে। এইবোৰ শব্দক প্ৰত্যয় ৰূপে ধৰি ললে, ইহঁতৰ নাম নিজ অৰ্থ ৰক্ষা কৰি চলে কাৰণে স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়। কোনো কোনো বৈয়াকৰণে বিভক্তি, প্ৰত্যয়ৰ পাছত বিশেষ বিশেষ অৰ্থত বোগ হোৱা অনুসৰ্গ বোৰক স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় বুলি কৈছে।

অসমীয়া ভাষাত প্ৰত্যয় সংখ্যা বহুত, সমাসো বহুত। সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ সূত্ৰত নপৰিলে সমাস বুলি ক'বলৈ টান পোৱালোক আমাৰ মাজত বহুতো। অসমীয়া ভাষাৰ সকলোবোৰ সমাস সংস্কৃত নিয়মত নপৰে। তৎসম আৰু তদ্ভৱ শব্দবোৰৰ সমাস সংস্কৃতৰ মতে জোৰা-তাপলি দি সমান কৰিব পাৰি

সৰ্বসাধাৰণ সমাসসিদ্ধ পদবোৰৰ সেইমতে সমাস কৰিব নোৱাৰি।

‘পিকলৈ দান = পিকদান নে পিক দান কৰে য’ত সি পিকদান বা পিক-দানি।

‘মহীলৈ চুঙা = মহীচুঙানে মহী খোৱা চুঙা = মহীচুঙা’

‘আগৰ পৰা ওৰি = আগওৰি নে আগ আৰু ওৰি = আগওৰি’

‘বৰ চুঙা = ব-চুঙানে ব তোলা চুঙা = ব-চুঙা

‘পদূলিক সুঙা = পদূলি সুঙানে পদূলি সুঙি ফুৰে যি সি পদূলি সুঙা

সমাসবোৰৰ ব্যাস বাক্য অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পৰা হ’ব লাগে। সমাসসিদ্ধ পদে যৌগিক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব লাগে। আমাৰ মতে ফটা কাপোৰ, বগা ফুল, ৰমাকান্ত বৰুৱা আদি সমাসসিদ্ধ পদ বুলি ধৰিব নালাগে। কাৰণ বিশেষণ পদ আগত থাকিলেহে বা শব্দ দুটা ওচৰা ওচৰিকৈ থাকিলে সমাস সিদ্ধ পদ হ’ব নোৱাৰে।

অসমীয়া ভাষাত সমাস যি দৰে আছে সন্ধিও আছে। সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ নিয়মত নহয় বুলিলে অসমীয়া ভাষাত সন্ধি নাই বুলি ক’ব নোৱাৰি। অসমীয়া ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক সকলে সন্ধিৰ সূত্ৰ উলিয়াবলৈ যত্ন কৰা উচিত। আৰু ব্যাকৰণৰ সকলো কথা ভাষাৰ নিজস্ব ভাৱ ভংগিমাৰে ছালি-জাবি চাই শুদ্ধ নাতি-নিয়ম বান্ধি লোৱা উচিত।

ইংৰাজীতে হওক বা অসমীয়াতে হওক ৰচনা শিক্ষা তেনেই কম হয়। বছৰটোৰ ভিতৰত কেইটামান বাক্য ৰচনা, কেইটামান বাক্য পূৰণ, কেইটামান বাক্য শুদ্ধ আৰু ৪/৫ খন ৰচনা লিখি মুখস্থ কৰিবলৈ দিলেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ভাষাৰ জ্ঞান বাঢ়িব নোৱাৰে। ৰচনা লিখিবলৈ হ’লে কেনে-ধৰণৰ ৰচনাত কি কি মূল কথা থাকিব লাগে তাৰহে আভাস ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক দিব লাগে। ৰচনা লিখিব ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে, লিখাই দিব নালাগে। আমাৰ মতে ৰচনাৰ কাৰণে ভিন্ন পাঠ্যপুথি থাকিব নালাগে।

ভাষা শুদ্ধ কৰি লিখিব পৰা কৰিবলৈ ব্যাকৰণৰ জ্ঞান থাকিব লাগে।

আজিকালি বহু লেখকে ভাষাৰ জতুৱা ঠাঁচলৈ লক্ষ্য নাৰাখে। উপন্যাস, গল্প, নাটকৰ নায়ক-নায়িকাৰ গয়না লৈ যেনে-তেনে ধৰণে বাক্য লিখে। মনত ৰখা উচিত জতুৱা ঠাঁচ নগৰীয়া পৰিৱেশতকৈ গাঁৱলীয়া পৰিৱেশতহে বেছিঃকৈ প্ৰচলিত।

অসমীয়া ভাষাৰ আখৰ-ছোঁটনি উচ্চাৰণ অনুসৰি সকলোতে লিখা নহয়। অসমীয়াৰ মুখত দন্ত্য, মূৰ্দ্ধন্য, তালব্যৰ পাৰ্থক্য ফুটি নোলায়। গতিকে বহু সময়ত মূললৈ লক্ষ্য কৰি বানান লিখা হয়। অসমীয়া ভাষাৰ মূল সংস্কৃত হেতুকে সংস্কৃতৰ কিছুজ্ঞান ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ থকা দৰকাৰ। সেই জ্ঞানেৰে আমাৰ প্ৰাচীন পুথিবোৰ পঢ়িবলৈকো চেষ্টা কৰিব পাৰে। গতিকে সংস্কৃত ভাষাটো এলাগী কৰাটো বৰ ভাল হোৱা নাই।

পাঠ্যপুথিৰ ভুলঃ— পাঠ্যপুথিবোৰত বৰ্ণাঙ্কি আৰু ধাক্যৰ ভুল বহুতো আছে। সময়ৰ অভাৱত আমি সকলোবোৰ দোষ-ত্রুটি দাঙি ধৰিব নোৱাৰিলোঁ। তলত কেইটামানহে উল্লেখ কৰিলোঁ —

কিছুমান পুথিত বিশেষকৈ সাহিত্য পুথিত শব্দার্থ দিয়া হৈছে। বহুত শব্দৰ শব্দার্থ ভুলকৈ দিয়া হৈছে — এবাৰবা অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘এবাৰ আৰম্ভ কৰি শেষ নোহওতেই এৰা।’ আচলতে অৰ্থ হ’ব লাগে একেবাৰে কামত লাগি নথকা। যোগাসন মানে ‘একপ্ৰকাৰ আসন’। অৰ্থ হ’ব লাগে যোগ অভ্যাস কৰিবলৈ কৰা এক প্ৰকাৰ উপদেশন। ‘সত্য পৰায়ন’ৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘উচিত মতে কাৰ্য কৰা’। হ’ব লাগে সত্যত চলা লোক। ‘ব্ৰত’ শব্দৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘প্ৰধান উদ্দেশ্য’ হ’ব লাগে দৃঢ় সংকল্প। ‘সন্তালনিকৈ’ শব্দৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে সবহকৈ, সকলোৰে জনাকৈ। সন্তালনিকৈ মানে হ’ব খোলা খুলিকৈ। ‘দলদোপ হেন্দোলদোপ’ৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘বৰ আনন্দ’। হ’ব লাগে বহুলোক সমাগমত হোৱা আলোড়ন। ফেঁছজালিৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘ৰাতি পুওৱাৰ সময়’। অৰ্থ ঠিকেই আছিল কিন্তু ব্যৱহাৰিক অৰ্থ তাত প্ৰকাশ পোৱা নাই। ‘সভ্যতাৰ ফেঁছজালি’ মানে সভ্যতাৰ পাতনি বা আৰম্ভণি। ‘প্ৰলোভনৰ’ অৰ্থ দিয়া হৈছে ‘লোভ, পাক্কীহে

অৰ্থ হ’ব লাগে লোভ জন্মোৱা কাৰ্য বা লোভ লগাব কাৰণ।

সন্তালনিকৈ চলিছিল। ‘নাওখন তুলবুল কৰে।’ এটা নদী, জৌ জৌ কৈ নিয়ৰ সৰে।’ বাক্যবোৰ শুদ্ধ নহয়। হ’ব লাগে পাক্কীহে প্ৰচুৰ পৰিমাণে চলিছিল বা সচৰাচৰ পাক্কীহে চলিছিল। নাওখন টলং ভটং হে কৰে। নিয়ৰ জৌ জৌকৈ নসৰে, টপৰ টপৰকৈহে সৰে। ধান জৌ জৌকৈ সৰি পৰে। নদী এখনহে হয়, এটা নহয়।

পঢ়োঁতে খোকোজা লগা, অৰ্থ পৰিষ্কৃত কৰিব নোৱাৰা বাক্য বহুতো। তলত তাৰে কেইটামানহে উদাহৰণ স্বৰূপে দিয়া হ’ল।

১। ‘শলাডালে চুই থকা ওপৰৰ বিন্দুটো উত্তৰ মেক বা সুমেক আৰু দক্ষিণৰ বিন্দুটো দক্ষিণ মেক বা কুমেক। বিন্দুটোক মেক বিন্দুহে বোলা উচিত।

২। ‘পৃথিৱীৰ সোঁ মাজেৰে চাপ খোৱা অংশ দুটাৰ মধ্য বিন্দু দুটাক লগ লগাবলৈ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ফালৰ এডাল সৰলৰেখা কল্পনা কৰিলে এই ৰেখাটোকে পৃথিৱীৰ মেকদণ্ড বুলিব পাৰি।’ কথাষাৰৰ অৰ্থ পৰিষ্কৃত হোৱা নাই। ৰেখাৰ সলনি শলা এডাল কল্পনা কৰিলে ‘মেকদণ্ড বুলিবলৈ ভাল হ’লহেঁতেন। দণ্ড মানে লাঠী ৰেখা নহয়।

৩। ‘সূৰ্যৰ তাপৰ সহায়ত গছে আহাৰ তৈয়াৰ কৰে। গছে তৈয়াৰ কৰা আহাৰ খায়ে আমি জীয়াই থাকোঁ।’ কথাষাৰৰ অৰ্থ পৰিষ্কৃত হোৱা নাই।

৪। ‘দৰিকণা, চন্দা, মোৱা, পুঠি, ভেচেলি খলিহনা আদি সৰু সৰু মাছ কিন্তু সঁচাসঁচি মাছ নহয়। ইয়াৰ শৰীৰটো টান খোলা এখনেৰে ঢকা আৰু কেইটামান ঠেং আছে।’ অসংলগ্ন কথা।

৫। ‘এপাক মাৰোঁতে হ’লে বহুত সময় লাগে। ২৭ দিনৰো ওপৰ। পিছে

ইয়াৰপৰা কি হৈছে জানানে? আমি সদায় জেনিৰ এটা ফালকৈ দেখি আহিছোঁ ”। কথাৰ সামঞ্জস্যহীন ।

আন এখন পুথিত “চন্দ্ৰই এপাক ঘূৰোঁতে প্ৰায় ৩০ দিন সময় লাগে ।” বুলি লিখা আছে । কথাবোৰত এনেধৰণৰ অমিল থাকিব নালাগে ।

৬। “অতীজত বোলে এক বৰ ডাঙৰ কিবা এটা আকাশত ঘূৰি ফুৰিছিল । নাম বোলে ডাঙৰ সূৰ্য । সি হেনো আমাৰ সূৰ্যৰ দৰে আছিল । বাটতে লগ পালে সূৰ্য কৌৱৰক । কি যে খং উঠিল তাৰ । আমাৰ সূৰ্যৰ এক অংশ খহাই নিলে । খহি যোৱা অংশটোৱে হ’লে সূৰ্যৰ লগ এৰা নিদিলে । সেই টুকুৰাই সূৰ্যৰ চাৰিওফালে ঘূৰিবলৈ ধৰিলে । অ’ কবলৈ পাহৰিছোঁ, খহি অহাৰ ফলত অকল ধোৱা আৰু তাপ কিছুমান হে আছিল । তাপৰ অৱস্থাত থাকোঁতেই আৰু অলপ খহি গৈ ঘূৰিবলৈ ধৰিলে আমাৰ পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে । এই সৰু টুকুৰাই হ’ল আমাৰ জোন, বুজিছা ”। সূৰ্যৰ এক অংশহে খহিছিল নেকি? পৃথিৱীখন ক’ত আছিল? কথাবোৰ বুজিবলৈকে টান হৈছে ।

৭। “তেতিয়া তাৰ বজাই কু নামে এজন অভিযন্তাৰ হতুৱাই বানপানী প্ৰতিৰোধৰ ব্যৱস্থা কৰে ।” কৰে নে কৰোৱায় ?

“তেওঁৰ পুতেক যুয়ে আঠ বছৰ কঠোৰ চেষ্টা কৰি সেই ব্যৱস্থা কাৰ্যকৰী কৰে ।” কাৰ পুতেক? বজাৰ নে কুৰ? ইয়াত যেনিবা যু কু শব্দ দুটাই টানি টুনি অৰ্থ কৰাত সহায় কৰিব । শব্দ দুটা গজেন্দ্ৰ, মহেন্দ্ৰ হোৱাহেঁতেন বুজিবলৈ টান হ’লহেঁতেন ।

৮। এখন পুথিত আছে “পৃথিৱী চন্দ্ৰৰ ৪ গুণ ডাঙৰ ”। আন এখনত আছে “৪৯ টা চন্দ্ৰ লগ লগালে পৃথিৱীৰ সমান হ’ব ।” এনে পাৰ্থক্য হ’ল কেনেকৈ ?

নতুন পাঠ্যপুথিত ভুল-ভ্ৰষ্টা থাকিলেও চিত্ৰাদিৰে পৃথিবীৰ মনোগ্ৰাহী আৰু

শিক্ষাদান সুচল কৰা হৈছে । বিষয়বস্তুহে বেছি গধুৰ আৰু বিস্তৃত ভাৱে দিয়া হৈছে ।

পাঠ্য পুথিৰ ভুল-ভ্ৰষ্টাবোৰ শিক্ষাদান কাৰ্যত লাগি থকা অভিজ্ঞ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী সকলেহে ভালকৈ আঙুলিয়াই দিব পাৰে । কোনো এটা খাপৰ পাঠ্যপুথিৰ দোষ সেই খাপৰ শিক্ষাদান কৰা সকলেহে ভালকৈ জানিব পাৰে । গতিকে তেনেলোকৰ পৰামৰ্শ গ্ৰহণ কৰি পাঠ্যপুথিবোৰ ব্যৱসৰ লগত খাপ খোৱা শিশু আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনোগ্ৰাহী কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত ।

পঞ্চম লেখক-শিৱিৰ : এটি চমু পৰ্যালোচনা

প্ৰকাশ গোস্বামী

১৯৭৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৪ আৰু ২৫ অক্টোবৰত, শিৱসাগৰত, বংপুৰ সাহিত্য সভাৰ আমন্ত্ৰনক্ৰমে অসম সাহিত্য সভাৰ পঞ্চম লেখক-শিৱিৰ অনুষ্ঠিত হয়। পঞ্চম লেখক শিৱিৰত আলোচ্য বিষয় আছিল দুটা : ‘অসমীয়া ভাষাত সাহিত্য বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ সমস্যা’ আৰু ‘বৰ্তমানৰ কলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান।’ দুয়োটি বিষয়ত কুৰিজনতকৈও অধিক বক্তাই অংশগ্ৰহণ কৰিছিল।

প্ৰাক্তন সভাপতি ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ ডাঙৰীয়াই ২৪ অক্টোবৰ তাৰিখে পুৱা ৮ বজাত সভাৰ পতাকা উত্তোলনৰ জৰিয়তে শিৱিৰৰ কাৰ্য-সূচী আৰম্ভ হয়। বংপুৰ সাহিত্য সভাই লেখক শিৱিৰ উপলক্ষে এখনি সৰু স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰি উলিয়াই। অধ্যাপক নাহেল পাছন সম্পাদিত গ্ৰন্থখনি উন্মোচন কৰি ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে এটি চমু ভাষণত কয় যে ‘স্মৃতিগ্ৰন্থখনি বৰ লাহী হৈছে, কিন্তু ইয়াৰ ভিতৰৰ বস্তু বৰ ওজনৰ হৈছে।’

স্মৃতিগ্ৰন্থ উন্মোচনৰ পাছত লেখক শিৱিৰৰ প্ৰথম দিনৰ কাৰ্যসূচী আৰম্ভ হয়। ‘অসমীয়া ভাষাত সাহিত্য বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ সমস্যা আৰু মান’ — এই শীৰ্ষক প্ৰথমটো বিষয়ৰ বাবে বিশিষ্ট অতিথিকপে আমন্ত্ৰণ কৰি অনা হৈছিল বাংলা সাহিত্যৰ প্ৰসিদ্ধ সমালোচক ডক্টৰ আসুতোষ ভট্টাচাৰ্যদেৱক। ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যক অসম সাহিত্য সভাৰ তৰফৰপৰা শৰাই, ফুলাম গামোচা আৰু কিতাপৰ টোপোলা এটিৰে আদৰণি জনোৱা হয়। বংপুৰৰ সাহিত্য সভাই ও উপহাৰ প্ৰদানেৰে ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যক আদৰণি জনাই।

ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যই এই আদৰণিত অভিভূত হৈ সমবেত সুধীৰুন্দৰ ওচৰত তেখেতৰ অসমীয়া ভাষা কথনৰ অক্ষমতাৰ কাৰণে ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰি বাংলা

ভাষাতে তেখেতৰ উদ্বোধনী ভাষণ আৰম্ভ কৰে। বাংলা ভাষাত সাহিত্য বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ সমস্যা আৰু এই ক্ষেত্ৰত নিজৰ ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতাৰ কথা তেখেতে কয়। ভাষণ প্ৰসংগত ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যই কয় যে বৈচিত্ৰ্যৰ লীলা-ভূমি অসমৰ নানা জাতি, নানা ভাষা, নানা সংস্কৃতিৰ প্ৰকৃত গৱেষণা হ’লেহে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰকৃত সাহিত্য বুৰঞ্জী হ’ব।

অনুষ্ঠানৰ সঞ্চালক ডক্টৰ মহেন্দ্ৰ বৰাদেৱে ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যলৈ ওলগ জনায় আলোচনাৰ পাতনি মেলে। ভাষণ প্ৰসংগত ডক্টৰ বৰাই কয় যে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ কামটো উজু নহয়—কাৰণ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী একাধাৰে বুৰঞ্জীও হ’ব লাগে আৰু সাহিত্যও হ’ব লাগে। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেবল সাহিত্যিকৰ কৰ্ম তালিকাই নহয়, ই জাতিৰ প্ৰতিভা, সাহিত্যৰ আঁৰত লুকাই থকা সাহিত্যিকৰ প্ৰতিভাৰ ছবিও। নামৰ তালিকা, পুথিৰ তালিকাই বুৰঞ্জী সম্পূৰ্ণ নকৰে।

সঞ্চালকৰ ভাষণৰ পাছত সভাপতিৰ আসনৰ পৰা ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই তেখেতৰ ভাষণ প্ৰসংগত কয় যে অসমীয়া ভাষাত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী যে প্ৰণয়ন হোৱা নাই তেনে নহয়—সংক্ষিপ্ত আৰু বিস্তাৰিতৰূপত স্বৰ্গীয় দেৱানন্দ ভঁৰালীৰ দিনৰেপৰা বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন হৈ আহিছে। অৱশ্যে আজি আধুনিক প্ৰয়োজন অনুযায়ী নতুন ৰূপত বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ আহ্বান আহিছে। লগতে ডক্টৰ শৰ্মাই কয় যে অসমীয়া জাতিৰ সাহিত্য-প্ৰীতি আৰু জাতীয় চেতনা অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত থাকিব লাগিব। সাহিত্যৰ ভিতৰত ঘটনাৰ অন্তৰালত লেখক আৰু লেখকৰ অন্তৰালত যে এটা জাতি আছে সেইটো বুৰঞ্জী প্ৰণেতাই লক্ষ্য কৰিব লাগিব।

আলোচনাৰ সূত্ৰধৰি প্ৰাক্তন সভাপতি অধ্যক্ষ তীৰ্থনাথ শৰ্মা ডাঙৰীয়াই কয় যে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত শংকৰদেৱক বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ হোতা বুলি অভিহিত কৰিলেও সেই আন্দোলনৰ আঁৰত থকা বীৰ অসমীয়া সকলৰ প্ৰকৃত প্ৰেৰণাৰ ছবি নাই। কিন্তু থাকিব লাগিছিল। কাৰণ, জাতিৰ জীৱনৰ অন্তৰালত গজো গজো হৈ থকা বীজ গজালি মেলাৰ মূল কথা গুৰিত।

সেয়ে, সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ সামগ্ৰিক গন্ধমাদন নাদাঙি বিশেষ দিশতহে আলোক-পাত কৰা উচিত।

প্ৰাক্তন সভাপতি ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে ভাষণ প্ৰসংগত কয় যে তেখেতৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা'ক 'বুৰঞ্জী' বুলি ক'ব নোখোজে; ই ৰূপৰেখাহে (outline)। ডক্টৰ নেওগদেৱে স্পষ্টভাৱে কয় আমাৰ সমালোচনাৰ বৰ্তমানৰ অৱস্থা অপইতা (immatured), অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰকৃত মূল্যায়ণ এইদৰে হ'ব নোৱাৰে। পাশ্চাত্যৰ পাঠ-সমীক্ষা (Textual criticism) ৰ আদৰ্শতহে আমাৰ সাহিত্য বুৰঞ্জী ৰচিত হ'ব লাগে।

ডক্টৰ নেওগৰ ভাষণৰ পিছত দুপৰীয়াৰ আহাৰ বিৰতি। পুনৰ দুই বজাৰ পৰা দ্বিতীয় অধিবেশন আৰম্ভ হয়। আলোচনা মুকলি কৰে অধ্যাপক যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীদেৱে। লিখিত ভাষণত অধ্যাপক গোস্বামীয়ে এনচাইক্লোপেডিয়া ব্ৰিটানিকাৰ আৰু অন্যান্য বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ সম্পৰ্কত আভাস থকা নিৰ্দেশিকা সমূহৰ উদ্ধৃতি দাঙি ধৰি সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত ৰচনা কৰিব লাগে বুলি মত প্ৰকাশ কৰে।

আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰি ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথায়ন গোস্বামী ডাঙৰীয়াই প্ৰাপ্ত দহোটা প্ৰশ্নৰ আলমত তেখেতৰ বক্তব্য দাঙি ধৰে। ডক্টৰ গোস্বামীয়ে কয় গৱেষণাত শেষ সিদ্ধান্ত যিহেতু হ'ব নোৱাৰে সেয়ে, বৰ্তমান হাতত থকা তথ্যৰ ভিত্তিতেই সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী জানো প্ৰণয়ন কৰিব নোৱাৰি? ডেবকুৰি বছৰৰ পাছত লাগিলে সি আকৌ নতুন তথ্যৰে সমৃদ্ধ হওক।

ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মাই আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰি কয় যে ইতিমধ্যে প্ৰকাশিত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী আঁসোৱাহ শূন্য নহয়। ডক্টৰ নেওগ আৰু ডক্টৰ শৰ্মাৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী আপেক্ষিকভাৱে নিৰ্ভৰযোগ্য বুলি ডক্টৰ শৰ্মাই মত প্ৰকাশ কৰে। একক প্ৰচেষ্টাতকৈ সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাৰেহে ভাষা-সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ কাম হাতত ল'ব লাগে বুলি তেখেতে কয়।

অধ্যাপক নগেন শইকীয়াই আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰি কয়, সাহিত্যৰ

বুৰঞ্জী বিজ্ঞান সন্মত কৰিবলৈ হ'লে পাঠ-সমীক্ষাৰ সহায় ল'ব লাগিব। তেতিয়াহে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী নিৰ্ভৰযোগ্য হ'ব। পুৰণি সাহিত্যৰ বিচাৰ বিশ্লেষণ, বিৰোধ-বৈষম্য আদি আলোচনাৰ যথেষ্ট সময় আৰু সুবিধা আছে। যুগৰ চৰিত্ৰ বুজিহে সাহিত্যৰ নাড়ী বুজিব পৰা যাব। আন এজন আলোচক অধ্যাপক দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত বাদ পৰি যোৱা কেতবোৰ লেখক আৰু প্ৰকাশনৰ নাম উল্লেখ কৰি শিশু সাহিত্যৰ প্ৰসংগ বিশেষ ভাৱে আঙুলিয়াই দিয়ে। সঞ্চালকৰ আহ্বানক্ৰমে অধ্যাপক লীলা গগৈয়ে কয় যে বুৰঞ্জী শব্দটো আচলতে ইংৰাজী ক্ৰনিকোলৰ সমাৰ্থক। জীগগৈয়ে ডক্টৰ নেওগৰ মতকে সম্পূৰ্ণ সমৰ্থন কৰে।

ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই পুনৰ আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি কয় যে আমাৰ পুৰণি পুথি সমূহ অবিকৃত আৰু সুন্দৰৰূপে ওলালেহে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী লিখাটো সম্ভৱ। ডক্টৰ শৰ্মাই কয়— ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ দ্বাৰা ৰচিত বুলি যি চৰিতপুথি আছে সেয়া প্ৰকৃততে মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰ হ'ব নোৱাৰে। চৰিতকাৰ ৰামচৰণ ছদ্মনামহে হ'ব পাৰে বুলি কোৱা ডক্টৰ নেওগৰ মতকে তেখেতে সমৰ্থন কৰে। কেবাজনো পণ্ডিত-গৱেষক মিলি এখন সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰিব লাগে বুলি ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যই দিয়া মন্তব্য সমৰ্থনযোগ্য। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত মতৰ ঐক্য লাগিবই, তেহে মহৎ উদ্দেশ্য সাধন হ'ব। ডক্টৰ শৰ্মাই কয় যে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত শিশু সাহিত্যৰ উল্লেখ থকাটো অপৰিহাৰ্য নহয়।

সঞ্চালকৰ মন্তব্যত ডক্টৰ মহেন্দ্ৰ বৰাই কয় যে Literary History of English Speaking People ৰ - আৰ্হিত অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস লিখিব লাগিব বোলা কথাৰ লগত তেখেত একমত নহয়। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন হোৱাত ডক্টৰ শৰ্মা আৰু ডক্টৰ নেওগৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী আমাৰ সাহিত্যৰ ডাঙৰ সম্পদ। দুয়োজনে নগৈ গড়গাঁৱৰ বাতৰি ক'ব খোজা নাই, দুয়োখন বুৰঞ্জীতে অধ্যয়ন-অধ্যৱসায়ৰ পৰিচয় আছে। বৃহৎ বা সূক্ষ্মও বিশিষ্ট সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী নহলেও আমাৰ হাতত থকা সমলেৰে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন হ'ব লাগে।

সঞ্চালক ডক্টৰ বৰাৰ মন্তব্যৰে প্ৰথম দিনৰ আলোচনা-চক্ৰৰ কাৰ্যসূচীৰ সামৰণি পৰে। প্ৰথম দিনৰ এই আলোচনাত শ্ৰোতা-দৰ্শকৰ পোনপটীয়া ভাৱে আলোচনাত অংশগ্ৰহণে আলোচনা সজীৱ আৰু সৰস কৰি ৰাখিছিল। প্ৰশ্নকৰ্তা সকলৰ ভিতৰত নগেন শইকীয়া, অমল বাজখোৱা, ভবানীপ্ৰসাদ অধিকাৰী, ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ গোস্বামী আদিয়ে সঘন প্ৰশ্নেৰে আলোচক সকলক ব্যতিব্যস্ত কৰি ৰখাৰ লগে লগে বিষয়ৰ স্পষ্টীকৰণতো একোটা বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।

পাঁচিশ অক্টোবৰৰ পুৱা নবজাৰ পৰা দ্বিতীয় দিনাৰ কাৰ্যসূচী আৰম্ভ হয়। দ্বিতীয় দিনাৰ আলোচনাৰ বিষয় আছিল 'বৰ্তমানৰ স্কুলীয়া পাঠ্যপুথি : সমস্যা আৰু মান'। লেখক শিৱিৰৰ এই অধিৱেশনৰ সঞ্চালকৰূপে আসন গ্ৰহণ কৰে প্ৰাক্তন সভাপতি অধ্যক্ষ তীৰ্থনাথ শৰ্মাদেৱে। শ্ৰীশৰ্মাই বিষয়ৰ সূচনা কৰি কয় যে স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ মান নিৰ্ণয় কৰিবলৈ যাওঁতে যাতে কোনো বিশেষ ব্যক্তি বা পুথিৰ দোষ-ভ্ৰুটী নুখুচৰি মান যথাযথ হ'ব পৰাকৈ আলোচনা হ'ব লাগে। মান নিয় হ'লে উচ্চ আৰু উচ্চ হ'লে যাক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে টান পায় তেনে পাঠ্য-পুথি সমতালৈ আনিব লাগে। পাঠ্য-পুথিয়ে জাতিৰ বৌদ্ধিক-চেতনা জাগ্ৰত কৰে বা কৰিব লাগে। পাঠ্যপুথি কেতিয়াবা মৌলিক গ্ৰন্থৰ পৰ্যায়লৈও উন্নীত হ'ব পাৰে। 'পঞ্চতন্ত্ৰ', 'হিতোপদেশ' এই প্ৰসংগত উল্লেখযোগ্য। বৰ্তমান পাঠ্যপুথি ৰচনাৰ প্ৰৱণতা কিছু তল পৰিছে। বৰ্তমানকৈ প্ৰকাশৰ তাড়না আৰু চৰকাৰী নিযুক্তিয়েহে লেখকক পাঠ্যপুথি লিখিবলৈ ঠেলি দিছে। পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ সমস্যালৈ সাহিত্য সভা আগবাঢ়ি অহাটো তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা হৈছে। অধ্যক্ষ শৰ্মাই লগতে কয় যে সাহিত্যৰ পাঠ্যপুথি আৰু ভূগোল, বুৰঞ্জী আদি অন্যান্য বিষয়ৰ পাঠ্যপুথিৰ মানৰ পাৰ্থক্য আছে। বৰ্তমানৰ সাহিত্যৰ পুথিৰ মান নিয়গামী হোৱাৰ বাবেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ভাষাজ্ঞানৰ মানো নিয়গামী হৈছে। মান নিৰ্ধাৰণৰ বাবে এক বিশেষজ্ঞ সমিতি বৰ প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰিছে।

প্ৰাক্তন সভাপতি ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰি কয় যে শিক্ষক আৰু শিক্ষাবিদ দুটা বেলেগ বস্তু। ব্যক্তিগত ভাৱে পূৰ

ইউৰোপৰ দেশ সমূহত ভ্ৰমণ কৰি লাভ কৰা তেখেতৰ অভিজ্ঞতা আৰু শিক্ষাৰ তাত্ত্বিক দিশত তেখেতে দ্বাৰাৰ কয়। আজিৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ পঢ়া-শুনাৰ প্ৰতি, ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি আগ্ৰহ কম হোৱাটো খেদজনক কথা। পুৰণি পুথিৰ যি সংবেদন, আজিৰ পুথিৰ, শিক্ষকৰ, শিক্ষাবিদৰ সেই সংবেদন নাই। পাঠ্যপুথিৰ মান যথেষ্ট কঠিন হৈছে বুলি ডক্টৰ নেওগে মতপ্ৰকাশ কৰি কয় দুৰদৃষ্টিহীনতাৰ বাবেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আজি বলি হ'ব লগা হৈছে। সকল ল'ৰা-ছোৱালীক একেবাৰতে সৰহ নিমখ দিলে অপকাৰ হোৱাৰ দৰে বয়স-জ্ঞান-বুদ্ধি অনুযায়ী পাঠ্যপুথি ৰচিত হ'লেহে মংগলজনক কথা হয়।

আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ সভাপতি অধ্যাপক দণ্ডেশ্বৰ গগৈদেৱে তেখেতৰ লিখিত ভাষণত মূল সমস্যা সম্পৰ্কত এটি বিশ্লেষণ মূলক আলচ দাঙি ধৰে। (লিখিত ভাষণ দ্ৰষ্টব্য)

অসম চৰকাৰৰ পাঠ্যপুথি প্ৰকাশন নিগমৰ সঞ্চালক শ্ৰীমহিমচন্দ্ৰ তালুকদাৰে পাঠ্যপুথিৰ সমস্যা আৰু মান সম্পৰ্কত লিখিত ভাষণ পাঠ কৰে। (লিখিত ভাষণ দ্ৰষ্টব্য)

আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰি অধ্যাপক লীলা গগৈয়ে অসম চৰকাৰৰ পাঠ্য-পুথি নিগমৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত পুথিসমূহ উপযুক্ত হোৱা নাই বুলি মত প্ৰকাশ কৰে। নিগমে ভালদৰে বিচাৰ-বিবেচনা নকৰি ভুল তথ্য-পাতিৰে ভৰা পুথিও প্ৰকাশ কৰি আছে। তদুপৰি সকলো শ্ৰেণীৰ বাবে একে মানদণ্ডৰ পুথি প্ৰকাশ নকৰি, ভাষাৰ ক্ৰম ৰক্ষা কৰি বেলেগ বেলেগ শ্ৰেণীৰ বাবে বেলেগ বেলেগ পুথি নিগমে প্ৰকাশ কৰিব লাগে বুলি শ্ৰীগগৈয়ে মত প্ৰকাশ কৰে। নিগমৰ পুথিসমূহৰ ভাষা পুনৰীক্ষণ হোৱাটো অতি প্ৰয়োজনীয়। শ্ৰীগগৈৰ বক্তব্যৰ পাছতে দ্বিতীয় দিনাৰ প্ৰথম অধিৱেশনৰ সামৰণি পৰে।

বিয়লি দুইবজাৰ পৰা দ্বিতীয় অধিৱেশন আৰম্ভ হয়। আলোচনা আৰম্ভ কৰে ডক্টৰ লক্ষ্মীনন্দন বৰাই। ডক্টৰ বৰাই তেখেতৰ লিখিত ভাষণত প্ৰচুৰ

উদাহরণেৰে ফুসীয়া পাঠ্যপুথিৰ মানগত আঁমোৱাহ আৰু ভাষাৰ ভুল সম্পৰ্কে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। (লিখিত ভাষণ দ্ৰষ্টব্য)

ডক্টৰ বৰাৰ পাছত, সঞ্চালকৰ অনুৰোধক্ৰমে অধ্যাপক বজ্জনাকান্ত দেৱশৰ্মাই আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি এটি সবস ভাষণ দিয়ে। শ্ৰীশৰ্মাই পাঠ্যপুথিৰ ভিতৰৰা আঁমোৱাহ ফঁহিয়াই দেখুৱাই। পাঠ্যপুথি ৰচনাত তলশ্ৰেণীৰ পৰা ওপৰশ্ৰেণীলৈ এটা বিশেষ সংহতি থকাটো নিতান্তই প্ৰয়োজনীয়। পাঠ্যপুথিৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত সাহিত্য সভাই নিজে আগবাঢ়ি দায়িত্ব লোৱা ভাল বুলি শ্ৰীশৰ্মাই কয়।

আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি শ্ৰীতৰুণচন্দ্ৰ পামেগাম আৰু শ্ৰীপ্ৰিয়দাস তালুকদাৰে একোটি লিখিত ভাষণ পাঠ কৰে। (লিখিত ভাষণ দ্ৰষ্টব্য) অধ্যক্ষ বীৰেণ বৰকটকী ডাঙৰীয়াই আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি কয় যে বৰ্তমানৰ পাঠ্যক্ৰম আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী হ'ল পৰীক্ষাগাৰত বিলাতী এন্দ্ৰবৰ দৰে। আগতে কোনো পৰিকল্পনা নোহোৱাকৈ পাঠ্যক্ৰম তৈয়াৰ কৰি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বিপদত পেলোৱা কাৰ্য মাধ্যমিক পৰীক্ষা বৰ্ডৰ অক্ষমণীয় কথা। পাঠ্য-পুথিৰ লেখক সকলৰ ভালেমানৰ ভাষাজ্ঞানহীনতা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে বিপদজনক। অৰ্থনীতিৰ কথা নজনা লোকক সেই বিষয়ৰ পুথি দেখুওৱাটো কেনে হাস্যস্পদ তাক শ্ৰীবৰকটকীয়ে ফঁহিয়াই দেখুৱাই।

আলোচনাত অংশগ্ৰহণ কৰি শেষৰজন আলোচক শ্ৰীপ্ৰফুল্লচন্দ্ৰ দত্তই চমুকৈ তেখেতৰ বক্তব্য লিখিতৰূপত দাঙি ধৰে। (লিখিত ভাষণ দ্ৰষ্টব্য) শিৱিৰৰ দ্বিতীয় দিনৰ আলোচনাত আলোচকসকল পূৰ্বৰ দিনতকৈও অধিক প্ৰশ্নৰ সন্মুখীন হয়। বিশেষকৈ পাঠ্যপুথি নিগমৰ সঞ্চালক শ্ৰীমহিম তালুকদাৰ শ্ৰোতাৰ প্ৰশ্নবানৰ লক্ষ্য হয়। প্ৰশ্নকৰ্তা সকলৰ ভিতৰত অধ্যাপক নগেন শইকীয়া, অমল ৰাজখোৱা, প্ৰকাশ গোস্বামী, ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ গোস্বামী ভবানীপ্ৰসাদ অধিকাৰী, সতীশ চৌধুৰী আৰু অধ্যাপক লীলা গগৈ আদিয়ে সঘন প্ৰশ্নৰে সকলো আলোচককে ব্যতিব্যস্ত কৰি ৰাখে।

আলোচনাৰ সামৰণিত সিদ্ধান্ত গ্ৰহণৰ প্ৰসংগত মত প্ৰকাশকৰি সঞ্চালকে কয় যে ততাতৈয়াকে কোনো সিদ্ধান্ত নকৰি পাছত জুকিয়াই চাই প্ৰতিবেদন যুগুত কৰাটোহে অধিক যুক্তিযুক্ত হ'ব। আলোচিত বিষয়ৰ শেষ সিদ্ধান্ত কাৰ্য নিৰ্বাহক সভালৈ প্ৰেৰণ কৰিবলৈ শ্ৰীনগেন শইকীয়াই পৰামৰ্শ দিয়ে। আলোচনা সমূহ জুকিয়াই সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ তলত দিয়া ব্যক্তিকলেৰে এখনি উপসমিতি গঠন কৰি দিয়া হয় :

১. অধ্যক্ষ তীৰ্থনাথ শৰ্মা
২. আৰু ছাত্ৰ
৩. অধ্যাপক নগেন শইকীয়া
৪. অধ্যাপক প্ৰকাশ গোস্বামী
৫. অধ্যাপক বসন্তকুমাৰ গোস্বামী

উপসমিতিৰ দ্বাৰা জুকিয়াই দিয়া সিদ্ধান্ত কাৰ্যনিৰ্বাহক সভাত উত্থাপন কৰিব লাগে বুলি মতপ্ৰকাশ কৰা হয়।

সঞ্চালকৰ মন্তব্যত অধ্যক্ষ তীৰ্থনাথ শৰ্মাদেৱে বিষয়ৰ ওপৰত মন্তব্য দিবলৈ নগৈ থোঙতে সামৰণি জনাই তুৱাৰাৰ কয়। সভাৰ সদৌটিৰে হৈ সঞ্চালকে ডক্টৰ আনুতোষ ভট্টাচাৰ্যলৈ ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰে। ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যই ঐতিহ্যমণ্ডিত শিৱসাগৰৰ লেখক-শিৱিৰৰ সাফল্য আৰু সাম্ৰিধ্য জীৱন কালত পাহৰিব নোৱাৰে বুলি কৈ পশ্চিম বংগৰ পাঠ্যপুথি সমস্যাৰ বিষয়েও তুৱাৰাৰ কয়। অসম সাহিত্য সভাৰ লেখক-শিৱিৰৰ এই আয়োজন আৰু সিদ্ধান্ত অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বুলি তেখেতে মতপ্ৰকাশ কৰে। আলোচনা-চক্ৰত শিক্ষক-শিক্ষাবিদ, অধ্যাপক, চিন্তাবিদ আৰু বৰ্গ কৰ্তৃপক্ষৰ সহযোগিতা বৰ আশাপ্ৰদ। পশ্চিম বংগত এনে ব্যৱস্থা নাই বুলি তেখেতে খেদ কৰে। ডক্টৰ ভট্টাচাৰ্যই অসম সাহিত্য সভাৰ কৰ্মকতালৈ, অসম বাসী ৰাইজলৈ আৰু বিশেষকৈ শিৱসাগৰৰ ৰাইজলৈ আবেগ জৰিত ভাষাৰে ওলগ জনাই।

দ্বিতীয় দিনৰ আলোচনাৰ আবন্তনিত অধ্যাপক লীলা গগৈদেৱৰদ্বাৰা ৰচিত আৰু ডিব্ৰুগড়ৰ বাণী মন্দিৰৰদ্বাৰা প্ৰকাশিত 'বৃকোদৰ বৰুৱাৰ বিয়া'

নামৰ হাস্যৰসাত্মক গ্ৰন্থ উন্মোচন কৰে ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে ।

শিৱসাগৰ নাট্য মন্দিৰত অনুষ্ঠিত দুয়োদিনৰ আলোচনা-চক্ৰত যথেষ্ট সংখ্যক শ্ৰোতা-দৰ্শকৰ উপস্থিতিয়ে আলোচনা সজীৱ কৰি ৰাখিছিল । দুয়োদিনৰ সন্ধ্যা ৰংপুৰ সাহিত্য সভাই একোখনি সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানৰো আয়োজন কৰিছিল ।

দ্বিতীয় দিনৰ আলোচনা-চক্ৰৰ সামৰণিত প্ৰধান সম্পাদক আৰু ছাত্ৰাৰে সকলোৰে শলাগ লয় । ৰংপুৰ সাহিত্য সভাৰ ভৱৰ্থৰ পৰা শ্ৰীমুকুল ফুকনে সকলোৰে শলাগ লয় । সঞ্চালকে আলোচনা-চক্ৰৰ সামৰণি ঘোষণা কৰে ।

